

SDE AKADEMİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

ISSN: 2757-7767 • E-ISSN: 2757-7481 • CİLT/VOL: 4 • SAYI/ISSUE: 3 • EYLÜL / SEPTEMBER 2024

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

Cilt/Volume 4 • Sayı/Issue: 3 • Eylül / September 2024

SDE AKADEMİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

Cilt/Volume: 4 • Sayı/Issue: 3 • Eylül / September 2024
ISSN: 2757-7767 • E- ISSN: 2757-7481

Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı (SDAV) Adına Sahibi/Owner: Sinan TAVUKCU
Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: M. Fatih SEZGİN
Tasarım/Design: Melike BAYRAK

Genel Koordinatör/General Coordinator: Alper TAN

Editör/Editor-In Chief: Doç. Dr. Güray ALPAR
Editör Yardımcıları/ Assistant Editors: Doç. Dr. Nesrin Güllüdağ, Harun Türker KARA
İngilizce Dil Editörü/ English Language Editor: Doç. Dr. Ahmet Yusuf YILMAZ

Alan Editörleri/Section Editors

- Ekonomi ve Maliye/
Economics and Finance
Prof. Dr. Abuzer PINAR / Ankara Medipol Üniversitesi
- Maliye Politikası-Para Politikası-Uluslararası Finans/
Fiscal Policy-Monetary Policy-International Finance
Prof. Dr. Fetullah AKIN / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Yerel Yönetimler-Kentsel Alan Yönetimi-Kentleşme Politikaları/
Local Governments-Urban Area Management-Urbanization Policies
Prof. Dr. Hikmet KAVRUK / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi- Bürokrasi-Afet-Risk Yönetimi/
Political Science and Public Administration-Bureaucracy-Disaster-Risk Management
Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Uluslararası İlişkiler-Orta Asya-Türk Dünyası Alanları-Kimlik-Tarih/
International Relations-Central Asia-Turkic World Areas-Identity-History
Doç. Dr. Meryem HAKİM / Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
- Uluslararası Siyaset-Sosyal Bilimler-Savunma ve Güvenlik-Enerji Politikaları/
International Politics-Social Sciences-Defense and Security-Energy Policy
Doç. Dr. Merve Suna Özel ÖZCAN / Kırıkkale Üniversitesi
- Uzakdoğu Çalışmaları- Uluslararası Göç-Bölgesel Çalışmalar/
Far Eastern Studies-International Migration-Regional Studies
Dr. Gökberk DURMAZ / Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Erol TURAN
Prof. Dr. Ertan BEŞE
Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu ÇENGEL
Prof. Dr. Musa YILDIZ
Prof. Dr. Mustafa ORÇAN
Prof. Dr. Recep KAYMAKÇAN
Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Doç. Dr. Zaher ALBAIK / Suriye

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12 Çankaya-Ankara
Telefon/Phone: (0312) 473 80 45
E-posta/E-mail: makale@sdeakademidergisi.org
Genel Ağ/Web: www.sdeakademidergisi.org

YAYIN TÜRÜ/PUBLICATION TYPE

Yerel Süreli

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Eylül 2024
Baskı Hazırlık/Print Application: Karınca Ajans
Baskı Yeri/Print Address: Karınca Ajans

© Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayımlanamaz.

Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SDE Akademi Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Kurumsal görüşü yansıtmaz.
SDE Akademi Dergisi 4 (dört) ayda bir yayımlanır.
Hakemli bir dergidir.

İÇİNDEKİLER

Editörden vii

Araştırma Makaleleri/Research Articles

Yahudi Milliyetçiliği Olarak Siyonizmin Sosyolojisi
The Sociology of Zionism as Jewish Nationalism
Tevfik Erdem / F. Betül Arslan Keskin 333-362

Terörizm Üzerine
On Terrorism
Hüseyin Aras 363-386

Yapılandırılmış İstihbarat Analiz Tekniklerinden Kırmızı Takım (Şapka)
Analizinin Önemi Üzerine Bir Bakış
*A Glance the Importance of Red Team (Hat) Analysis From
Structured Intelligence Analysis Techniques*
Namık Çencen / Serkan Kocamanoğlu 387-404

Before And After Eu-Nato Accession Security and Defense Dilemma of Slovakia
– How A New Identity Under Csdp (The Common Security and Defence
Policy) Has Been Build?
*Nato Üyeliğinden Önce Ve Sonra Slovakya'nın Güvenlik Ve Savunma
İkilemi- Csdp (Ortak Güvenlik Ve Savunma Politikası)
Kapsamında Yeni Bir Kimlik Nasıl İnşa Edildi?*
Zahraa Ghazi Fatah-Allah Alhilm 405-430

Sporda Şiddet Ve Düzensizliğe İlişkin Seyirci Etkisinin Adli Bilimler
Açısından İncelenmesi Covid-19 Dönemi
*Investigation of Fan Effect on Violence And Disorder
in Sports in Terms of Forensic Sciences Covid-19 Period*
Aylin Yalçın Sarıboğaz / Bert Canbolat 431-460

Halide Edib Adıvar'ın Yeni Turan Romanında Turancılığa
Yeni Bir Yaklaşım
*A New Approach to Turanism in Halide Edib Adıvar's
New Turan Novel*
Hiranur Baylan Aslan 461-486

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ali Asker	Doç. Dr. Kainar Kaldybay Kaldybayulu / Kazakistan
Prof. Dr. Bahar Güneş	
Prof. Dr. Hacı Musa Taşdelen	Doç. Dr. Khalid El-Awaisi / Filistin
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyakmaz
Prof. Dr. Kemal Aydın	Doç. Dr. Merve Karacaer Ulusoy
Prof. Dr. Kürşat Öncül	Doç. Dr. Murat Bürkan Serbest
Prof. Dr. Muharrem Çetin	Doç. Dr. Mustafa Onur Tetik
Prof. Dr. Mustafa Kemal Şan	Doç. Dr. Savaş Erdoğan
Prof. Dr. Nihat Yılmaz	Doç. Dr. Tekin Avaner
Prof. Dr. Osman Köse	Dr. Abdülhamid Zurnacı / Suriye
Prof. Dr. Safiye Kırlar Aksu	Dr. Ahmet Ateş
Prof. Dr. Yüksel Bayraktar	Dr. Firuz Fevzi / Afganistan
Doç. Dr. Abdullah Erol	Dr. Froilan Mobo/ Filipinler
Doç. Dr. Abdülkadir Öztürk	Dr. Haad Akmal / Pakistan
Doç. Dr. Adem Bölükbaşı	Dr. Keisuke Wakizaka/ Japonya
Doç. Dr. Akmaral Maldybek / Kazakistan	Dr. Mondjombo Saidi Sindani / Demokratik Kongo Cumh.
Doç. Dr. Atila Kartal	Dr. Sayan Shylmambetov / Kazakistan
Doç. Dr. Aydın Aktay	Dr. Süleyman Sıdal
Doç. Dr. Demet Kardaş	
Doç. Dr. Gökhan Bozbaş	Dr. Zhandos Kudaibergenov / Kazakistan

EDİTÖRDEN

Değerli Okuyucu,

2024 yılı Eylül ayında yeni bir sayımızla sizlerle yine birlikteyiz. Yayına başladığımızdan bugüne kadar geçen süre içerisinde desteğinizle, akademik dünyada kendisine bir yer edinen ve birçok indekste taranmaya başlayan dergimize olan ilgi, bizleri daha iyi araştırmalara yönelmemize teşvik etmektedir. SDE Akademi Dergisi tarafından, yazarlarımız ve hakemlerimizin titiz çalışmaları sonucu hazırlanan, bilimsel hakemli dergimizin yeni sayısını sizlerle paylaşmaktan büyük bir onur duyuyor, bundan önceki sayılarımıza göstermiş olduğunuz ilgi nedeniyle teşekkür ediyor, desteğinizin bizler için çok önemli olduğunu tekrar belirtmek istiyoruz.

Yeni sayımızda da sizlere; uluslararası ilişkiler, sosyoloji, kimlik, terörizm, şiddet gibi değişik konularda hazırlanan makaleleri sunuyor, SDE Akademi Dergisinin özgün akademik çalışmaları düşünce dünyamıza kazandırmayı amaçlayan hakemli bir dergi olma hedefini yeniden vurguluyoruz.

Dergimizin bu sayısında yer alan ilk makalemiz Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinden Sosyolog Prof. Dr. Tevfik Erdem'in, Dr. F. Betül Arslan Keskin ile birlikte hazırladıkları, "Yahudi Milliyetçiliği Olarak Siyonizmin Sosyolojisi" konulu. Çalışmanın amacı; Yahudi milliyetçiliğinin bir alt türü olan Siyonizm'in doğuşunun özel şartlarını ortaya koymak, Yahudilerin modernleşme ile başlayan süreçte karar vermek zorunda kaldıkları seçeneklere karşı verdikleri tepkileri ve hangi gerekçelerle ne tür düşünceler ortaya koyduklarını ele almak olarak belirlenmiş. Bilindiği üzere modernleşme süreci Yahudilerin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel haklara sahip olmasını mümkün hale getirmiştir. Bu hak kazanma süreci Yahudi aydınlanması (Haskalah) ile sonuçlandığında Yahudiler öncelikle

içinde yaşadıkları ülke ve topluma uyum sağlamış yani modernleşmenin de ruhuna sadık kalarak daha seküler bir tavır sergilemişlerdir. İkinci olarak, modernliğe uyum sağlamak için Yahudi dininin temel ilkelerini yeniden yorumlama ve uyumcu (asimilasyonist) bir politika geliştirmişlerdir. Hem özgürleşme hem de uyum (asimilasyon) politikalarının başarısızlığı yeni bir ideoloji ve seçenek olarak siyonizmi ortaya çıkarmıştır. Bu ideoloji; Yahudiliği tamamen ortadan kaldıracak modern gelişmelere tepki olarak dinlerine daha sıkı sarılma ve rahat nefes alabilmelerini mümkün kılacak tek seçeneğin sadece kendilerine ait sözde “vaat edilmiş” topraklarda bir Yahudi Devletin (İsrail’in) kurulması gerektiği fikri üzerine inşa edilmiştir. Bu incelemede doğrudan dini bir içeriğe sahipmiş gibi görünen siyonizmin ortaya çıktığı dönemin ruhundan etkilenerek ve o ruha uyarak seküler bir form alarak ortaya çıktığı gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın günümüz dünyasında yaşananlara anlam getirme bakımından oldukça faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

İkinci Makalemiz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinden Doç. Dr. Hüseyin Aras tarafından kaleme alınan “Terörizm Üzerine” başlıklı araştırma makalesi.

Bu çalışma iki ön kabule dayanıyor. Bunların birincisi “uluslararası sistemin anarşik olduğu”, ikincisi ise “devletlerin menfaat-merkezli aktörler olduklarıdır. Çalışmada bu iki ön kabule dayanarak, devletlerin anarşik uluslararası sistemde menfaatleri gereğince terörizmi desteklemelerinin neredeyse normalleştiği hususunda kuramsal düzlemde bir inceleme yapılmıştır. Amacı “Terörizme verilen devlet desteği nedeniyle günümüzde terörizm salt bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırılabilir mi?” sorusuna cevap üretmektir. Aslında bu soru “terörizmle mücadelenin uluslararasılaştırılması” yaklaşımına karşı bir eleştiri niteliğindedir. İlgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Bu sayımızda sizlere sunacağımız diğer bir makale istihbarat konulu ve “Yapılandırılmış İstihbarat Analiz Tekniklerinden Kırmızı Takım (Şapka) Analizinin Önemi Üzerine Bir Bakış” ismini taşıyor.

Makale Ufuk Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Doktora Öğrencisi Serkan Kocamanoğlu ve Gazi Üniversitesinden Doç. Dr. Namık Çencen

tarafından müştereken hazırlandı. Bilindiği gibi istihbarat karar vericinin belirsizlik seviyesini azaltmak için tasarlanmış, mevcut tüm kaynaklardan gelen bilgilerin kullanılması ve odaklanma sürecidir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde araştırma ve geliştirme faaliyetleri istihbarat çalışmaları ve istihbarat analizi üzerine yoğunlaşmıştır. İstihbarat toplulukları ve politika yapıcılar arasındaki bilgi akışını betimlemek için buluşsal bir araç olan istihbarat çarkı; bilgi (olaylar), birikim ve karar arasındaki etkileşim için iyi bir başlangıç noktası olan tanımlayıcı bir istihbarat kuramı sağlar. İstihbarat faaliyetlerinin başlamasından itibaren verilerin analiz edilmesinde problem çözme teknikleri, karar verme, istatistik vb. bilimlerde kullanılan çeşitli analiz tekniklerinin istihbarata uyarlanması suretiyle oluşturulan bir takım klasik analiz teknikleri mevcuttur. Ancak bu teknikler her ne kadar bilimsel temellere oturtulmuş olsa da günümüz dünyasının gelişen koşullarının karşılanmasında, gelişmelerin analiz ve yorumlanmasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Yapılandırılmış analiz teknikleri, analitik düşünceyi düzenlemek ve değerlendirmek için geliştirilmiş bir dizi süreci ihtiva etmektedir. Bu çalışmada yapılandırılmış analiz tekniklerinden biri olan ve yaratıcı düşünce tekniklerinden biri olarak sınıflandırılmış olan “Kırmızı Takım Analizi”nin önemi ortaya konmuştur. Tarihi süreç içerisinde başarılı ve başarısız örneklere yer verilerek yapılan inceleme sonuçlarının bu konuda çalışma yapacak akademisyenler ve uygulamacılar için oldukça yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

Dördüncü makalemiz, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde Doktora eğitimi yapan Zahraa Ghazi Fatah-Allah Alhımee tarafından kimlik inşası üzerine hazırlandı. Makale “NATO Üyeliğinden Önce ve Sonra Slovaçya’nın Güvenlik ve Savunma İkilemi-Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Kapsamında Yeni Bir Kimlik Nasıl İnşa Edildi?” başlığını taşıyor. Zahraa Ghazi makalesinde bir ülke örneğinden hareketle, kimlik inşası konusunu araştırıyor.

Kimlik inşası; kimlikler üzerinden yaşanan, ötekileştirme, birleştirme, bütünleştirme, gelişme, ayrıştırma ya da çözülme gibi süreçleri açıklayan bir kavram olarak açıklanmaktadır. Kimlik inşası diğer yandan var olma süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve kültürel birikimle şekillenen kimlik,

benzeşmenin, kaynaşmanın veya çözülmenin alanı olarak hem bir araya getirici hem de ayrıştırıcı bir özelliğe sahiptir. Soğuk Savaş Dönemi ardından Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla, bu ülkeden ayrılan Doğu Avrupa ülkeleri büyük bir dönüşümü yaşamış ve güvenlik ve ekonomik kaygılarının bir sonucu olarak Avrupa Birliği ve NATO'ya üye olmak istemişlerdir. Bunun altında yatan ana neden böylece arzu ettikleri güven ve huzura bir an önce kavuşmak istemeleriydi. Ancak zaman içinde bu konuda hemen sonuç alamayacaklarını ve bu suretle endişelerini gidermelerinin mümkün olmadığını anlamakta gecikmediler. Ne NATO ne de Avrupa Birliği güvenlik endişelerini gidermediği gibi savunma harcamalarını daha da artırmak zorunda kaldıkları herkes tarafından görüldü. Bu ülkelerden birisi de şüphesiz Slovakya olmuştu.

Bu makalede bir Doğu Avrupa ülkesi olan Slovakya'nın NATO üyeliği öncesi ve sonrasına odaklanılarak, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında yeni bir kimlik inşasını nasıl inşa etmeye çalıştığı ve bu doğrultuda güvenlik ve savunma alanında yaşadığı güvenlik ikilemleri açık kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında incelenmiş ve bu ülkelerin yaşadıkları sıkıntılara ve bir türlü ulaşamadıkları güvenlik ihtiyacına literatür taraması ile bilimsel bir açıklama getirilmeye çalışılmıştır.

Sizlere sunduğumuz bir sonraki makale "Sporda Şiddet ve Düzensizliğe İlişkin Seyirci Etkisinin Adli Bilimler Açısından İncelenmesi" başlıklı. Makale Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsünden Prof. Dr. Aylin Yalçın Sarıbey ve yine aynı üniversitede lisansüstü eğitim yapmakta olan Bert Canbolat tarafından hazırlandı.

Dünyanın en güzel sporu olarak adlandırılan futbol sahip olduğu ekonomik, kitlesel ve sınır tanımaz gücü ile sadece seyircilerin değil aynı zamanda ticaretten siyasete çok geniş kesimlerin de ilgisini çekmiştir. İnsanlar ve halklar arasında bir köprü görevi gören futbol organizasyonları ve sivil toplum örgütü yapısına kavuşan kulüpler günümüzde çok sayıda yardım kampanyasına önderlik etmektedir. Böylesi bir kitleyi yönetmek ise hiç kolay değildir. Kitlelerin takımlar ile kendini özdeşleştirmesi sonucu bazen olumsuz olaylar da yaşanmıştır. Bu olumsuz olaylar neticesinde yer alan suçların adli bilimler açısından incelenmesi zorunluluğu oluşmuştur.

Basit bir şiddet olayın büyük bir toplumsal şiddet dalgasına dönüşebilme ihtimali olan bir konuda geçmiş dönemlerde çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Taraftar etkisi elbette saha içinde yer alan oyuncularını etkilemektedir. Covid-19 pandemi dönemi gereği taraftarlar stadyumlardan çıkarılmak zorunda kalmış ve adeta sporda şiddete taraftarın etkisinin ölçülmesi konusunda bir deney sahası kurulmuştur. Bu çalışmada, seyircisiz dönem ve takip eden seyircili dönemle ilgili olarak futbol yargısının dört büyük takımın maçlarına dair verdikleri raporlar incelenerek ilgili süreç boyunca takımlara uygulanan yaptırımlar analiz edilmiş, incelenmiş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Cezaların verilme sebepleri değişse bile ihlallerin yaygın şekilde devam ettiği ve taraftarların olmamasının sadece ceza başlıklarını değiştirdiği görülmüştür. Kurulların raporlarında yer alan kart cezası, seyircisiz oynama cezası vb. ihlal türleri çalışmada ayrıca incelenmiştir. Bu konuda yapılan ender çalışmalardan birisi olan konunun diğer araştırmalar için de belirli oranlarda bir veri sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu sayımızın altıncı ve son makalesi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünden Doktor Adayı Hiranur Baylan Aslan tarafından hazırlanan “Halide Edib Adıvar’ın Yeni Turan Romanında Turancılığa Yeni Bir Yaklaşım” isimli makale.

Halide Edib’in 1911’de tefrika ettiği ve 1912’de kitap olarak yayımladığı Yeni Turan romanı, Turan fikrinin işlendiği Türk edebiyatındaki ilk romandır. Adından da anlaşılacağı üzere romanda Turan fikrine yeni bir yaklaşım getirilir. Roman 1912’de yayımlanmasına rağmen 1930’ların Osmanlısını tasavvur eder. Siyaset sahnesinde Osmanlı’nın ayakta kalması için çaba gösteren Türk milliyetçisi fakat adem-i merkeziyeti savunan Yeni Turan Partisiyle, milliyetçiliği Osmanlı’nın yıkılma sebebi gören ve merkeziyetçiliği savunan Yeni Osmanlı Partisinin çekişmesini anlatan romanda, Turancılık ve milliyetçilik düşüncesi tartışılır. Turancılık mefkûresinin önemli ismi Gökalp’e göre Turancılık, Türk kavimlerinin sınır gözetmeksizin bir araya gelip Turan adı altında birleşmesi anlamına gelirken, romanda Halide Edib kendi Turan fikrini sadece Türklerle değil, Osmanlı sınırları içerisindeki tüm etnik unsurları bir araya getirip federasyon şeklinde fakat yine Türklerin yönettiği bir yapı olarak ifade eder.

Gökalp milliyetçiliğinde birleştirici unsur “hars” iken Halide Edib bunu “zihni seviye” olarak ifade eder. Bu çalışmada Turancılık/Türkçülük düşüncesine dair yazılmış ilk roman Yeni Turan’daki “yeni teklifler” Gökalp mefkûresiyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Halide Edib’in liberal fikirlerinin Türk milliyetçiliğiyle kaynaştırılmaya çalışılması ve bunun birleştirici bir unsur olarak tasarlanması ayrıca tüm bunların bir edebi eser üzerinden sunulması, çalışmayı ilgi çekici hale getirmektedir.

SDE Akademi Dergisi tarafından gerçekleştirilen bu yeni sayımızın sizlerle birlikte bilim ve düşünce dünyasına katkı sağlamasını umut ediyoruz. Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle. Saygılarımızla.

Doç. Dr. Güray ALPAR

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

YAHUDİ MİLLİYETÇİLİĞİ OLARAK SİYONİZMİN SOSYOLOJİSİ

Tevfik Erdem* - F. Betül Arslan Keskin**

Öz

Bu çalışmanın amacı; Yahudi milliyetçiliğinin bir alt türü olan siyonizmin doğuşunun özel şartlarını ortaya koymak, Yahudilerin modernleşme ile başlayan süreçte karar vermek zorunda kaldıkları seçeneklere karşı verdikleri tepkileri ve hangi gerekçelerle ne tür düşünceler ortaya koyduklarını ele almaktır. Modernleşme süreci Yahudilerin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel haklara sahip olmasını mümkün hale getirmiştir. Bu bak kazanma süreci Yahudi aydınlanması (Haskalah) ile sonuçlandığında Yahudiler öncelikle içinde yaşadıkları ülke ve topluma uyum sağlamış yani modernleşmenin de ruhuna sadık kalarak daha seküler bir tavır sergilemişlerdir. İkinci olarak, modernliğe uyum sağlamak için Yahudi dininin temel ilkelerini yeniden yorumlama ve uyumcu (asimilasyonist) bir politika geliştirmişlerdir. Hem özgürleşme hem de uyum (asimilasyon) politikalarının başarısızlığı yeni bir ideoloji ve seçenek olarak siyonizmi ortaya çıkarmıştır. Bu ideoloji; Yahudiliği tamamen ortadan kaldıracak modern gelişmelere tepki olarak dinlerine daha sıkı sarılma ve rahat nefes alabilmelerini mümkün kılacak tek seçeneğin sadece kendilerine ait sözde "vaat edilmiş" topraklarda bir Yahudi Devletinin (İsrail'in) kurulması gerektiği fikri üzerine inşa edilmiştir. Bu incelemede doğrudan dini bir içeriğe sahipmiş gibi görünen siyonizmin ortaya çıktığı dönemin ruhundan etkilenerek ve o ruha uyarak seküler bir form olarak ortaya çıktığı gösterilecektir. Siyonizm ve seküler Yahudi milliyetçiliği, milliyetçilik teorileri açısından, sadece tek bir teori ile izah edilemeyecek görünüme sahiptir. Çünkü onu bir yandan 19. yüzyılda ortaya çıkan modernist milliyetçiliklerle açıklamak mümkün iken diğer yandan binlerce yıldır hiç değişmeyen topluluk ruhu ile yani özcü (primordialist) teori ile açıklamak mümkündür. Böylece siyonizmin anlaşılması için kökleri kadim tarihi geleneklere, dini metinlere, mit ve söylemlere dayanan etnosembolcü teori de işin içine girmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyonizm, Yahudi milliyetçiliği, Yahudi aydınlanması (Haskalah), Özgürleşme, Asimilasyon

* Tevfik Erdem. Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, tevfikerdem@hotmail.com Orcid: 0000-0001-7658-1735

** F. Betül Arslan Keskin. Dr. fbetulk@gmail.com, Orcid:0000-0003-0288-9483.

Bu makaleye atf için: Erdem, Tevfik ve Arslan Keskin, Fatma Betül. (2024). Yahudi Milliyetçiliği Olarak Siyonizmin Sosyolojisi, SDE Akademi Dergisi 4(3), 333-361.

THE SOCIOLOGY OF ZIONISM AS JEWISH NATIONALISM

Tevfik Erdem - F. Betül Arslan Keskin

Abstract

The aim of this study is to examine the specific circumstances of the emergence of Zionism as a sub-type of Jewish nationalism in the context of the reactions of Jews to the choices they had to make in the process that began with modernisation. The process of modernisation made it possible for Jews to gain economic, political and socio-cultural rights. When this process of gaining rights resulted in the Jewish enlightenment (Haskalah), Jews firstly adapted to the country and society they lived in, that is, they displayed a more secular attitude by being loyal to the spirit of modernisation. Secondly, in order to adapt to modernity, they developed a policy of reinterpreting the basic principles of the Jewish religion and an assimilationist policy. The failure of both emancipation and assimilationist policies led to Zionism as a new option. In reaction to modern developments that would completely eradicate Judaism, the Jewish religion was embraced more firmly, and finally, the only option that would allow Jews to breathe a sigh of relief was the establishment of a Jewish State (Israel) in the so-called promised land that belonged only to the Jews. This analysis will show that Zionism, which appears to have a direct religious content, emerged in a secular form, influenced by and in accordance with the spirit of the period in which it emerged. Zionism and secular Jewish nationalism have an outlook that cannot be explained by only one theory in terms of nationalism theories. Because on the one hand, it is possible to explain it with the modernist nationalisms that emerged in the 19th century, on the other hand, it is possible to explain it with the spirit of community that has not changed for thousands of years, that is, with the primordialist theory, and on the other hand, with the ethnosymbolist theory, which is rooted in ancient historical traditions, religious texts, myths and discourses.

Keywords: *Zionism, Jewish nationalism, Jewish enlightenment (Haskalah), Emancipation, Assimilation*

Giriş

Yahudi milliyetçiliği ve siyonizm arasındaki ilişki oldukça karmaşık bir ilişkidir. Bu, hem Yahudiliğin bir din olması ve seküler bir ideoloji olarak 19. yüzyıla damgasını vuran milliyetçilikle eklemleme süreci açısından hem de milli kimlik ve milli bilincin Yahudilerdeki temel taşıyıcısı olarak dinin (Museviliğin) varlığı açısından etno-dini bir perspektif geliştirmeyi zorunlu kıldığından oldukça karmaşıktır. Yahudi milliyetçiliği ile siyonizm arasındaki ilişki kaçınılmaz bir ilişkidir çünkü Mitchell Cohen'in belirttiği gibi (1994:74). Yahudi milliyetçiliği denince her ne kadar tek versiyonu bu olmasa da akla siyonizm gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Yahudi milliyetçiliğinin bir alt türü olarak siyonizmin doğuşunun özel şartlarını sosyolojik bir çerçeve içinde ele almaktır. Siyonizmin kökleri; Yahudi dininden alınan çeşitli dini referanslar, semboller ve efsaneler üzerine oturur. Bu dini referanslara karşın siyonizm, ortaya çıktığı dönemin milliyetçilik ruhundan etkilenecek ve o ruha uyarak seküler bir formda ortaya çıkmıştır. Böylece Yahudi milliyetçiliğinin tek türü olmamakla birlikte en baskın versiyonu olan siyonizmin, modernist milliyetçilik teorileri kapsamında ele alınmasının daha uygun olacağı iddia edilebilmektedir. Ancak bu metnin ilerleyen kısımlarında da görülebileceği gibi siyonizmin tek bir milliyetçilik teorisi bağlamında ele alınması yeterli değildir. Zira siyonizmin incelenmesinde seküler ya da dini versiyonları, Yahudi halkının binlerce yıldır bozulmamış, değişmemiş bir dini topluluk olarak gördüklerinden modern çerçevenin yanı sıra özcü (primordialist) çerçevenin de göz ardı edilmemesini gerekmektedir. O zaman siyonizmin hem ortaya çıktığı döneme ait hem de ortaya çıktığı dönemin ruhuna (zeitgeist) uygun olarak sahip olduğu varsayım, iddia ve hedeflerin tamamen modern döneme ve modernist milliyetçilik teorisine uygunluğu iddia edilebileceği gibi; din, sembol, mit ve kutsal tarihi mekân algısına dair söylemleriyle de etnosembolcü teoriye yakınlığı iddia edilebilir.

Bu çalışmada öncelikle siyonizmin ortaya çıkmasına sebep olan sosyolojik ortam (Yahudilerin hayat şartları özellikle Avrupa bağlamında) incelenecektir. Siyonizmin ortaya çıkmasında hem siyasi hem ekonomik hem

de sosyolojik sebepler vardır. Bu sebepler ayrı başlıklar altında olmasa da Batı modernliğinin bir yansıması olarak, bu medeniyet coğrafyası içinde yaşayan Yahudilerin modernleşmesi üzerinden, izah edilmeye çalışılacaktır. Aynı şekilde siyonizmin bir milliyetçilik türü olarak anlam bulmasında Yahudilerin 19. yüzyılda içinde buldukları siyasi ve sosyo-kültürel ortamın ne kadar etkili olduğu gösterilecektir.

“Siyonist milliyetçilik” hem milliyetçiliğin hem de farklı siyonizmin türlerinden biri olarak ele alınmakta ve analizi yapılmak istenmektedir. Siyonizm, İsrail Devleti’nin kuruluşuna (14 Mayıs 1948). kadar diğer Yahudi milliyetçilikleri ve siyonizm türleri¹ ile rekabet halinde iken İsrail devletinin kurulmasından sonra adeta resmi bir milliyetçilik halini almıştır. Ancak İsrail devletinin kuruluşuna kadar ve esas olarak bu çalışmanın yoğunlaştığı zaman diliminde (ki bu zaman dilimi İsrail devletinin kuruluşu öncesine ve özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından sonraki dönemlere denk gelir) birden fazla siyonizm çeşidi olduğu görülmektedir. Bu anlamda siyonizm çok elastikidir, farklı anlamlara gelmektedir ve farklı siyasi çevrelere hitap etmektedir. Her ne kadar bu çeşitlilik göze çarpsa da “Yahudiler için vaat edilmiş olarak görülen topraklarda bir Yahudi devleti kurma hedefi” tüm siyonistleri birleştirmektedir.

Fransız Devrimi sonrası millet (ulus)² kavramı, devrimin ilham kaynağı olan Emmanuel-Joseph Sieyès’te (2005) ‘ortak bir yasa altında yaşayan, aynı yasama organıyla temsil edilen insan topluluğu’ olarak tanımlanır. Millet, bundan sonra, ortak bir yasaya (kanuna) bağlılık ve ortak temsil ile ifade edilir. Böylece milletin içine dahil olmak için aynı etnik kökenden gelme şartı aranmaz. Bu nedenle Yahudilerin rahat nefes alabildikleri ve ilk kez kendilerini bir devletin eşit vatandaşları olarak gördükleri bir süreç başlar. Bu süreç (Eislin 2011:141). Yahudi modernleşmesinin miladı

1 Derek J. Penslar (2023), içinde dini, kültürel, pratik, işçi ve revizyonist olmak üzere bir çok Siyonizm türünden söz eder.

2 Metin içinde ulus ve millet arasında özel bir ayırım yapılmaksızın kaynaklardaki asıl kullanımı ne ise o şekilde kullanılacaktır. Ulus ya da millet arasındaki ayırım Siyonizm söz konusu olduğunda en azından yazarlar için anlamlı bir ayırım olarak görülmemektedir. Osmanlı toplumu ve Cumhuriyet dönemi için ulus ya da millet kelimesini kullanmanın çok özel anlamları ve göndermeleri olabilir ancak Siyonizm söz konusu olduğunda aynı keskin ayırımdan söz etmek mümkün değildir.

olarak görülür çünkü ilk kez bir Avrupa ülkesinde (Fransa'da) Yahudilere vatandaşlık hakkı tanınmıştır ve bu tanınma daha sonra diğer ülkelere de sirayet edecektir³.

Yahudi Ulusunun İcadı

“Yahudi ulusu” düşüncesinin, modernist teori bağlamında 19. yüzyılda ortaya çıkan daha doğrusu icat edilen bir olgu olduğu Yahudi tarihçi Şlomi Sand tarafından dile getirilir. Ancak bu istisnai bakış açısı dışında, bilhassa muhafazakâr Yahudiler tarafından, Yahudiliğin köklerinin genellikle kadim tarihi geleneğe ve Yahudi dinine dayandığı iddia edilir. Sand'a göre (2011: 35). “Her İsraili, bu halkın Mısır'dan geldiğine ve İsrail toprağına yerleştiğine; bu toprağın, Davud ile Süleyman'ın muzaffer krallığının inşa edildiği “vaat edilmiş toprak” olduğuna inanır. Aynı şekilde bu halkın, şanlı dönemin ardından ilki MÖ VI. yüzyılda (Birinci Tapınak'ın imhasından sonra) ve ikincisi MS 70 yılında (İkinci Tapınak'ın yıkımıyla) iki defa sürgün yaşadığına herkes inanır. İsraili Yahudi'nin özdeşleştiği ve halkların en eskisi olarak gördüğü bu halk, yaklaşık iki bin yıl boyunca sürgünde gezmiş ve bu sürgün boyunca da hiç bozulmamıştır. Seküler siyonistler ya da dindar siyonistler tarafından ve genel olarak Yahudi milliyetçiliğinin temel varsayımı olarak kabul edilen bu bakış açısı eleştiri konusudur. Zira “siyonist ideoloji, Yahudileri İncil'deki İsrail Toprakları'na demir atmış ve binlerce yıllık dağınıklık boyunca birliğini korumuş bir ulus olarak tasvir etmesiyle prokroniktir⁴” (Penslar 2023: 19).

Sand'ın bahsettiği bu bakış açısı milletlerin varlığını özcü (primordialist) teoriyle anlamlandırır. O, bu bakış açısının çok doğru olmadığını hemen bu izahtan sonra açıklamaya çalışır. İsraili Yahudi'nin halkların en eskisi olarak gördüğü ve özdeşleştiği bu halk, ‘nasıl oluyor da yaklaşık 2000 yıl boyunca sürgünde yanında yaşadığı yabancılar arasında kimliğiyle

3 Şüphesiz tek bir milliyetçilik türü ve buna bağlı olarak millete dahil olma prosedüründen söz edilemez. Örneğin aynı dönemdeki Almanya için durum çok daha farklıdır çünkü Alman milletine (volk) dahil olabilmenin şartı ancak aynı etnik kökenden daha doğrusu aynı ırktan (Cermen ırkından) gelmeyi gerektirmektedir.

4 Yani modern Yahudi ulusçuluğunu eski Yahudi geçmişine yansıtmaktadır (Penslar, 2023:19).

İlgili bir erimeye maruz kalmamıştır. Aynı şekilde nasıl oluyor da sürgün sonrası; Yemen'e, Fas'a, İspanya'ya, Almanya'ya, Polonya'ya ve Rusya'nın en ücra köşelerine dek sürüklenmiş fakat birbirinden uzaklaşan topluluk aralarındaki sıkı kan bağlarını korumayı başarabilmiştir. Yahudilerin aynı kandan geldiğine inanan bu özcü anlayış ironik bir biçimde Nazi Almanya'sında Adolf Hitler'in, Yahudilerin spesifik biyolojik karakteristikler taşıdıkları, teorisine benzemektedir. Yani bugün İsrail'de yaşayan birçok kişi, bir Yahudi geninin varlığına inanıyorsa bu Hitler'in teorisinden farklı bir durumu izah etmez. Öyleyse Yahudilerin özgün biyolojik özellikler taşıdığı iddiası, antisemitlerin iddialarının aynısını varsaymaktadır. Oysa bugün Yahudi olarak kabul edilenlerin ayrı bir halk ya da bir ulus oluşturmadığını ilan etmeye cesaret eden kişi, derhal 'İsrail düşmanı' olarak damgalanıyor" diyen Sand (2011: 41). böylece kan üzerinden farklı coğrafyalarda binlerce yıldır sürgünde dolaşan Yahudilerin aynı ırktan geldiği düşüncesinin temelsizliğini dile getirmektedir.

Sand'a göre "ulusal tarih, görüş alanını daraltan ince uzun ve sık ağaçlarla dolu bir ormana benzer" (2011 39). Bu yüzden o, Yahudi halkının icat edildiğini belirtirken, bir anlamda Ernest Gellner ve Eric Hobsbawm'ın modernist milliyetçilik anlayışlarını harmanlayarak Yahudi milliyetçiliğini izah etmeye çalışır. Bu izah için 1800'lerin sonlarında Alman ve Avusturyalı Yahudi yaşamının önde gelen isimlerinin, Yahudilerin bir ulustan oluştuğunu şiddetle reddetmeleri delil olarak gösterilebilir. Aynı dönemde Yahudiler, *Stamm* (kelime anlamıyla "kabile", ancak daha doğru bir ifadeyle kültürel olarak tanımlanmış bir topluluk) biçiminde tasvir edilmektedir (Penslar, 2023:21). Ulusu bir kültür topluluğu olarak kabul etmek doğru olabilir ancak bu tanım dini bir temel üzerine oturan bakış açısının "millet (ulus)" tanımına uygun değil gibidir.

Yahudi tarihçi Sand'a göre (2011: 40). dünyanın dört bir tarafına dağılan Yahudilerin aynı halkı oluşturduğu iddia ediliyor olsa da, bir Kiev Yahudi'si ile Marakeş Yahudi'si arasında dini inanç ve bazı ritüel uygulamalar dışında, kültürel ve etnografik (laik) anlamda ortak bileşenler bulmak zordur. Bu özcü anlayış, aynı kökeni taşıyan Yahudilerin biricik ve ortak

bir etnos'a da sahip olduğunu varsayar (2011:41) ancak böyle bir iddia hayali bir topluluk oluşturmanın ötesinde önemli bir sosyal gerçekliğe sahip görünmemektedir.

Sand, (2011:98). Yahudi ulusunun icadının 19. yüzyılın ikinci yarısında atılım göstereceğini yazar. Bunun için de özel bazı şartların ve kişilerin ortaya çıkması gerekmektedir. 19. yüzyılı milliyetler ve milliyetçilikler yüzyılı olarak düşünmek özel şart koşulunu sağlayabilir. Yahudi milleti ve milliyetçiliği düşüncesi, Avrupa'da gelişen millet ve milliyetçilik düşüncesinin ürettiği bir tepki milliyetçiliğidir. Yahudi ulusu düşüncesi olgunlaşırken, Yahudi aydınlar arasında bir yanda binlerce yıldır hiç değişmeyen ve bozulmayan bir ulus düşüncesi iddia edilirken diğer yandan içinde buldukları topluma asimile olmak isteyen ve bu nedenle gerektiğinde dinlerini bile değiştirmek konusunda oldukça istekli davranan Heinrich Graetz (1817-1891) gibi insanların varlığından söz etmek mümkündür. Ancak asimile olma isteği toplumun geneli tarafından kabul görmemiş ve buna yönelik tepkiler "Yahudi ulusu" düşüncesini beslemiştir.

Milliyetçi (ulusçu) hareketler bazen 'öteki'ne karşı bir tepki olarak görülür. Yahudi ulusçuluğunun ana motivasyon kaynağı da onların itilmişlikleri, dışlanmışlıkları ve maduniyetleridir. Bu dışlanmışlık ve maduniyet hissi/düşüncesi ayrıca siyonizmi ortaya çıkaracaktır. Ancak öncelikle modernleşme sürecinde Yahudilerin karşılaştıkları seçenekler, modernleşmeye verilen cevaplar ve bunun sonunda karşı karşıya kalınan durumun ne olduğunu incelemek gerekir.

Modernleşme karşısında Yahudilerin Dört Tarz-ı Siyaseti

Tüm Ortaçağ boyunca hahamların büyük bir kontrole sahip olduğu ve kendi kapalı gettolarında yaşayan Yahudi topluluğu, modernleşme süreci ile birlikte geleneksel kalıplarından çıkmaya başlar. Avrupa'da başlayan modernleşme sürecinin Yahudi toplumundaki izdüşümü onları (çeşitli ülkelerde) üç farklı seçenekte⁵ baş başa bırakır (Eislin, 2011:142). Bunlardan

5 Bu seçenekleri Yahudi toplumunun Üç Tarz-ı Siyaset'i olarak okumak mümkündür. Ancak gerçekte Yahu-

ilki modernleşmenin ruhuna uygun olarak seküler bir hayat tarzını seçerek Yahudilikten çıkmaktır. Bunun belki de en iyi örneklerinden biri Trier hahamının torunu olan Karl Marx'tır. İkinci seçenek Yahudilerin dinden çıkmalarından rahatsız olan dindar Yahudilerin verdikleri muhafazakâr tepkidir. Üçüncü seçenek de Yahudiliği modern topluma uyarlamaktır. Bu da reform Yahudiliği olarak adlandırılabilir. Burada hem Yahudi olarak kalmayı hem de laik olarak o ülkenin sadık vatandaşı olmayı öne çıkaran Moses Mendelssohn örnek olarak verilebilir. Siyonizm ise bu üç seçeneğin dışında dördüncü bir tarzı ifade eder. Siyonistlerin baskın kısmı sekülerdir ama seküler olanların bile referansları kadim Yahudiliktir. Siyonistler için Avrupa toplumuna uyum sağlamak mümkün değildir. Yahudilerin tüm uyum çabalarına rağmen “medeni Avrupa toplumlarının ihaneti” (Smith, 1999:219), onların bu çabalarını boşa çıkaracaktır. Onlara göre Yahudilerin yapması gereken, Filistin olarak adlandırılan İsrail topraklarına dönerek bir Yahudi devletini yeniden kurmaktır.

Siyonizm, Arap ve Türk milliyetçilikleri gibi 20. yüzyıla değil 19. yüzyıla ait bir hareket olarak Fransız Devrimi'nin izlerini taşır. Buna sebep olan ana unsur, Yahudilerin modernitenin nimetlerinden artık faydalanacağına dair yaşanan somut gelişmelerdir. Bu gelişmelerin en önemlisi (Eisen, 2011:141), Yahudilere ilk kez bir Avrupa ülkesinde vatandaşlık hakkı veren ve bu statüye eşlik eden temel hak ve korumaları sağlayan Fransız Devrimi'dir. “Fransa Ulusal Meclisi, 28 Ocak 1790 ve 28 Eylül 1791 tarihli kararlar, Güney'deki Sefaradları ve Alsas'taki Aşkenazları tam vatandaş haline getirir” (Katz, 1973:42). Fransa'daki gelişmelerin milliyetçilikle ilgili başka bir dolaylı sonucu da devrimin ilkesel izdüşümü olan, ‘Yahudilerin kendi kendilerini yönetmeleri (self determinasyon)’ ve bunun mantıksal sonucunda da ‘Yahudilerin kendilerine ait bir yurtlarının (devletlerinin) olması’ gerektiği düşüncesinin önünün açılmasıdır. Böylece milliyetçilik düşüncesindeki, “her ulusun, biyolojik olarak o ulusa ve yalnızca o ulusa ait olan, ancak yabancı işgalciler tarafından tamamen ya da kısmen elinden alınmış ve kurtarılması gereken, sınırları net bir şekilde çizilmiş topraklar-

diliğin baskın versiyonu bu üç seçeneğin dışında dördüncü bir seçenek olarak Siyonizmin ortaya çıkmasıdır ki bu durumda üç değil dört seçenekten söz etmek mümkündür.

da siyasi egemenliğe -tercihen tam bağımsızlığa- ihtiyacı olduğu yönündeki ısrar” (Stanislawski, 2017:6), siyonistler için bir motivasyon kaynağı oldu. Bu tür bir milliyetçilik anlayışı siyonizmin Yahudilerin gözünde diğer seçeneklerden daha fazla ön plana çıkmasını sağladı.

Siyonizmin Sosyolojik Arka Planı: Haskala ve Özgürleşme

Modernleşmenin ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel sacayakları vardır. Yahudiler söz konusu olduğunda -zengin Yahudi lordları istisna olmak şartıyla- bu sacayaklarından biri olan siyasi alan dışta kalır. Buna rağmen eşit vatandaşlık, gettodan çıkış, ekonomik fırsatlara erişim, üniversitelerde eğitim görme, sanat ve edebiyatta kendini ifade edebilme gibi sınıf ve statü göstergeleri olan faaliyet alanları Yahudiler için sosyal hareketliliğin kapısını araladı.

Modernlik gerçekte seküler yaşam tarzının doğması demektir. Bunu doğrulayan Alman filozof Immanuel Kant'ın (1724 -1804). modernitenin sosyo-kültürel ayağı olan Aydınlanmanın aynı zamanda insan aklının geleneksel otoritelerden kurtarılacak bağımsız değişken haline gelmesini de anlattığını vurgulamaktaydı. Bu anlamda Yahudiler için sekülerleşme Gettodan çıkarak din değiştirmek anlamına da geliyordu (Katz, 1973:110). ve Hristiyanlığın hakikatini tanımayı da kapsıyordu. Fakat bir başka açıdan bakıldığında ise, sosyolojik olarak, gettonun dar alanlarını Hristiyanlığın daha geniş ve zengin dünyasıyla değiştirmek konjonktürel olmanın ötesine geçemeyecekti.

Din değiştirmenin Yahudi toplumundaki izdüşümü, bazı Yahudilerin “Yahudi cemaatleri ve Yahudi yaşamıyla bağlarının tamamen” kopmasıdır Penslar (2023:21). Ancak buradan hareketle Yahudilerin külliyen dinden çıktıkları ya da Hristiyanlığa geçtikleri söylenemez. Örneğin Derek J. Penslar (2023:21). Yahudilerin 1867'ye kadar özgürleşmediği ve asimilasyon fırsatlarının dar bir üst tabaka ile sınırlı olduğu Rusya'da, on dokuzuncu yüzyıl boyunca yaklaşık 85.000 Yahudi'nin Hristiyanlığa geçtiğini belirtir. Rus İmparatorluğu'nun Yahudi nüfusunun 1914'te 5 milyondan fazla

olduğu düşünüldüğünde, bu çok küçük bir rakamdır. Almanya'da geçiş yüksek olsa bile Yahudilerin çoğunun Yahudi cemaatlerine resmi üyeliklerini sürdürdüğü belirtilir. Bütün bunlar, Yahudiler için modernleşme süreci devam ederken, homojen bir Yahudi modernleşmesinden söz etmenin mümkün olmadığını da göstermektedir. Ancak sorun şu ki, modernleşerek hem içinde yaşadığı hakim topluma uyum sağlamak hem de özgürleşmek isteyenleri bekleyen bir hayal kırıklığı vardır. İşte tam da bu noktada sözü edilen hayal kırıklığının bir sonucu olarak siyonizmin ortaya çıktığı görülür.

Bu dönemde Yahudiler, sunulan eşitlik ve ekonomik fırsatları kendileri için önemli avantajlara dönüştürebiliyorlardı fakat bu avantajlar toplumsal bütünleşme ve kabul için çoğu zaman bir negatif etki de barındırıyordu. Zira “Yahudilerin toplumdaki konumunun yaygın olarak bir sorun teşkil ettiği düşünülüyor ve “Yahudi sorunu” veya “Yahudi meselesi” terimi 1840'lardan Nazilerin soykırımcı “nihai çözümüne” kadar Avrupa'da ciddi yankı buluyordu (Penslar 2023:19).

Öte yandan Yahudilerin statülerinde düzelme ortaya çıkınca bazı Yahudiler, din farklılığına rağmen kendilerinin içinde yaşadıkları topluluğa asimile olabileceklerini düşünmeye başladılar. Ancak bu asimilasyon fikri bir taraftan Yahudiler diğer taraftan da yerli topluluklar tarafından tepki gördü. Yahudiler, kendi Yahudi kimliklerinin yok olması anlamına gelecek bu yönelime direnç ortaya koyarlarken, Yahudilerin giderek toplumsal tabakalaşmanın daha üst katlarına çıkmalarıyla birlikte yerli halk da hoşnutsuzluklarını ortaya çıkarmaya başladı. Bu tepki ayrıca ırkçı milliyetçiliği üreten ve besleyen bir tepkidir (Taylor 2019:13-14). O zaman Yahudi milliyetçiliği olarak siyonizmin ortaya çıkması ayrıca Yahudilerin Ortaçağ boyunca Avrupa'da yaşadıkları gettolardan çıkarak kazanımlar elde etmelerine ve toplumla bütünleşerek statü sahibi orta sınıflaşmaya başlamalarına gösterilen Hristiyan tepki ile ırkçı tepkiyle de ilişkilendirilebilir. Öte tarafta Avrupa'da bunlar olurken Yahudiler için medeni haklar konusunda hiçbir iyileşme olmayan Rusya'da, 1881'de Rus Çarı II. Aleksander'ın öldürülmesi Yahudilere yönelik şiddetli tepkilerin ve pogramların meydana

gelmesine neden oldu. Bunun neticesinde Rusya'dan da Amerika'ya batı Avrupa'ya ve Filistin'e yönelik topluca göçler gerçekleşti (Taylor 2019:13-14).

Avrupa Yahudileri için özgürleşmenin anlamı; onların Yahudilikten vazgeçip, içinde yaşadıkları toplumun eşit ve özgür vatandaşları olabilmelerini ifade ediyordu. Kendilerine tanınan eşit vatandaşlık hakkı, Yahudiler için coşkuyla kabul edilen kusursuz uyum (asimilasyon) için çok önemli bir gelişmeydi ancak süreç Yahudilerin uyumu kadar kusursuz işlemeyecektir. Görüldüğü gibi “özgürleşmenin” yani “eşit haklara kavuşmanın” sadece ulaşılamaz ve dolayısıyla hayali olmakla kalmayıp, daha da temel bir düzeyde hatalı olduğu gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bir yandan yaşadıkları toplumda kabul görmeme sorunu varken diğer yandan içinde yaşanan hâkim toplumla bütünleşme, Yahudilerin kendilerine ait bir ulus oluşturdukları fikriyle çelişiyordu ve modern Yahudi milliyetçilerinin çoğu tarafından Yahudilerin binlerce yıllık dini inançlarının/geleneklerinin çoğu (Tanrı inancı da dahil olmak üzere) reddediliyordu (Stanislawski, 2017:12). Yeni Yahudi milliyetçileri olan seküler siyonistler için dinin yerini Aydınlanma ve modernitenin değerleri alıyordu. Bunlara göre Yahudilerin kurtuluşu (muhtemelen var olmayan) bir Tanrı'nın aracılığıyla değil inisiyatifini kendi ellerine almalarıyla, Leo Pinsker'in tabiriyle, “kendi kendine özgürleşme” ile gerçekleşecekti.

Yahudilerin kendi dışında çözüm araması siyonistler için doğru değildi. Zira medeni Batı Avrupa, Yahudileri eşit vatandaşlar olarak özgürleştirmeye hazır değildi. Bu hazır olmamanın arkasında 19. yüzyıl Avrupa'sında etkili olan ırk ve ırkçılık düşüncesi yatmaktadır. “Modern Yahudi milliyetçiliğinin icadından çok kısa bir süre sonra, ilk olarak Fransa ve Almanya'da görülen ırk temelli antisemitizm, Yahudi nefretinin yeni bir biçimi olarak ortaya çıktı. Ancak burada kronoloji konusunda çok hassas olmak gerekir. Modern Yahudi milliyetçiliğinin antisemitizme veya 1881-82'de Rus İmparatorluğu'nda başlayan Yahudilere yönelik şiddetli saldırılara (“pogromlar”) tepki olarak doğduğuna dair çok sık dile getirilen iddia yanlıştır: bu yeni ideolojinin ilk ifadeleri, yeni antisemit ideolojinin

yayılmış ve 1880'lerin başındaki pogromlardan çok önce ortaya çıkmıştır (Stanislawski, 2017:12). Örneğin Yahudi milliyetçiliğin en önemli kaynaklarından biri olan ve Theodor Herzl'den önce Yahudileri ayrı bir millet olarak görüp, onlar için ayrı bir devlet kurulması gerektiğini belirten Moses Hess'in Roma ve Kudüs (Rome and Jerusalem) adlı kitabı 1862 tarihinde yazılmıştır. Siyonizmin öncüleri (Stanislawski, 2017:17) olarak kabul edilen haham Zvi Hirsch Kalischer (1795-1874) ve haham Yehuda Solomon Alkalai (1798-1878) ile sosyalist düşünür Moses Hess'in (1812-1875) yaşadıkları ve eser verdikleri dönem göz önüne alındığında durum daha da açıklığa kavuşmuş olur.

Siyonizm Nedir?

Siyonizm kelimesini ilk kez 1891'de, Selbstemancipation (Özkurtuluş) gazetesi redaktörü Nathan Birnbaum tarafından Kudüs'e hakim bir mevkide bulunan, İsrail ülkesinin tümünü tanımlayan Siyon Dağı'na gönderme yapılarak kullanılır. Birnbaum 23 Ocak 1892'de "*Les principes du sionisme - siyonizmin İlkeleri*" üzerine verdiği bir konferansta, ilk kez ifade etmiş olduğu kavramı şöyle tanımlar (Boyer 1992:79):

Siyonizm, Siyon sözcüğünden türer. Eski zamanlardan beri Kudüs'teki bir tepenin adı olan Siyon, aynı zamanda Kudüs kentinin şiiresel adlandırılması olarak kullanılmıştır. Çünkü bu kent Yahudi Devletinin merkezi olmuş, bu ad da Filistin'deki Yahudi ülkelerini belirtmiştir.

Arkeolojik çalışmalar sonucu ortaya çıkan bilgilere göre, Siyon kelimesi MS 66 yılında Roma'ya karşı isyan eden Yahudilerin kullandıkları Bornz sikkelerde görülür. İlginç olan ise Kudüs yerine Siyon kelimesinin kullanılmasıdır. "Üç yıl boyunca basılan bronz sikkelerin karşı yüzünde 'Siyon'dan bahseden bir lejant⁶ bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü yıllarda yazı 'Siyon'un özgürlüğü' şeklindedir. Dördüncü yılda ise 'Siyon'un kurtuluşu için' şeklindedir" (Goodblatt 2006: 167). İkinci isyan döneminde (132-135 arası) Siyon kelimesi kullanılmaz. Kadim Yahudi tarihi üzerine

6 Lejant: Harita anahtarı ya da haritalardaki işaret tablosu.

yapılan çalışmalarda «Siyon»un Özgürlüğü» ve «Siyon» Kudüs'ün eşanlamlısı olmaktan öte, milliyetçi⁷ çağrışımları olan şiirsel bir terim olarak görülür. Sadece şehri değil, şehrin tarihini, dinini, kültürünü ve özgürlük arzusunu da sembolize edecek şekilde kullanılır” (Goodblatt 2006:170). Yani Siyon kelimesi bir tapınağı ya da Tapınak Dağı'nı işaret eden bir anlamın ötesindedir. “Eski Yahudi Sikkeleri” adlı çalışmanın sahibi Ya'akov Meshorer (Goodblatt 2006: 170). Siyon'u Kutsal Şehir'in ruhani ifadesi olarak görür. Ona göre, Kudüs dünyevi bir şehirdir, Siyon ise onun ruhani ve sembolik çağrışımıdır.

Siyon'un “Kudüs'ün eşanlamlısı olmaktan öte bir şey olduğunu” ileri süren Meshorer'in yorumları bugünün duygu ve fikir setiyle geçmişe bakmaktan öte bir anlama sahip değildir. Zira David Goodblatt (2006:171), onun bu iddiasının hiçbir belgeye dayanmadığından doğru olamayacağını belirtir: Bugünkü bir yazar için “Siyon” kelimesinin Meshorer'un belirttiği türden çağrışımlar yaptığına şüphe yoktur. Ancak miladın ilk yüzyılında durumun böyle olduğu şüphelidir. Ancak kesin olan bir tepeyi bir şehri ve Kudüs'ü temsil ettiği. “Terimin en kısıtlı ya da kesin kullanımı Kudüs'teki (Yeruşalim) bir tepenin adı olmasıdır. Sonunda bu tepe, üzerinde Yahova'nın tapınağının bulunduğu tepeyle özdeşleştirilmiştir. Daha geniş kullanımda ise “Siyon” terimi tapınağı, Kudüs (Yeruşalim) şehrini, Yahuda ya da İsrail topraklarını, Kudüs (Yeruşalim) sakinlerini, Yahuda/İsrail halkını temsil edebilir ya da sembolize edebilmektedir” (Goodblatt 2006:173). Tüm bu açıklamalar tarihi bir gerçekliği ifade ediyor gibi görünse de bu gerçekliklerin yoğun bir duygusallıkla harmanlandığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Goodblatt (2006: 178). ayrıca “Siyon”un sadece tapınağı ya da tapınak dağı değil, tüm şehri ifade ediyor olabileceğinin Kutsal Kitap'ta öncülleri olduğunu da belirtir.

Öyleyse Siyon kelimesi köklerini tamamen dini söylemden ve kadim tarihten almaktadır. Siyonizm doğrudan sürgün edilen bölgeye yönelik bir özlemi, bu özlemin motivasyonunu dile getirir. Yahudi bağımsızlığının

7 Yazarın millet ve milliyetçiliği tarihin eski dönemlerinden beri var olan bir olgu olarak gördüğü için primordialist (özcü) olduğu açıktır.

Roma tarafından sona erdirilmesi ve İ.S. 70'de II. Tapınağın (Süleyman Mabedi) yıkılması, Yahudilerin Filistin'deki politik varlığının sonunu temsil etmektedir. Bu tarihsel kurgu çerçevesinde siyonizm, Siyon'a geri dönüş ilkesi olarak şekillenir ve kendisini iki bin yıllık sürgün ve acıyı yaşayan Yahudi halkının ülküsü olarak lanse eder.

Siyonizm, Fransız Devrimi sonrası kazanılan eşit vatandaşlık hakkı sonrasında oluşan Avrupa toplumuna uyum sağlamaya çalışan Yahudilerin, bu süreçte beklentilerinin karşılanmayacağı düşüncesinin yerleşmesiyle güç kazanmıştır. Siyonizmin iddiasına göre, Yahudilerin özgürlük içinde yaşayabilecekleri tek yer Filistin'dir.

Atalarının yaşadıkları topraklara yani tanrı tarafından kendilerine vaat edilmiş olduğu iddia edilen topraklara dönüş hayali, siyonistler için özgür yaşamın gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bu düşünce, Yahudi tarihi, dini ve kültürünün bir parçasıdır. Ancak siyonizmin siyasi bir hareket ve ideoloji olarak ortaya çıkması 19. yüzyılda Herzl ile birlikte başlar. Herzl, "Yahudi Devleti" (Der Judenstaat-1896/2017) adlı eserinde, kendi devlet kurma düşüncesinin bir hayal olarak görülüp kınanacağını, bunun bir rüya olarak görülebileceğini ama bir gün bu düşüncenin hayata geçmesinin, gerçekleşmesinin mümkün olacağını bunun için de öncelikle asimilasyon (uyum) sürecinin sona ermesi gerektiğini belirtir. Herzl (2017:54), Yahudilerin asimilasyonunu engelleyen bir plan yaparak amacına ulaşacağını düşünür. Asimilasyon zaten çeşitli Avrupa ülkelerinde örneğin Almanya'da Yahudi ve Hristiyanların evlenmelerinin yasaklanmasıyla istenmeyen bir süreç olarak görülmektedir. Ayrıca Herzl (2017:50), Yahudi meselesinin dini ya da toplumsal değil bir ulus meselesi olduğunu belirtmektedir. Bu sorun da ancak Yahudilerin kendilerine ait topraklarda kendi devletlerini kurmalarıyla mümkündür.

Herzl'in siyonizmi hem teoride hem de pratikte tamamen politiktir. Bir ulus olarak Yahudilerin yeni bir kültüre, yeni bir dile ya da yeni bir Mesih dönemine değil, sadece tek bir şeye kendi ulusal yönetimlerine ihtiyaçları vardı. Bu hem Yahudiler için daha iyi olacaktı hem de bir bütün olarak Avrupa için anti-Semitizm sorununu sonsuza dek çözecekti. Öte

yandan Yahudi olarak kalmak isteyen tüm Yahudiler kendi topraklarına göç etmiş olacaklar, bunu yapmak istemeyenler ise yaşadıkları ulusların ve ulus-devletlerin içinde kendilerine açılan alan varsa o alan ile yetineceklerdi. Bu sürecin kültürel bir sonucu, Yahudileri Yahudi olarak dönüştürme zorunluluğunun olmamasıdır. Bu çerçevede kendi devletlerinde istedikleri dili konuşabilir, Yahudiliği herhangi bir biçimde uygulayabilir (ya da uygulamayabilir) ve kozmopolit burjuva Avrupa kültürüne dâhil olmaya devam edebilirlerdi (Stanislawski, 2017:32).

Siyonizm; Avrupa ve Rusya'da zulüm gören ve toplumsal olarak dışlanan Yahudileri merkeze alarak Avrupa'da gelişen milliyetçi akımların etkisiyle kurulmuştur. Köklerini Yahudi dininin kaynaklarına dayandırır, Yahudileri seçilmiş bir halk olarak görür, Filistin toprakları üzerinde tarihi açıdan Yahudilerin mülkiyet hakkına sahip olduğunu iddia eder ve (başlangıçta) ütöpik gibi görünen bir devlet kurma projesidir. Siyonizm, Yahudilerin ulusal birliğini amaçlar ve binlerce yıldır bozulmayan bir kimlik iddiası etrafında birleşmesini sağlamaya çalışan bir ideolojidir. Aynı zamanda, ideoloji tanımına içkin olacak biçimde, varolan durumu değiştirmeyi⁸ de hedefleyen bir özelliğe sahiptir. Bir başka tanıma göre siyonizm, "Yahudi halkının politik olarak özerk bir varlık ve bir ulus-devlet oluşturmak amacıyla, başlangıçtaki yurtları olan "İsrail Toprağı"na⁹ dönmesini hedefleyen ulusal bir harekettir" (Boyer 1992:7). Siyonizmin ulusal bir hareket olması onun temel bir özelliğidir. Stanislawski (2017:1), taraftarlarınınca siyonizmin, Yahudi halkını İsrail devletini kurmak için motive eden ulusal kurtuluş hareketi olarak tanımlandığını belirtir. Karşıtları tarafından ise siyonizm; İsrail'i giderek bir apartheid devletine dönüştüren ırkçı bir ideoloji ve milyonlarca insanın yaşadığı Filistin'i işgal eden dünyadaki sömürgeci baskının son biçimlerinden biri olarak tanımlanır. Edward Said (1985:140-142), siyonizmin sömürgecilikle ilişkilendirilmesini onun ortaya çıktığı ve örnek aldığı Batı (Beyaz) emperyalizmiyle olan ilişkisine

8 Marx'ın meşhur ifadesi ile "Filozoflar bu zamana kadar dünyayı değişik şekillerde yorumlamışlardır oysa esas olan onun değiştirmektir".

9 Erets Israel, Filistin'i ifade eder ancak Yahudi-siyonist metinlerde bu coğrafya İsrail Ülkesi ya da İsrail Toprakları anlamında kullanılır.

bağlar. Zira batılıların sömürgeciliği “medeniyet götürme” kisvesine sokmasını siyonistler de taklit ederler. Bu çerçevede Filistin’i işgal etmelerini “medeniyet götürme” bahanesiyle ya da Filistinlileri “yok sayma” tutumlarıyla meşrulaştırdıkları bir kalkınma propagandası ile hareket etmişlerdir.

Yahudilerin Filistin’e dönmesi gerektiği düşüncesinin kaynağı olarak siyonizm hem Yahudilikte hem de bazı Hristiyan gruplarında mevcuttur. Bu düşünce Musevilikte Filistin’deki eski İbrani Krallığı ile Hristiyanlıkta ise millenyumculukla ilişkilidir. Milenyumcu gruplar Hz İsa’nın yeryüzündeki krallığının başlangıcı için Yahudilerin Filistin’e geri dönmeleri gerektiğine inanırlar.

Yahudi Milliyetçiliği Olarak Siyonizmin Bileşenleri

siyonizm güçlü seküler ve daha zayıf dini kanatlara sahip olsa da İsrail devletinin kurulmasından sonra bir devlet politikası haline gelmiştir. Siyonizmin seküler kanadının öne çıkmasında Moses Hess ve Leo Pinsker gibi Yahudi gelenekleriyle güçlü kuramsal temeller oluşturan kişiler olsa da ona asıl gücünü veren örgütsel ve siyasi yetenekleriyle ön plana çıkan ateist T. Herzl’dir. Burada sorulması gereken soru şudur: Yahudi dinini temsil eden hahamlar kendi cemaatleri üzerine neden seküler siyonistler kadar etkili olamadılar? Bu yönelimin arkasında yatan önemli bir nedenin seküler siyonistlerin “yeni bir taahhüt/ahit öngörmeleridir” (Smith, 2018). Hahamların mesihin gelişini bekleyen pasifist tavrı yerine seküler milliyetçiler olarak siyonistler ezilen, dışlanan Yahudilere bir gelecek vaat ediyorlardı. Anthony D. Smith bu vaadin özelliklerini şöyle sıralar (2018:125-132):

- a- Sürgünden anavatana geçiş; güçsüzlükten, çaresizlikten yeni bir başlangıca, yeni bir topluma ve muktedir olmaya geçmek demektir.
- b- Seküler siyonistler, kendine güvenen ve güçlü yeni bir Yahudi/İbrani yaratmayı vaat ediyorlardı. Bu ilhamını kadim Yahudi dininden ve tarihinden alıyordu.
- c- Özgünlük ve saflık öne çıkarılıyordu.

- d- Birçok siyonist tarafından topraktaki emeğin asli gücüne inanılıyordu.
- e- İyi tanımlanmış, somut bir hedefe yönelik, uzun vadeli bir siyasi eylem planı (Ben Gurion'un görüşü) düşünülüyordu.

Siyonizm 19. yüzyılda yani diğer milliyetçiliklerin de ortaya çıktığı bir zaman diliminde ortaya çıksa da onlardan ayrılır. İlk olarak (Stanislawski, 2017:7), her ne kadar “millet” terimi daha sonraki milliyetçi kullanımından farklı bir şekilde anlaşılrsa da, antik çağlardan beri Yahudiler kendilerini bir “halk” ya da “millet” olarak tanımlamış ve başkaları tarafından da bu şekilde tanımlanmışlardır. İbranice, *am, goy ve leom* kelimeleri Yahudi halkı ya da milliyeti kavramlarını ifade eder ancak zaman içinde bir grup olarak Yahudiler için en yaygın yakıştırma *am yisrael* yani İsrail halkı olmuştur. İkinci olarak, Yahudiler herhangi bir bölgede çoğunluk olarak değil, neredeyse dünyanın her yerinde azınlık nüfusu olarak yaşamışlardır. Kutsal Topraklar'ın anısı, Yahudilik ve Yahudi halkı için merkezi önemini çağlar boyunca korunmuş, Tanrı için dua edilen ayinlerde hatırlanmıştır (Stanislawski, 2017:9). Bu hatıraların önemi ve çağlar boyunca korunması Yahudi milliyetçiliğinin daimici (perennialist) ve etnosembolcü teori kapsamında değerlendirilebileceğini gösterir. Yahudiliğin ve seküler bir milliyetçilik olarak siyonizmin bu iç içe geçişliliği Emile Durkheim'ın din ve toplum arasında kurduğu ilişkiyi hatırlatır. Çünkü siyonizm seküler bir çerçeveye sahip olsa da başvurduğu Yahudiliğin dili ve sembolleri dikkat çeker. Smith'in dediği gibi (2018:32), “milli benzersizliği ararken, eski etnik inanç, seçilmiş halkı yeni siyasi dine¹⁰ götürür ve cemaatine aktarır. Siyonizmin... önemi, yabancılaşmış ve ezilen çok sayıda insan arasında eski uygarlık olma ve benzersizlik yoluyla süreklilik ve haysiyet duygusu yaratmaktır. Buradaki düşünce, ‘biz hem eski hem de benzersiz olduğumuzdan, yalnızca millî bir ruh içinde, ruhsal köklerimize dönersek, bizi yeniden yaratan’ biz ‘içinde’ olduğumuza inanırız.” Seküler siyonistlerin

10 Siyonizme

Yahudi dininden ve onun izdüşümü olan hahamlardan farklı olarak kitleyi harekete geçirebilme özelliği ön plana çıkmaktadır. Hahamlar, Yahudi modernleşmesinin başlamasından itibaren kendi cemaatleri içindeki güçlerini yavaş yavaş kaybederken, mesihçi pasifist anlayış da siyonistler karşısında rekabet edebilme gücüne sahip olamamıştır. Sonuçta milliyetçilik dine baskın gelmiştir.

Siyonizmin Doğuş Sebepleri

Eğer bir Yahudi aydınlanması olmasaydı Yahudi milliyetçiliği olarak siyonizm ortaya çıkar mıydı? 19. Yüzyıl millet ve milliyetçilikler yüzyılı olarak görüldüğünden, bu soruya, yine de bir Yahudi milliyetçiliğinin ortaya çıkacağı cevabı verilebilir. Ancak bu milliyetçilik muhtemelen siyonist milliyetçilik kadar hınç dolu olmayacaktı. Siyonist milliyetçilik ‘bu hıncın kaynağını kutsal kitaptan aldı’ denilebilir. Lakin siyonistleri bu kadar öfkeli ve kindar yapan aslında Avrupa yani modern/medeni Batı idi. Zira Batının Yahudilere yönelik insani olmayan, ırkçı tepkisi ve sözde vaat ettiği evrensel ve hümanist değerlere rağmen Yahudileri dışlayan yaklaşımlarıdır. Bu nedenle uyum-asimilasyon peşinde koşan Yahudiler hem Dreyfus davasıyla hem de diğer saldırılarla Avrupa ve Rus toplumuyla bütünleşemeyeceklerini anladılar. Bu algı bir bumerang etkisi yaparak, önceleri oluşan sevgi ve sempatiyi kin ve hınca dönüştürmüştür. Tam da burada “modern Yahudi milliyetçiliği Haskala’nın¹¹ sonucudur” (Stanislawski, 2017:19) yargısı anlam kazanmaktadır.

Bir milliyetçilik türü olarak siyonizmin 19. yüzyılda ortaya çıkmasının arkasında çok önemli birkaç gerekçe vardır (Öke, 2021:25; Smith 1999; Cohen 1994:80; Stanislawski, 2017:1):

- 1- Avrupada giderek artan Yahudi aleyhtarlığı (antisemitizm) ve buna karşı gösterilen tepki,
- 2- Anti-semitizme cevap olarak Yahudilerin ‘içinde yaşadıkları topluma uyum sağlama’ isteklerine karşı gösterilen tepki,

11 Haskala: Yahudi Aydınlanması

- 3- Avrupa'da 1848 sonrası artan milliyetçilik akımının etkisi,
- 4- 19. yüzyıl boyunca etkisini sürdüren ırkçı ve milliyetçi teorilerin varlığı ile bunlarla bağlantılı olarak görülen sosyal darwinizmin etkisi,
- 5- Ortaçağdaki din temelli Yahudi nefretinin on dokuzuncu yüzyılda ırksal-ulusal anti-semitizme dönüşmesi,
- 6- Ekonomik etkenlerin rolü,
- 7- Yahudilere yasal eşitlik vaat eden ancak bunu sosyal ve kültürel önyargılarla içini boşaltan medeni Batı'nın ihaneti.

Siyonizmin doğuşu üzerine çalışma yapanlardan bir olarak Derek J. Penslar onun ortaya çıkmasına dört önkoşul sunar. Penslar'ın (2023:36) siyonizmin dört önkoşulu olarak sunduğu gerekçeler -aktif mesihçilik, Haskalah'ın İbrani kültürünü canlandırması, yaygın romantik milliyetçilik ve Filistin'de dinamik hayırseverlik- siyonizmin 1800'lerin sonunda neden ortaya çıktığını ve sonraki on yıllarda nasıl kitlesel bir hareket haline geldiğini tam olarak açıklayamadığından bu sayılan gerekçelerinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca bu gerekçeler siyonizmin ortaya çıkışını siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel vb. birçok değişkenle açıklamaktadır.

Siyonizm Bağlamında Din ve Milliyetçilik

Tarih boyunca din ve etnik bağların birbirine eklemlendiği, seçilmiş halk olma iddiasıyla soslanmış birçok tarihi örneğe rastlanmaktadır. Din ve etnik bağın zaman zaman örtüşmediği ve farklı dini mensubiyetlerden dolayı farklı çatışmalar da görülebilmektedir. Fransız Devrimi din ve milliyetçilik ilişkisine yeni bir zemin hazırlamıştır. Devrim, Hristiyanlık dinini ortadan kaldırır ve yok sayar hatta onun yerine yeni bir din olarak milliyetçiliği ikame ederek yeni bir tapınma nesnesini (Fransız milletini ve Fransız vatanını) ikame eder. Böylece geleneksel otoritelerden arınmayı

yani özgürlüğü sağlar (Hayes, 199:79-81). Milliyetçiliği Aydınlanma düşüncesinin (ki Aydınlanma filozofu Kant ‘özgür irade iyi iradedir’ der) bir sonucu olarak gören Elie Kedourie (1971:92), milliyetçi hareketleri aldıkları isimlerden (Genç İtalya, genç Mısır, genç Türkler, genç Arap Partisi) hareketle yaşlılığa karşı¹² bir gösteri mahiyetinde tanımlar: Milliyetçilik ona göre “çocukların haçlılar seferi” dir.

Din ve milliyetçilik arasındaki ilişki, etkileşim ve yer değiştirme; her ikisinin bireysel ve milli kimlikler üzerinde oynadığı role, sahip oldukları sembol ve sergiledikleri ritüellere göre şekillenir. Hem din hem de milliyetçilik, Andersoncu (2003) anlamda, hayali cemaatlerin varlığına ve o hayali cemaatler uğruna sergilenen özgeciliğe-hاسبiliğe dayanır. Ulusal bilinçle büyümüş modern bireyler için kimliğin bir parçası olan din ve milliyet, geçmişte yaşanmış bir altın çağa dayanır. Böyle bir kimliğin içine doğan bireyler için (hem dini hem de milli anlamda) kutsal olan toprakların kontrolü önemlidir ve savunulması ya da elde edilmesi için de gayret edilir. Böylece hayali cemaatin kutsal toprağı ulusal ya da dini bir hedef olarak gözetilmiş olur.

Modern Batı toplumlarında din ve milliyetçilikler arasında, semboller-ritüeller, hayali cemaat anlayışı, geçmişte yaşanmış altın çağ(a öykünme), kutsal topraklar gibi ortak noktalar olmakla birlikte aşağıdaki tabloda sunulduğu gibi ciddi farklılıklar da mevcuttur.

Tablo 1: Anthony Smith (2018) ‘den Esinlenilerek Hazırlanmıştır

	Din	Milliyetçilikler
Siyasetin ölçüsü	İncil-Tanrı	Millet
Bayramlar	Dini	Milli
Hayali topluluk türü	Dini cemaat	Millet
İbadetin yönü	Tanrıya ibadet	Seküler ulusa ibadet (tapınma nesnesi ulus)
Hangi toplumsal formun bileşeni?	Geleneksel toplum	Modern toplum

12 Geleneksel otoriteye karşı

Emile Durkheim, Fransız Devrimi sonrasında, “toplumun” yeni tapınma nesnesi haline dönüştürülmesi ile birlikte, milliyetçiliğin yeni dininin tanrısını da (aslında vatan, akıl, özgürlük, Fransa gibi tanrıların yanında bir tanrı düşüncesini de) ortaya çıkarttığını salık verir. Durkheim, bu yeni seküler dinin tanrısını (aslında tanrılarından birini) yani toplumu incelemesinin merkezine alacaktır. Çünkü Durkheim’ın meşhur eseri, ‘Dini Hayatın İlkel Biçimleri’nde belirttiği gibi, “bir tanrı, kendisine inanan için ne ise, bir toplum da üyeleri için o idi” (2011: 285). Durkheim’ın bu saptamasında “toplum” ve “tanrı” birdi yani aynı şeydi (2011:284). Zira ona göre toplum kendi çıkarımını unutarak onun köleleri olmamızı istiyordu (2011:285). ve bu ayrıca tanrının da isteği idi.

Durkheim tıpkı T. Herzl gibi Dreyfus davasından etkilenen bir Yahudi idi. Herzl, bu davadan sonra (siyasi) siyonizme dönüş yapmıştı. Buna karşın Durkheim’da bu davada Yahudi olduğu için ajanlıkla suçlanan dindarlığının suçlanmasına neden olan olguyu (yani dini) ve onun kökenlerini ele alma ihtiyacı duymuştur. Bunu yaparak aslında tüm dinlerin kökenlerinin bir ve aynı şey olduğunu göstermek istemiştir. Durkheim dinin, kutsal ve kutsal olmayanı birbirinden ayırmaya yarayan ve aslında “toplumun” kendine tapınmasını sağlayan bir olgu olduğunu göstermeye çalışmıştır. Bunun en güzel örneği de ona göre Fransız Devrimi’dir (Durkheim, 2011:294): “Hiçbir yerde, toplumun kendisini tanrılaştırması ya da tanrılar yaratması yeteneği, Fransız devriminin ilk yıllarında olduğundan daha açık olmamıştır. Gerçekten de, bu zamanda, genel heyecan ve galeyanın etkisi altında, doğaları gereği saf laik, dini olmayan şeyler, kamuoyu tarafından kutsal şeylere dönüştürüldü: Vatan, Özgürlük, Akıl. Bir din, kendiliğinden kurulma eğiliminde oldu. Onun dogmaları, sembolleri, mihrapları ve bayramları vardı.”

Fransız Devrimi sonrası dinin anlam ve işlevselliğinin dönüşümü, modernitenin Aydınlanmacı kökeni üzerinden okunduğunda, gelecekte geleneksel toplumların bir parçası olan dinin tamamen yok olacağına dair bir varsayımla karşılaşılır. Oysa bu modernist varsayımı yanlışlayan, tıpkı bir din gibi kutsallarla dolu milliyetçilik örnekleri çok fazladır. Yanı sıra

din ve milliyetçiliğin de birbirini besleyen olgular olduğunu dile getiren birçok açıklama biçimi vardır. Bunlardan biri de, tanrı tarafından seçilmiş bir halk olduğu iddiası üzerine kurulu Yahudi milliyetçiliği ve bu milliyetçiliğin çok özel ve baskın bir türü olan siyonizmdir. Dolayısıyla siyonizmi Fransız Devrimi'nin sonuçlarından ayrı okumak mümkün değildir. Her ne kadar Yahudi milliyetçiliği üç bin yıllık tarihin bir sentezi (Baron, 2007:255). olarak kurgulanıp özcü (primordialist) bakış açısı ile okunsa da onun gelişiminin paradoksal biçimde Fransız Devrimi ile olan ilişkisi göz ardı edilmez. Çünkü devrim, bir din olarak Yahudiliğe değil eşit seküler vatandaşlar olarak tek tek bireyler olarak Yahudilere Fransız milletinin ve devletinin bir parçası olma hakkı tanımaktadır. Böyle bir durumda da Avrupa'daki Yahudilerin içinde yaşadıkları topluma uyum sağlayacağını, sağlaması gerektiğini varsayan asimilasyoncu bakış açısına karşın bu tür bir çabanın boşa olduğu ve Yahudilerin kendi vatanlarını kurmaları gerektiğini belirten bakış açıları çıkacaktır. Ayrıca modernitenin düşünsel kökü olan Aydınlanma, aklın özgürleşmesinin önünde sadece Hristiyanlığı değil tüm dinleri dolayısıyla Yahudiliği de engel olarak görüyordu. Böylece Yahudilik de modernitenin insanoglunu zincirlere bağlayan geleneksel otoritelerden biri olmaktan öte bir anlama sahip olamıyordu. Fransız Devrimi “bütün kurulu dinleri ortadan kaldırıp, yerine akıl dinini ikame ettiğinde, Yahudiler dini eziyete maruz kalma ya da tam anlamıyla kimliklerini yitirme ile karşı karşıya kaldılar” (Baron, 2007:261). Ancak içinde yaşadıkları toplumla bütünleşme (asimilasyon) taraftarlarının tersine Yahudi ulusu düşüncesini inşa etmeye çalışan siyonistler bu kimlik yitimine karşı mücadele vererek unutulmuş dillerini ve kimliklerini canlandırmayı öneriyorlardı. Bu çerçevede, seçilmiş bir topluluk olarak kendilerine vaat edildiğini iddia ettikleri kutsal topraklarda, Theodor Herzl'in pratiğe geçirmeye çalışacağı Kutsal Devlet'lerinin peşinden koşacaklardır.

Sonuç

Yahudi milliyetçiliğinin bir türü olarak siyonizm, milliyetçilikler çağı olan 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir ideolojidir. Bu ideoloji köklerini kadim Yahudi dini, tarihi ve geleneklerinden alır ancak bunları sekülerleştirerek etno-dini bir içerik üretir. Siyonizmin doğuş sürecini anlayabilmek için Yahudilerin Avrupada yaşadıkları tarihi seyri ve bu seyir içinde Avrupalı Hristiyanlar tarafından maruz bırakıldıkları baskı, dışlanma ve pogromların tarihini bilmek gereklidir. Ortaçağ boyunca kendi gettolarında yaşayan, hâkim Avrupa toplumlarıyla bir ilişki geliştiremeyen, yaşadıkları toplum ve devlet tarafından içerilmeyen Yahudiler, Fransız Devrimi ile başlayan modernleşme sürecinde eşit vatandaşlık hakları kazanmaya başladılar. Bu süreç ekonomik hayata katılım, eğitim imkânlarından faydalanma gibi statü ve sınıfsal pozisyonları yükselten gelişmeler sağladı. Yahudiler için bir özgürleşme (emancipation) süreci olarak başlayan bu gelişmeler, onları daha çok kazanım elde etmek için içinde yaşadıkları topluma daha fazla uyum sağlamaya yöneltti. Bu da asimilasyona odaklanma anlamına geliyordu. Diğer taraftan uyum süreci sadece Yahudilere değil içinde yaşadıkları topluma da kazanç sağlayacak bir gelişmeydi. Ancak günün sonunda Yahudiler hem asimilasyonla yok olma korkusu yaşamaya başladılar hem de asimile olsalar bile ırkçı saldırılara maruz kalabileceklerini gördüler. Böylece Avrupada artan ırkçılık, antisemitizm düşüncesinin gelişmesine ve özgürleşme sürecinin akim kalmasına neden oldu. Bunun anlamı şuydu: Yahudiler bir azınlık olarak içinde yaşadıkları toplumla ne kadar bütünleşirse bütünleşsin eşit vatandaşlık statüsüne erişmeleri gerçekte mümkün değildi. Hristiyan Avrupa toplumu hem inanç hem de ırk farklılığı açısından Yahudileri kendi içinde eritmek istemiyordu. Bu hayal kırıklığı Yahudi düşünürlerde, asıl özgürlüğün ancak Yahudilerin kendilerine ait bir ülkede gerçekleşebileceği iddialarını gündeme getirdi. Bu iddiayı gerçekleştirmek için Yahudi dininin sunduğu bir potansiyel de vardı çünkü binlerce yıllık Yahudi sürgünü ancak Yahudilerin tanrı tarafından kendilerine vaat edilmiş topraklar olan Filistin'e (onlara göre İsrail Ülkesi'ne) yerleşmeyle sona erebilecekti. Yahudilerin kendi devletlerini Filistin'de kurdukları anda gerçek özgürleşmenin mümkün olabileceği ve Yahudilerin kendi kaderlerini kendilerinin

belirleyebilecekleri bir süreç ortaya çıkacaktı. Gerçek özgürleşme ancak bu hedefi yani Kudüs merkezli bir Yahudi devletini kurmakla mümkündü ki bu da siyonizm demektir. Öyleyse siyonizm, mutaassıp Hristiyanların ve ırkçıların Avrupada Yahudilerin kendileriyle bütünleşmesine izin vermemelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Milliyetçilik teorileri bağlamında ele alındığında siyonizm, 19. yüzyılda bir Yahudi milleti icat etmeyi hedeflediği için, modernist teori bağlamında ele alınabilir. Yahudiliğin iki bin yıllık sürgünü, Yahudi dininin kutsal kaynakları, efsaneleri, söylemleri de Yahudi milliyetçiliğini etkilediğinden siyonizm ayrıca etnosembolcü teori bağlamında da ele alınabilir. Yahudi dindarlar da kendilerini daha çok özcü (primordialist) teori bağlamında ele almayı tercih ederler. Çünkü onlara göre Yahudi kimliği, binlerce yıl boyunca, tüm sürgünlere ve tüm zorluklara rağmen varlığını devam ettirebilmiştir. Ancak tüm özcü teorilere içkin olan problem burada da görülür zira binlerce yıldır sürgünde olan Yahudilerin hiç değişmeden varlıklarını sürdürdükleri iddiasının olgusal gerçekleri yansıtması mümkün değildir.

Görüldüğü gibi siyonizmin anlaşılması için onun özellikle etno-dini bir hareket olarak ele alınması gerekir. Çünkü siyonizmi özgün kılan ancak Fransız Devrimi sonrası izleri net olarak görülen din ve milliyetçilik arasındaki geçişkenliktir. Siyonizm, Yahudiliğin yani bir dinin nasıl oluyor da seküler bir ideoloji olarak milliyetçiliğe evrildiğinin en önemli örneklerinden biridir. Fransız Devrimi sonrası dinin yerini alan bir ideoloji olarak milliyetçilik yeni toplumsal çimento olarak işlev görmüştür. Siyonizmin kökleri dini referanslara dayansa da onun teorisyenlerinin baskın biçimde seküler olması ve seküler bir toplum ortaya koyma konusunda istekli olmaları dikkati çeker. Siyonizmi Yahudilerin gözünde cazip hale getiren ve çokça taraftar bulmasını sağlayanın da bu seküler yön olduğu söylenebilir. Çünkü bu sekülerlik, yeni bir Yahudi insanı yaratarak Avrupadaki ezilen, sömürülen ve dışlanan Yahudi'ye kendi ülkesinde sadece özgürlük değil ayrıca yeni bir kimlik vermeyi de vaat etmektedir.

Kaynakça

Benedict, Anderson. (2023). *Hayali Cemaatler*, Metis Yayınları, İstanbul.

Boyer, Alain. (1992). *Siyonizmin Kökenleri*, İletişim Yayınları, İstanbul

Cohen, Mitchell. (1994). "A Preface to the Study of Jewish Nationalism," *Jewish Social Studies, New Series*, Vol. 1, No. 1 (Autumn), pp. 73-93

Durkheim, Emile. (2011). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, çev. F. Aydın, Eskiyeşi, Ankara.

Eisen, Robert. (2011). *The Peace and Violence of Judaism: From the Bible to Modern Zionism*, New York: Oxford University Press,

Goodblatt, David. (2006). *Elements of Ancient Jewish Nationalism*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Hayes, Carlton J.C. (1995). *Milliyetçilik: Bir Din*, çev. M. Çiftkaya, İz:İstanbul

Herzl, Theodor. (2017), *Yahudi Devleti*, çev. H. Başak, Sümer yayınevi: İstanbul.

Hess, Moses. (1918). *Rome and Jerusalem A Study of Jewish Nationalism*, translated from German With Introduction and Notes: M. Waxman, Bloch Publishing Company, New York

Katz, Jacob. (1973). *Out of the Ghetto The Social Background of Jewish Emancipation, 1770-1870*, Massachusetts, USA: Harvard University Press,

Kedourie, Elie. (1971). *Avrupa'da Milliyetçilik*, (çev. M. H. Timurtaş), Ankara, Milli Eğitim Basımevi.

Öke, Mim Kemal. (2021). *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, 8. Baskı, Timaş, İstanbul.

Penslar, Derek J. (2023). *Zionism: An Emotional State*, New Jersey, Rutgers University Press,

Said, Edward W. (1985). “Emperyalizm ve siyonizmin Entelektüel Kökenleri”, *Siyonizm ve Irkçılık*, Editör. Türkk aya Ataöv, Birey ve Toplum Yayınları, İstanbul

Sand, Şlomi. (2011). *Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi? Kitabı Mukaddesten siyonizme*, çev. I. Ergüden, İstanbul: Doğan Kitap.

Schama, Simon. (2020). *Yahudilerin Tarihi: Aidiyet 1492 – 1900*, çev. L. T. Basmacı, İstanbul: Alfa Yayınevi

Sieyes, Emmanuel-Joseph. (2005, orijinali 1789). *Üçüncü Sınıf Nedir?* (çev. İ. Birkan), Ankara: İmge Yayınları.

Stanislawski, Michael. (2017). *Zionism, A Very Short Introduction*, New York, Oxford University Press.

Smith, Anthony D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*, New York, USA: Oxford University Press.

Smith, Anthony D. (2018). *Seçilmiş Halklar*, çev. A. Küçük, Alfa: İstanbul

Taylor, R. Alan. (2019). *İsrail’in Doğuşu*, çev. M. Kardeşhan, İstanbul: Pınar Yayınları.

Wittmayer, Baron Salo. (2007). *Modern Milliyetçilik ve Din*, İstanbul: Açılım Kitap.

Extended Summary

The relationship between Jewish nationalism and Zionism is a complex one. This relationship is complex both in terms of the fact that Judaism is a religion and the process of its articulation with nationalism, which marked the 19th century as a secular ideology, and in terms of the existence of the Jewish religion as the main carrier of national identity and national consciousness among Jews, which necessitates the development of an ethno-religious perspective. But the relationship between Jewish nationalism and Zionism is also an inevitable one, because when one thinks of Jewish nationalism, one thinks of Zionism, even if this is not the only version of it.

The aim of this study is to examine the specific circumstances of the emergence of Zionism as a sub-genre of Jewish nationalism within a sociological framework. Zionism is based on various religious references, symbols and legends rooted in the Jewish religion. With this religious reference, it will be seen that Zionism, which seems to have a direct religious content, has emerged in a secular form, influenced by and in accordance with the nationalist spirit of the period in which it emerged.

Zionism as a form of Jewish nationalism is an ideology that emerged in the 19th century, the age of nationalisms. This ideology is rooted in the ancient Jewish religion, history and traditions, but secularises it and takes on an ethno-religious appearance. In order to understand the birth of Zionism, it is necessary to know the historical course of the Jews in Europe and the history of the oppression, exclusion and bloody violence (pogroms) they were subjected to by European Christians. During the Middle Ages, Jews, who lived in their own ghettos and could not develop a relationship with the dominant European societies and were not included by the society and the state in which they lived, started to gain equal citizenship rights in the modernisation process that started with the French Revolution. This process was an upward movement in the status and class positions of Jews, such as participation in economic life and access to education. These developments, which started as a process of emancipation for Jews,

led them to more assimilation, in other words, to more assimilation in order to gain more. This process of harmonisation was a development that would benefit not only them but also the society in which they lived, but this process of harmonisation did not yield the desired result. Because the racist attacks they faced in many places in Europe led to the development of the idea of antisemitism and the process of emancipation came to a halt. This meant the following: No matter how much Jews, as a minority, were integrated into the society in which they lived, it was not really possible for them to achieve equal citizenship status. Christian European society did not want to mass Jews, both in terms of faith and racial difference. This disappointment led Jewish thinkers to claim that true freedom could only be realised in a country of the Jews' own. The Jewish religion had the potential to realise this claim, since thousands of years of Jewish exile could only be ended by the Jews settling in Palestine (the Land of Israel), the land promised to them by God. Once the Jews had established their state in Palestine, a process of true emancipation would have been possible and the Jews would have been able to determine their own destiny. Real emancipation was only possible by achieving this goal, namely the establishment of a Jewish state centred in Jerusalem, which was called Zionism. Zionism, therefore, emerged as a result of Christian and racist reactions to Europe's refusal to allow the Jewish community to integrate with them, that is, as a result of the bigotry and racism of European Christians.

When considered in the context of nationalism theories, Zionism can be considered in the context of modernist theory, as it aims to invent a Jewish nation in the 19th century. However, the national identity consciousness created by the two thousand years of Jewish exile, the sacred sources of the Jewish religion, legends and discourses also show that Zionism as Jewish nationalism can be considered in the context of ethnosymbolist theory. In the context of the essentialist (primordialist) theory, it is seen that mostly Jewish religious people deal with their own nation because according to them, the Jewish identity has continued to exist for thousands of years, despite all exiles and all difficulties. However, as with all essentialist

theories, this claim, that Jews in exile have not changed for thousands of years, does not reflect the truth.

One of the aspects that makes this study different is that it treats Zionism as an ethno-religious movement. Because what makes Zionism unique is the transitivity between religion and nationalism, which is also seen after the French Revolution. Zionism is an appropriate example of how Judaism, a religion, evolved into nationalism as a secular ideology. As an ideology that replaced religion after the French Revolution, nationalism has functioned as the new social cement. Zionism, too, is rooted in ancient Judaism, but even though its roots are religious, its theorists are secular and keen to create a secular society. It can be said that it is this secular aspect that makes Zionism attractive to Jews. Because this secular side, by creating a new Jewish people and identity, promises the oppressed, exploited and excluded Jew in Europe not only freedom but also a new identity in his own country.

TERÖRİZM ÜZERİNE

Hüseyin Aras*

Öz

Bu çalışma iki ön kabule dayanır. Bunların birincisi “uluslararası sistemin anarşik olduğu”, ikincisi ise “devletlerin menfaat-merkezli aktörler oldukları”dır. Çalışmada bu iki ön kabule dayanarak, devletlerin anarşik uluslararası sistemde menfaatleri gereğince terörizmi desteklemelerinin neredeyse normalleştiği hususunda kuramsal düzlemde bir inceleme yapılmıştır. Bu incelemenin amacı “Terörizme verilen devlet desteği nedeniyle günümüzde terörizm salt bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırılabilir mi?” sorusuna cevap üretmektir. Aslında bu soru “terörizmle mücadelenin uluslararasılaştırılması” yaklaşımına karşı bir eleştiri niteliğindedir. Nitekim çalışmanın bu konuda bir tartışma üretmesi umulmaktadır. Çalışmada bu araştırma sorusunun “güç” kavramı temelinde cevaplanması önerilmiştir. Zira uluslararası sistemin meşru aktörleri olan devletlerin gayri meşru aktörler olan terör örgütleriyle iş birliği içerisine girebilmeleri terörizmle mücadelede diğer devletlere mutlak surette güvenilemeyeceğinin çok açık bir göstergesidir. Terörizmi desteklemekten imtina etmeyen devletlerin başka devletlerin terörizmle mücadelesine istekli biçimde katkı vermeyecekleri varsayılmalıdır. Bu halde terörizmle mücadele meselesi uluslararasılaştırıldığında devletler başka devletlerin terörizmle mücadelesine katkı vermeye mecbur bırakılmalıdırlar. Bunun yolu uluslararası alanda güçlü olmaktan geçer. Zayıf devletlerin terörizmle mücadelesi bu nedenle zorluklarla doludur. Ulus-devlet yapısına meydan okunan mevcut uluslararası sistemde zayıf devletler genellikle yalnız aktörlerdir. Bu bakımdan uluslararası anlayışlar ve yaklaşımlar onlar için sakıncalar içerebilir. Zayıf devletler kamu kaynaklarını etkili ve verimli biçimde kullanabilmek için terörizmle mücadele meselesini daha ziyade iç güvenlik meselesi olarak görmelidirler. Ancak meseleyi salt bir iç güvenlik meselesi olarak kurumsallaştırmak da etkili bir strateji olmayabilir. Bu stratejinin de büyük riskleri vardır. Bunun sosyal maliyetleri dikkate alınmalıdır. Terörizmle mücadele devletlerin “kendi ölçeklerinde” ve “kendine yardım” politikalarına değer atfederek yürütülmelidir. Çünkü terörizm küreselleşirken terörizmle mücadelenin de küreselleştiğini ileri sürmeye yetecek kadar kanıtlarımız yok.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terörizmle mücadele, Dış güvenlik, İç Güvenlik, Ulus-devlet.

* Hüseyin Aras. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, huseyinaras06@gmail.com, Orcid:0000-0001-8117-6574.

Bu makaleye atf için: Aras, Hüseyin. (2024). Terörizm Üzerine, SDE Akademi Dergisi 4(3), 363-386.

ON TERRORISM

Hüseyin Aras

Abstract

This study is based on two pre-acceptances. The first is that “the international system is anarchic” and the second is that “states are interest-oriented actors”. Based on these pre-acceptances, a theoretical examination has been conducted in the study on the issue that states’ support for terrorism due to their interests in the anarchic international system has almost become normalizing. The aim of this study is to produce an answer to the question “Can terrorism be conceptualized as a purely external security issue in today due to the state support given to terrorism?” In fact, this question is like a criticism against the “internationalization of the counterterrorism” approach. As a matter of fact, it is hoped that the study will generate a discussion on this issue. In the study, it is proposed to answer this research question based on the concept of “power”. Because the fact that states, which are legitimate actors of the international system, can cooperate with terrorist organizations, which are illegitimate actors, is a very clear indication that other states cannot be trusted in the counterterrorism. It should be assumed that states that do not refrain from supporting terrorism will not willingly contribute to the counterterrorism of other states. In this case, when the issue of counterterrorism is internationalized, states should be forced to contribute to the combat of other states against terrorism. The way to do this is to be strong in the international arena. For this reason, the combat of weak states against terrorism is fraught with difficulties. In the current international system where the nation-state structure is challenged, weak states are generally lone actors. In this respect, international understandings and approaches may have drawbacks for them. In order to use public resources effectively and efficiently, weak states should see the counterterrorism more as an internal security issue. However, institutionalizing the issue as a pure internal security issue may not be an effective strategy either. This strategy also carries great risks. Its social costs should be taken into consideration. The counterterrorism should be carried out by valuing states’, “own scale” and “self-help” policies. Because we do not have enough evidence while terrorism is globalizing, in the same time counterterrorism is also globalizing.

Keywords: *Terrorism, Counterterrorism, External Security, Internal Security, Nation-state.*

Giriş

Akademik yazında “terörizme devlet desteği” konusunda çeşitli görüşler vardır. Bazıları uluslararası sistemin başat ve meşru aktörleri olan devletleri gayrimeşru devlet dışı silahlı aktörler olan terör örgütleriyle birlikte anma konusunda çekimser davranır ya da bunu reddederler. Bazıları ise, bu çalışmada gösterildiği üzere, terörizme devlet desteğinin “reddedilemez bir gerçek” olduğunu ve hatta neredeyse normalleştiğini savunurlar. Terörizme devlet desteğinin varlığına inanan ve neredeyse normalleşmiş olduğunu savunanların argümanları bu çalışmanın varsayımdır. Bu varsayımdan hareketle çalışmada önce şu önerme test edilmiştir:

“Günümüzde devletler çeşitli gerekçelerle terörizmi desteklemekte ya da terörizmi bir araçstrateji olarak kullanmaktadırlar.”

Bu önermeyi test etmek için terörizme devlet desteğinin “varlığı”na dair akademik yazında bulunan çalışmalar ve ileri sürülen kanıtlar kullanılmıştır. Ancak terörizme devlet desteğinin varlığını kabul etmeyerek “yokluğu”nda ısrar eden çalışmalar bu önermeyi test etmek amacıyla kullanılmamıştır. Çünkü bir “şey”in varlığına dair kanıtlar mevcut iken, aksi kanıtlanana kadar o “şey” reddedilemez. Terörizme devlet desteğinin gerçeği yansıtmadığını savunanların argümanlarının kanıt niteliğinde olmadığı ve bu desteğin varlığına dair argümanları çürütemediği görülmektedir. Bu bakımdan terörizmi destekleyen devletler ile bu konuda devletin yanında yer alan kişiler ve kurumlar bu desteği açıkça ilân etmediklerine/etmeyeceklerine, bu konuda devlete yöneltilecek suçlamaları reddettiklerine/rededeceklerine, hatta bu ilişki için meşruiyet arayışları içine girdiklerine/gireceklerine göre bu önermeyi test etmek için tercih edilen kapsamın, araştırmaya dair olası sübjektiflik iddialarına rağmen, kabul edilebilir nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

Terörizme verilen devlet desteğini kanıtlarla ortaya koyan birçok araştırmacı vardır. Örneğin Lutz ve Lutz (2011: 82). hiçbir terör örgütünün kendiliğinden var olmadığını ifade ederken terörizme verilen devlet desteğine dikkat çeker. Bu konuda aynı düşüncüyü paylaşan Schmid (2018: 23). de

terörist faaliyetlerin işleyebilmesini devlet desteğinin gerekliliğine bağlar. Bir makalesinde terörizmi “hem devleti hedef alan şiddet içeren direniş hem de devletin çıkarlarını korumaya yönelik girişimler” olarak tanımlayan Crenshaw (1981: 379). da devletlerin terörizmle ilişkili olabileceğini ileri sürer. İsen’e (1983: 199). göre de devletler menfaatlerini diplomatik araçlarla gerçekleştiremediklerinde ya da menfaatleri uluslararası hukuka aykırı düştüğünde, bir seçenek olarak terörizmi kullanabilmektedirler. Şiddetin gerçekleştirilmesi için çeşitli aktörlere eğitimler vermekten onlara lojistik imkânlar sunmaya, silahlar temin etmekten şiddetin faillerine hukukî destekler sağlamaya kadar çeşitli faaliyetler devletler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Byman’ın (2005: 117). ifadesiyle bazen bir devlet bir terör örgütüne karşı harekete geçmediğinde de o terör örgütüne büyük bir destek vermiş olabilmektedir. Byman, terörizm nedeniyle oluşabilecek çok büyük sorunların “pasif destek” olarak adlandırdığı bu durum nedeniyle de oluşabildiğine dikkat çekmiştir.

Çalışmanın önermesi terörizme devlet desteği konusunda bu minvaldeki görüşler üzerinde çalışmanın birinci kısmında kuramsal düzlemde yapılan bir incelemeyle doğrulanmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise bu önermeye dayanarak şu araştırma sorusuna cevap aranmıştır:

“Terörizme verilen devlet desteği nedeniyle günümüzde terörizm salt bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırılabilir mi?”

Bu araştırma sorusuna verilecek cevap/lar tarihsel süreçte biteviye dönüşen terörizmin devlet-destekli dinamiklerine dair görüşler geliştirilebilmesine katkı sunabilecektir. Başka bir ifadeyle bu araştırma sorusu devlet desteği nedeniyle günümüzde terörizmin ulus-devletler tarafından nasıl anlaşılması gerektiğini gösterebilecek, dolayısıyla terörizmle mücadele stratejilerinin neler olabileceği hususunda ulus-devletlere ve hükûmetlere değerli yaklaşımlar geliştirme fırsatları verebilecektir. Bu muhtevadaki bir kazanım ulus-devletlerde kamu kaynaklarının hem iç güvenlik hem de dış güvenlik gerekçesiyle etkin, etkili ve verimli biçimde kullanımı konusunda hükûmetler için yol gösterici de olabilir.

1. Devlet- Terörizm İlişkisi

Kenneth Waltz (1979: 102). devletler arasındaki işlerde şiddete başvurulmasının her zaman olası olduğunu, bu durumun diğer devletleri de gerektiğinde şiddete başvurmaya her an hazır tuttuğunu ifade eder. Uluslararası sistemde anarşinin varlığı nedeniyle bu şiddetin önlenebileceğini ummanın gerçekçi bir durum olmadığını da ekler. Bu hususta Maoz ve San-Akca (2012: 720) devletler arasında rekabetin varlığının bu şiddetin ortaya çıkışını kolaylaştıracak biçimde devletler ile devlet dışı silahlı aktörler arasında iş birlikleri kurulması ihtimalini artırdığını, bu iş birlikleri kurulunca devletler arasındaki rekabetin de tırmanabildiğini tespit etmektedirler. Buna göre “devletler arasındaki rekabet” ile “şiddetin bir araç olarak seçilmesi/şiddet yöntemlerine başvurulması” olguları arasında döngüsel bir ilişki vardır. Böyle bir ortamda, devleti yönetenlerin iç ve dış güvenlik politikalarına dair kavrayışlarının bir ifadesi olan “Raison d’etat” anlayışının devletler için önemli bir işlev göreceği ileri sürülebilir. Meinecke (2021: 27). bu kavramı “devlet akli” biçiminde kullanır ve “devlet adamına, devleti sıhhatli ve zinde tutmak için yapması gerekenleri söyler.” der. Devletler işte bu kavrayış gereğince terörizmi bir araç/strateji olarak kullanmayı tercih edebilirler.

Devletlerin terörizmle ilişkilerinin önünde bir engel olmadığını ifade eden Goodin (2006: 77) tarihsel kayıtlarda devletlerin ve devlet yetkililerinin terör örgütlerine ve teröristlere destek verdiklerine ilişkin çokça kanıt bulunduğunu tespit etmiştir. Bu tür kanıtlar konusunda Judith Butler da hemfikirdir. Butler (2014: 134). “Devletlerin terörizme karşı savaştığı görüşünü kabul edersek hata yapmış oluruz, çünkü devlet destekli terörizm fikrini kabul etmemiz için fazlasıyla kanıt var önümüzde.” der ve devlet destekli terörizmin demokrasi kisvesi altında bile yürütüldüğüne dikkat çeker. Sproat (1991: 22) da terörizm stratejisinin en ısrarlı ve başarılı kullanicısının isyancı gruplardan ziyade devletler olduğunu iddia eden Batılı birçok araştırmacı bulunduğunu ortaya koymuştur. O’na göre, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemlerine yoğunlaşmış olsalar da Batı’daki ana akım birçok yazar bu şiddeti gerçekleştirenlere dünyada-

ki çeşitli devletler tarafından destek verildiğinin farkındadır (bkz. Sproat, 1991: 20-22).

Aksan ve Bailes'in (2014: 11-12) ifade ettiği üzere terörün “zayıfın silahlı” olduğu, güçsüz devlet dışı silahlı aktörlerin gözünü karartarak önüne her gelene saldırdığı, devletlerin ise buna karşı masumları koruduğu fikri yaygın kabul görse de aslında güçlünün zayıfa nazaran daha büyük çapta terör faaliyetleri gerçekleştirebileceği konusunda şüphe yoktur. Nitekim 1945-2010 yılları arasında aktif olan 455 terör örgütü üzerinde ampirik testler gerçekleştirmiş olan Şan Akca (2021: 175). terör örgütlerine verilen devlet desteğine ilişkin olarak bulunan kanıtlar çerçevesinde terörizmin sadece zayıfların silahlı olduğu varsayımının şüpheli olduğunu tespit etmiştir.

Gerçekten de terör örgütlerinin devletlerden destek görmesi gerçeği sadece devletlerin etkisizliğiyle ya da zayıflığıyla açıklanamaz. Nitekim Walter Laqueur'un Birleşmiş Milletler (BM) tarafından en az gelişmiş olarak belirlenen 49 ülkeye ilişkin bir incelemesine dayanarak Şan Akca (2021: 21-25). tarafından yapılan bir analizde zayıf devlet kapasitesinin bazı devletleri bu tür örgütlerin kaynak edinimi için doğal adaylar haline getirebildiği, ancak zayıf devletlerin finansman, silah, lojistik, güvenli bölge, eğitim ve eğitim kampı vb. gibi başlıca destek kaynakları açısından en iyi kaynaklar olmadıkları, hatta bu destek kaynakları açısından incelendiğinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra faaliyet gösteren tüm silahlı örgütlerin neredeyse %50'sinin zayıf devletlerden değil güçlü devletlerden destek aldığı tespit edilmiştir. Şan Akca'ya (2021: 25) göre uluslararası siyaset açısından incelendiğinde bu devlet dışı silahlı örgütlerin güçlerini büyük devletlere borçlu oldukları görülmektedir. Hatta O'na göre bu örgütler devletlerin kontrol altında tuttıkları egemen alanlarında serbestçe hareket etme imkânlarına da sahiptirler. Bazı devletler ile terör örgütleri arasında kurulan bu tür ilişkiler uluslararası düzlemde devletler arasında terörizmle mücadele gerekçesiyle iş birlikleri geliştirilmesini olanaksızlaştırmaktadır.

Devletler güçlü olmak zorunda hissederler. Güçlenme çabasının altında yatan saik, güvende olma arzusudur. Yani devletler realistler tarafından çok açıklayıcı biçimde ifade edildiği üzere, güvenlik için güç edinirler.

Bunu yaparken mevcut *çeşitli* stratejileri kullanırlar ya da yeni stratejiler üretirler. Terörizmin bu süreçte kullanılan ya da üretilen stratejilerden biri olabileceğini söylemek mümkündür. Çünkü güç mücadelesine dair derin kavrayış devletleri saldırganlaştırabilir. Devletler saldırgan davranışlarını çeşitli gerekçelerle başka aktörleri kullanarak gerçekleştirmeyi ise zorunlu görebilirler. Strateji üretme ya da kullanma zorunluluğu bu düşünceyi doğrularabilir. Üstelik sınırsız biçimde gayrimeşru şiddet kullanımını meşrulaştırabilir. Bu bağlamda terörizm güç edinmek ve bunun sonucunda farklı ve önemli coğrafyalarda nüfuz sağlamak amacıyla coğrafi olarak olmasa da siyasî bağlamda genişlemek için kullanılan bir devlet davranışı olarak kabul edilebilir. Bir devletin güçlenme çabası içerisine girmesi de diğer devletlerin coğrafi konumu, lojistik imkânları, stratejik değeri vb. nedeniyle güçlenme potansiyeline sahip olduğunun diğer devletler tarafından düşünülmesi de terörizmin bir araç olarak kullanılmasına etki edebilir. Bu çerçevede devletlerin devletlerarası ilişkilerde bir araç olarak kullanmak üzere terörizmi neden var ettikleri, gerekçelerinin neler olduğu, bu gerekçelerin devletleri yönetenlerde hangi anlayışın gelişmesine yol açabileceği, bu anlayışın ışığında devletlerin neleri hedefleyebildikleri “gerekçe”, “anlayış” ve “hedef” başlıklarında incelenecektir.

1.1. Gerekçe: Menfaat, Güç, Güvenlik

Devletler güç için rekabet ederler (Mearsheimer, 2001: 13). Güç güvenliğinin sağlanması için gerekli görülür ve büyük ölçüde coğrafya ve doğal kaynaklar ile ilişkilendirilir (Spykman, 2020: 37). Ancak coğrafya ve doğal kaynakların yanında askerî kapasite, endüstriyel kapasite, nüfus, ulusal bütünlük, diplomasinin niteliği, hükûmetin niteliği vb. gibi güç unsurları da vardır (bkz. Morgenthau, 1970: 141-194). Güç unsurları başta komşu devletler olmak üzere diğer devletler için güvensizlik kaynakları olduğunda devletler arasındaki rekabet kızışabilir. Bu halde terörizm güç ile ilişkili bir durum olarak gelişebilir. Zayıf devletler de güçlü devletler de diğer devletlerin güçlerini olumsuz yönde etkilemeyi menfaatleri açısından gerekli gördüklerinde bu uğurdaki bir araç olarak terörizme başvurabilirler.

Bu sayede diğer devletlerin güvenliklerini azaltıp kendi güvenliklerini artırmak isteyebilirler. Çünkü güce sahip olmak hem güvende olmanın hem de Viotti ve Kauppi'nin (2012: 186) ifade ettiği üzere bölgesel veya küresel hiyerarşideki görelî konumu iyileştirmenin temel bir şartı olarak kabul görebilmektedir.

Bu kabule dayanarak geliştirilen devlet politikalarının güvenlik ortamını şekillendirme amacı taşıdığını ifade eden Yılmaz (2008: 95-102) devletlerin bu amaçla bir yandan diğer devletlerin iç işlerine etki etmeye çalışarak iç dinamikleri kontrollerine almaya çalıştıklarına diğer yandan bölgelerindeki iç kargaşaları ve şiddet içerikli faaliyetleri destekleyerek krizlere ortam hazırlayabildiklerine dikkat çekmektedir. Arı'nın (1997: 264-265) da ifade ettiği üzere devletlerin menfaatleri uğrunda bu kabuller çerçevesinde başvurdukları yöntemler arasında diplomasi ve diplomatik yöntemlerden başka propaganda gerçekleştirmek, iç işlerine karışmak, güç kullanma tehdidinde bulunmak veya silahlı güç kullanmak da vardır. Başka bir ifadeyle hem meşru yöntemler hem de gayrimeşru yöntemler gücü önemli gören anlayışın ışığında geliştirilen politikalar nedeniyle kullanılabilir. Nitekim Hobbes (2020: 134) devletlerin, kendi güvenlikleri için cebren ve hileyle de olsa komşularını zayıflatmak için herhangi bir biçimde ellerinden geleni yapmalarının olağan olduğunu, hatta devletlerin bu güç mücadelesine ilişkin eylemlerinden ötürü çağlar sonra bile şerefle anılabildiklerini tespit etmektedir.

Devletler arasındaki bu güç mücadelesinin ahlâkî sınırlayıcılarının da bulunmadığı söylenebilir. Çünkü uluslararası sistemde hâkim konumda bir otoritenin bulunmaması devletlerin menfaat, güç ve güvenlik gerekçeleriyle her türlü davranışı ahlâkî sınırlar içerisine çekerek meşrulaştırabilmelerine imkân vermektedir. Nitekim Boesche (2003: 17) ilk büyük realistlerden biri olduğu düşünülen Kautilya'nın ahlâkî ilkelerin veya yükümlülüklerin devletlerin davranışlarında ya çok az etkisinin olması ya da hiç etkisinin olmamasını güçlü devlet olmanın önemli bir şartı olarak gördüğünü tespit etmiştir. Kautilya (2018: 35-37) ve Machiavelli'nin (2019: 66-68) hükümdarlara zorunlu hallerde uymaları için buldukları

tavsiyelerin geçmişteki devlet davranışlarında, realist teorileri içeren çeşitli çalışmalarda ve hâlihazırda reel politikte kabul görmesi de menfaatleri söz konusu olduğunda devletlerin gerektiğinde ahlâkî değerler ile kendilerini sınırlandırmayacaklarının kanıtlarındandır. Bu bağlamda terörizmin menfaat, güç ve güvenlik ile ilişkili olduğu, gerektiğinde devletler tarafından ahlâkî değerlere rağmen bir araç olarak her zaman kullanılabileceği ifade edilebilir.

1.2. Anlayış: Saldırganlık

Menfaatleri gerektirdiğinde ahlâkî sınırlayıcıları dahi bulunmayabilen devletlerin güç ve güvenlik uğrunda saldırganlığı normalleştirebilmeleri ve meşrulaştırabilmeleri mümkündür. Tarihteki önemli realistlerden Hobbes bunu insan doğası üzerinden tespit ederken, Kautilya ideal bir devlet anlayışı temelinde teşvik dahi etmiştir. Hobbes (2020: 99-101) insanların doğuştan eşit yaratıldığını, bu eşitsizliğin güvensizlik doğurduğunu, bedensel güç ya da zihinsel yetenekler bakımından zayıf görünen kişilerin dahi en güçlü ya da en zeki görünen kişilere karşı üstün gelebileceğini, herkesi kontrol altında tutma gücüne sahip olan bir otoritenin yokluğunda herkesin herkesle savaş halinde olabileceğini tespit etmektedir. Böyle bir ortamda doğru, yanlış, adalet, adaletsizlik gibi kavramların anlamsızlaştığını, hiçbir şeyin adalete aykırı olmadığını, cebir ve hilenin en büyük iki erdem olarak görülebildiğini ortaya koyan Hobbes'un (2020: 102-103) teorisi insan doğasından azade yapılar olmayan devletlerin uluslararası sistemdeki saldırganlığının bir gerçeklik olduğunun kanıtı kabul edilebilir.

İdeal bir devlete dair Arthaşatra adlı eserinde Kautilya (2018: 15) ise ulusal çıkarlar adına etik dışı yöntemleri savunurken “*Devletin ve tebaanın mutluluğu, ittifak ya da fetih aracılığıyla bâkir toprakların yerleşime açılmasıyla gerçekleştirilebilir. Pek çok kralın bulunduğu politik bir ortamda, kendi sınırları içinde hapsolmayı seçen, diğerlerinin genişlemeci politikalarına yem olur*” ve “*Tebaanın refahının desteklenmesi zenginliklerin ele geçirilmesini gerektirir ve böylece fetih aracılığıyla toprakların genişletilmesini mümkün kılar*” diyerek bu anlayışı teşvik etmiştir.

Devletler şayet terörizmi diğer devletlerin istikrarsızlığa düşmesini sağlamak ve nihayetinde kendisine ya da başka bir devlete saldırabilecek güce sahip olmasını engellemenin bir aracı olarak kullanmak isterlerse Kautilya'da ifadesini bulmuş olan bu anlayışı benimseyebilecekleri ifade edilebilir. Bu anlayış Bjørgo'nun (2005: 2) da terörizm ile ilgili olarak ifade ettiği üzere korkunun hedefteki unsurlar üzerinde yarattığı psikolojik etkinin gücünden yararlanma düşüncesine dayanmaktadır. Oysa kötü ve yanlıştın ne olduğu bilirse, sorunu düzeltme şansı yakalanabilir (Alpar, 2021: 164).

1.3. Hedef: Hegemonya ve Coğrafi Hâkimiyet

Menfaatleri devletleri şiddet araçlarını kullanmak suretiyle saldırganlaştırabilse de bunun mutlak bir sonuç olduğu iddia edilemez. Devletler çeşitli coğrafyalarda rızaya dayalı hegemonyalar kurup hâkimiyetler sağlamak suretiyle de menfaatlerini elde etmeye çalışabilirler. Diplomasiyi, iş birliğini, yatırımları vb. bu amaçla kullanabilirler. Bununla birlikte terörizmi de bu hedefleri gereğince bir araç olarak kullanabilecekleri düşünülebilir. Çünkü hegemonyanın kurulduğu coğrafyalarda ve toplumlarda rızanın üretilmesi ve muhafazası gereklidir. Oysa bu kolayca başarılabilen bir iş değildir. Terörizm bu nedenle önemli coğrafyalarda hegemonyanın kurulması ve hâkimiyetin sağlanması uğrunda araçlaştırılabilir. Nitekim terörizmin kullanışlı bir hegemonik araç olabileceğini tartıştığı çalışmasında Çavuşoğlu (2020: 365) terörizmin hegemonyanın sürdürülmesinde merkezi bir rol oynadığından söz etmekte ve hegemonyanın sürdürülebilirliği için terörizmin sürdürülmesi gerektiği düşüncesinin devletlerin yaklaşımlarında yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda terörizmin menfaatleri gereğince güç ve güvenlik peşinde koşan devletlerin saldırganlıklarının kullanışlı bir aracı olabileceği söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle uluslararası sistemde hegemonik bir güç olan devletlerin kendi lehlerine olan durumu sürdürmek için terörizme başvurabilecekleri iddia edilebilir.

Oberschall (2004: 26) tarafından ifade edildiği üzere siyasî amaçlar söz konusu olduğunda şiddet kullanımı yaygınlaşmaktadır. Jackson (2014: 144-145) örneğin Ortadoğu'yla ilişkilendirilen bir terörizmin olmasının

nedenini bu bölgede Müslüman nüfusun yoğun olması ile değil, burada çok sayıda iç ve dış gücün yürüttüğü savaş, müdahale ve askerî işgallerin hüküm sürmesi ile açıklamaktadır. Devamında ise terörizm araştırmalarının bile büyük ölçüde devlet güvenliği ve hegemonyasının entelektüel kolu olarak iş gördüğünü, şayet Batı dünyası dış politikasında Ortadoğu'ya öncelik vermeseydi Ortadoğu kökenli “İslâmî terörizm” hakkında bu kadar çok akademik çalışmanın yapılmayacağını savunmaktadır.

Bu bağlamda devletlerin jeopolitik emellerinin bulunmasının meşru olduğu, ancak terörizmin bazı coğrafyalarda fazlaca yaşanırken bazı coğrafyalarda daha az yaşanması ya da hiç yaşanmamasının devletlerin jeopolitik emelleriyle terörizm meselesinin ilişkilendirilebilmesine imkân verdiği ifade edilebilir. Nitekim Falk (2002: 304) devletlerin terörizme başvurma konusundaki motivasyonlarından birinin öteden beri coğrafya olduğunu söyler. Coğrafya devletlerin siyasî amaçlarına etki ettiğinde, başka bir ifadeyle devletler coğrafya nedeniyle siyasî amaçlar belirlediklerinde terörizmin siyasî amaçlar gereğince bir araç olarak kullanılmasının koşullarının oluşmaya başladığından söz edilebilir. Artık bundan sonra devletler Alpar'ın (2023: 9) ifade ettiği üzere kurum ve organizasyonlarını bu hedefler gereğince oluşturur ve hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırlar. (Alpar, 2023:9).

Terörizm üzerine “gerekçe”, “anlayış” ve “hedef” başlıklarında yapılan bu inceleme terörizmin günümüzdeki devlet davranışlarındaki yönlendiriciliği konusunda aydınlatıcı olabilir. Nitekim Şan Akca'nın (2016) analizi, Birleşmiş Milletler üyesi olan 193 devletin neredeyse yarısının bir ya da daha fazla devleti hedef alan terör örgütlerine destek vermesinin bir istisna değil, uluslararası ilişkilerde normalleşmiş bir olgu olduğunu göstermektedir. Devletler hem iç politikalarında hem de dış politikalarında yaşanan gelişmeler nedeniyle terörizme destek vermeyi gerekli görmektedirler (Şan Akca ve Önder, 2018: 59-69).

Devlet destekli terörizm; işleyen devlet mekanizmasını, devletin uluslararası sistemdeki etkinliğini, devletin itibarını, devlet içindeki güven duygusunu, müreffeh yaşamı, bilimsel bilgiyi, maddî ve düşünsel yatırımları, kültürel mirası, uluslararası iş birliklerini, özgürlükleri, toplumsal kuralları,

kurumsallığı vb. hedef alabilir. Çeşitli türden şiddet araçlarını kullanmak suretiyle çevreye, yeraltındaki ve yerüstündeki kaynaklara, ülke insanının geleceğe dair umutlarına, hukukî yaşama vb. maddî ya da manevî zararlar vermeyi amaçlayabilir.

Terörizm devletlerin uluslararası sistemin hiyerarşik yapısı içindeki statülerini muhafaza etmek ve güçlendirmek için kullanmayı tercih edebildikleri bir araçtır. Diplomasi ya da ikna yoluyla başarılabilmesi mümkün olmayan amaçların korku yoluyla başarılabilmesine imkân vermesi bu tercihi doğurmuştur. Bu bağlamda devlet destekli terörizmin, özünde devletlerarası güç mücadelesinin bir aracı olduğu açıktır. Silahlı örgütlere sağlanan devlet desteğinin nedenlerini incelemiş ve modern uluslararası çevreyi devlet dışı silahlı örgütlerin son zamanlardaki yükselişine ve dayanıklılığına bu denli elverişli kılanın ne olduğunu anlamaya çalışmış olan Şan Akca (2021: 36-37) bir örgüt ile hedef devlet arasındaki etkileşimlere ya da bir örgüt ile bir destekçi devlet arasındaki etkileşimlere odaklanarak silahlı örgütlere sağlanan devlet desteği hakkında kavrayış geliştirmenin zor olacağını, bu nedenle hedef devletler ile destekçi devletler arasındaki etkileşimlere de bakılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu değerlendirme terörizmi var eden ve kalıcı bir sorun haline getiren değişkenlerden birinin devletler arasındaki ilişkiler olduğu fikrini doğrulamaktadır.

İlk realistlerden biri olduğu kabul edilen Kautilya'nın devlet yönetimine dair Arthaşāstra adlı eserinin bölümlerinden biri üzerindeki ilk çevirilerden birini 1965 yılında yapmış olan Dr. R. P. Kangle'ın, eser hakkındaki şu değerlendirmesi dikkate değerdir:

“Bir ülkenin diğerine olan güvensizliği hâlâ aynı, her ülkenin kendi çıkarının peşinde koşmasında değişen bir şey yok, kurulan ittifakların hepsinin ülkelerin kendi çıkarlarını korumaları için olduğu aşikâr, başka bir ülkenin topraklarında faaliyet göstermesi için kurulan gizli servislerin mantığı, Arthaşāstra'dakinden farklı değil. ... Ülkeler arasındaki bu üstünlük rekabeti ve mücadelesinden vazgeçebileceğini düşünmek zor. Bu eserin öğretisi bu basit gerçeklere dayanmaktadır. Tek bir dünya hükûmeti ya da uluslarüstü bir otorite ortaya çıkana

kadar bu böyle devam edecek. ... Bu gerçekleşene kadar, uluslar bilmeden de olsa bu eserdeki uygulamaları hayata geçirecekler ve hatta açıkça kınadıkları şeyleri yapmaya devam edecekler” (aktaran Rangarajan, 2018: 39).

Bu değerlendirmenin işaret ettiği üzere devletler gayrimeşru faaliyetleri her zaman gerçekleştirebilirler. “Terörizm” devletler tarafından kullanılabilen gayrimeşru bir araçtır. Bu bağlamda, çalışmanın “*Günümüzde devletler çeşitli gerekçelerle terörizmi desteklemekte ya da terörizmi bir araç/strateji olarak kullanmaktadırlar.*” biçiminde ifade edilmiş olan önermesi çalışmanın buraya kadar olan kısmına dayanarak “doğru” kabul edilmektedir. Çalışmanın bu noktadan sonraki (ikinci) kısmında ise bu devlet davranışının yerleşikliğinden/gerçekliğinden hareketle “*Terörizme verilen devlet desteği nedeniyle günümüzde terörizm salt bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırılabilir mi?*” biçiminde ifade edilmiş olan araştırma sorusuna cevap aranacaktır.

2. Terörizm Salt Bir Dış Güvenlik Meselesi Midir?

Küreselleşme terörizmi de dönüştürmektedir. Terörizm küreselleşmenin gerek sebep olduğu sorunların gerekse sunduğu fırsatların etkisiyle uluslararasılaşmaktadır. Hal böyle olunca terörizmdeki “devlet rolü” nün de etkisiyle terörizmin salt bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırılması gerektiği konusunda görüşler gelişebilir. Bu görüşler çerçevesinde terörizmle mücadelenin aslen uluslararası alanda yürütülmesi gerektiği savunulabilir. Ancak bu hususta “güç” etkeninin belirleyici olabileceğinin dikkate alınması rasyonel bir yaklaşım olabilir.

Gerek uluslararası ilişkiler teorilerinde gerekse uluslararası politikaya dair analizlerde merkezî bir önem atfedilen ve sıkça kullanılan “güç” kavramı (Özdemir, 2008: 114) hakkında bu çalışmada ayrıntılı bilgi verilmesi gerekli görülmemiştir. Kavramın, devletlerin gerek iç siyasette gerekse dış siyasette kazanımlar elde etmesine katkı sağlayabilecek olan maddî ve manevî nitelikli “her şey” olarak anlaşılması yeterlidir. Kavrama bu minvalde

anlam yüklendiğinde ve “değer atfedildiği için peşinden gidilen her şey” olarak anlaşıldığında avantajlarına ve dezavantajlarına odaklanmak yeterli olacaktır.

Türkiye Barolar Birliği (TBB) terörizme dair bir çalışmasında (2006: XIV) gücü terörizmle mücadelede hukukî düzlemde önemli avantajlar sağlayan bir değişken olarak görmüştür. Terörizme maruz kalan bir devlet uluslararası alanda yeterince güçlüyse o devlete yönelen terörizm tehdidinin küresel bir tehdit olarak algılandığını da tespit etmiştir. TBB bunun sonucunda o devletin ulusal veya uluslararası hukuka dayanarak devletleri dost ve düşman devletler olarak ayırabildiğini, bu ayrımın kendisine verdiği bir hak olarak millî sınırları dışında bile terör örgütlerine ve destekçisi olan devletlere müdahale edebildiğini, bu tür müdahaleleri gerçekleştirmek için herhangi bir hukukî düzenlemeye bile ihtiyaç duymayabildiğini savunmaktadır. TBB, terörizme maruz kalan ancak uluslararası alanda yeterince güçlü olmayan devletlerin ise bu tür haklara sahip olamadıklarına dikkat çekmektedir. Bu durumda o devlete “terörizmle anlaşma”, “uzlaşma yolu arama”, “taviz verme”, “etnik kimliği tanıma”, “devlet sistemini değiştirme” vb. gibi öneriler getirildiğini, müdahale içeren yöntemlerin ise “insan haklarını ihlal” suçlamasıyla karşılaştığını tespit etmektedir. Kısaca terörizmle mücadele hukukunun sınırını bile o devletin uluslararası alandaki gücünün sınırı belirlemektedir (TBB, 2006: XIV). Hatta güçlü olmak Cebeci’ye (2012) göre güçlü olana terörizmin ne olduğunu belirleme imkânı dahi vermektedir.

Hal böyle olunca terörizmi bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırmanın güçlü devletler açısından fırsatlar yaratabileceği ifade edilebilir. Hatta sağlayabileceği avantajlar nedeniyle güçlü devletler için bu politik yaklaşım teşvik bile edilebilir. Ancak bu durumun sağladığı avantajlar ve vadettiği kazanımlar terörizme bir iç güvenlik meselesi olarak yeterince önem atfetmemeyi meşrulaştırır mı? Terörizme karşı uluslararası alanda sürdürülen mücadelede sağlanacak başarının millî sınırlar içerisinde diğer devletler tarafından desteklenen terör eylemlerinin gerçekleşmesini önleyebileceği varsayımına rağmen meşrulaştırmaz. Güçlü devletlerce millî

sınırlar içerisinde terörizmin vereceği zararlara karşı tedbirler alınmasının gerekliliği yadsınamaz. Zira millî sınırlar içerisinde tek bir kişinin bile bir terör eylemi nedeniyle yaşamını kaybetmesi devletler ve hükûmetleri için siyâsî ve sosyal maliyetler yaratabilecektir. Bu nedenle terörizmle mücadele güçlü devletler için aynı zamanda önemli bir iç güvenlik meselesi olarak kavramlaştırılmalıdır. Ancak bu tercih önemli sosyal maliyetlere sebep olma potansiyeli taşır. Bir çalışmada Aras (2021) bu sosyal maliyetleri “terörizm korkusu”, “hak ve özgürlük ihlalleri”, “iç düşman üretimi”, “meşruiyet kaybı” ve “demokratik gerileme” kavramları üzerinden incelemiştir. Terörizmle mücadele süreçlerinde sosyal maliyetler oluşmasına yol açmayacak dengeli yaklaşımlar geliştirmek günümüzün elzem nitelikli kamu yönetimi yaklaşımı olarak kabul edilmelidir.

Diğer taraftan, gücün devletlere avantajlar sunabildiği bir uluslararası sistemde, güçsüz devletlerin devlet destekli terörizme karşı uluslararası alanda yürütecekleri mücadelenin başarısız olabileceği öngörülebilir. Zira bu mücadeleye bazı devletlerin terörizm destekçisi devletler aleyhinde sonuçlar üretecek biçimde destek vermekten ve iş birliğine girmekten kaçınabilmeleri olasıdır. Terörizmle mücadele konusunda uluslararası iş birliklerinin her zaman kolayca geliştirilememesini Smith (2020: 248) devletlerin ya yeterli malî ve idarî kaynaklara sahip olamamaları ya mevcut sorunları arasında bu meseleye öncelik verememeleri ya da bu meseleyi kendileri için var oluşsal bir tehdit olarak kabul etmemeleriyle açıklar. Bu gerekçeler bazı devletler için kabul edilebilir nitelikte gerekçeler olabilir. Ancak bu gerekçeleri “terörizmin arkasındaki devlet desteğine müdahale etmemek için geliştirilmiş mazeretler” olarak okumak da mümkündür. Terörizme kasıtlıca verilen devlet desteği ise zaten böyle bir iş birliğini ütöpik hale getirmektedir. Bu durumda terörizmi salt bir dış güvenlik meselesi olarak kabul etmenin önemli maliyetleri olacağından söz edilebilir. Gerçekten de güçsüz devletler terörizmle mücadelede ağırlığı iç güvenlik boyutuna veremedikleri takdirde önemli başarısızlıklar yaşayabileceklerdir. Bu nedenle uluslararası alanda güçlü olmayan devletlerin terörizmle mücadeleyi bir dış güvenlik meselesi olarak kavramlaştırmalarının sorunlu bir güvenlik politikası olabileceği değerlendirilmektedir. Ancak meseleyi salt bir iç güvenlik

mesesi haline getirmenin sosyal maliyetlere sebep olabileceğine dair öngörü burada da hatırlanmalıdır.

Akkutay'ın (2016: 50) bir tespiti uluslararası alanda devletlerin bu konuya nasıl yaklaşabilecekleri konusunda aydınlatıcıdır: Devletlerin millî sınırları içerisinde gerçekleşen ve o devletler tarafından terörizm olarak adlandırılan iç silahlı çatışmaların hem varlığının teyit edilmesi hem de uluslararası bir sorun olarak kabul edilmesi konularında uluslararası hukukta objektif kriterler bulunsa da bu kriterler diğer devletlerin sübjektif yaklaşımları nedeniyle objektifliğini yitirebilmektedir. Bu tespitinin devamında Akkutay, devletlerin, silahlı çatışmalar hukukuyla belirlenmiş olan sistemi alt üst edebilecek ve içeriği mevcut düzenlemelerle doldurulamayacak yeni bir silahlı çatışma türünü bile bu sayede yaratabildiklerine dikkat çekmektedir. Menfaat-odaklı aktörler olmaları devletlerin istedikleri takdirde her şeyi yapabilmelerini olası hale getirmektedir.

Kısaca “terörizme devlet desteği” ya da “terörizmde devlet rolü” terörizm meselesini karmaşıktırmaktadır. Terörizmin bu sayede uluslararasılaşması ise durumu daha da kötüleştirmektedir. Dış güvenlik meselelerinin iç güvenlik meselelerinin gelişmesine etki etmeyeceği ya da iç güvenlik meselelerinin dış güvenlik meseleleriyle ilişkilerinin kurulamayacağı iddia edilemez. Bu nedenle terörizmle mücadele devletler için çok boyutlu bir mücadele alanıdır. Bu mücadelenin bir dış güvenlik meselesi mi yoksa bir iç güvenlik meselesi mi olarak görülmesi gerektiği konusunda özgün değerlendirmeler yapılması gereklidir. Terörizmin (terör eylemlerinin) niteliği ve terör örgütlerinin modus operandisi (çalışma biçimi, işleyiş tarzı) temelinde yapılacak “*özgün değerlendirmeler*” meselenin ele alınabileceği güvenlik politikalarının rasyonel biçimde belirlenmesine katkı sağlayabilir. Bu yaklaşım kamu kaynaklarının etkili ve verimli biçimde kullanılabilmesi bakımından da değer ifade edebilir. Zira Seyhan'ın (2020) da ifade ettiği üzere “terörizm nesnel bir gerçekliği tanımlamaz.”

Bu nedenle terörizmi iyi anlamak, terör örgütlerini iyi tanımak gerekir. Çünkü bir devleti/toplumu/sistemi hedef alan terörizmi ve terör örgütlerini iyi anlamadan ve tanımadan geliştirilecek güvenlik politikalarında

Jackson (2015: 50) tarafından ifade edilen “terörle mücadelede hayal gücünün kurumsallaştırılması” sorunu ile karşılaşılabilir. Jackson’un önemli bir risk olarak değerlendirdiği ve gelecekte bir istisna olmaktan çıkarak norm haline gelebileceğinden endişelendiği bu durum terörizme mücadele süreçlerinde korkuyu ve güvenlik fetişizmini de besleyebilecektir. Bu hal özellikle demokrasiler için tedirgin edicidir.

Sonuç

Tarih terörizmin sona ermeyeceğini, sadece geliştiğini, değiştiğini ve yeni biçimlere büründüğünü göstermiştir (Viotti ve Kauppi, 2012: 358). Lutz ve Lutz (2017: 286) tarafından da ifade edildiği üzere ne geçmişte terörizmi teşvik etmiş olan etnik, dinî ve ideolojik anlaşmazlıklar hâlihazırda ortadan kalkmıştır, ne de küreselleşmenin siyasî, toplumsal, ekonomik, kültürel ve dinî sistemler üzerindeki aksatıcı etkileri gelecekte gözlenmeyecektir. Terörizme dair güncel bilgimiz böyle bir ortamda devletlerin birbirlerine dair algıları nedeniyle her devletin herhangi bir zamanda terör örgütleri ile ilişki kurabileceğini göstermektedir. Kısaca terörizmin hedefinde olan devletler, terörizmdeki devlet dahli ve desteği nedeniyle, baş edilmesi son derece güç bir sorun ile karşı karşıyadır. Bu nedenle terörizm günümüzde hedefteki devletler için gerçek bir baş ağrısıdır.

Ulus-devletler bir süredir bu baş ağrısı niteliğindeki tehdidin hedefindeki devletlerdir. Habermas’ın (2002: 25) dikkat çektiği üzere küreselleşmenin getirdiği bazı sorunlar altında günümüzde bu devlet modeline adeta meydan okunmaktadır. Jackson’a (2017: 163) göre de özellikle zayıf ulus-devletler içerideki aktörlerden ve içerideki aktörleri manipüle eden dış aktörlerden kaynaklanan meydan okumalarla karşı karşıyadır. Uluslararası sistemde ulus-devlete alternatif siyasî entegrasyon biçimlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan süreçler bile başlatılmıştır (Doytcheva, 2009: 40). Ulus-devletin ortadan kalkması ya da aşılması ihtimali böyle bir ortamda güçlü biçimde tartışılmaktadır (Santamaria, 1998: 20). Bu minvalde ulus-devletin dünyanın her yerinde krizde olduğu (Leca, 1998: 17) ifade edilmektedir. Bu krizden yararlanarak kazanımlar elde etmek isteyen aktörler için etkili araçlardan birinin terörizm olduğu çok açıktır.

Terörizmin devletler tarafından desteklenebildiği bir uluslararası sistem, eğer gücün eşitsiz dağıldığı bir sistemse, güçlü devletler lehine sonuçlar üretecek biçimde yönetilebilmektedir. Terörizmle mücadele etmek isteyen zayıf ulus-devletlerin bu alana çekilmeleri, bu durumda onların terörizmle mücadelesini zorlaştırma amacına matuf olabilir. Çünkü “terörizme devlet desteği” nin bir gerçek olduğu bir uluslararası sistemde “terörizmle mücadeleye devlet desteği” ütopyik bir beklentidir. Uluslararası sistemin bunu teşvik etmesi ise ironik bir durumdur. Güvenlik ikilemi yaratarak güvensizliği besleyebilmesi türünden risklerine rağmen gücü maksimize etmek ve bu suretle diğer devletleri iş birliğine zorlamak terörizmle mücadelenin bu durumdaki gereklerinden biri olabilir. Ancak aynı anda millî sınırlar içerisinde terörizmle mücadele etkili stratejiler kullanılarak sürdürülmelidir. Terörizmin millî sınırlar içerisindeki dinamiklerine karşı politikalar geliştirilmesi, terörist şiddeti gerçekleştiren gruplara karşı silahlı mücadelenin kesintisiz sürdürülmesi, terörizmin finansmanının engellenmesi, terörizmle mücadeleye toplumsal destek sağlanmasının imkânlarının üretilmesi, terörizmin ve terör örgütlerinin propagandalarının önüne geçilmesi, toplumda sadece devlete güven duyulmasının fırsatlarının yaratılması vb. gibi çalışmalar bu süreçte kararlı biçimde gerçekleştirilmelidir. Hükûmetlerin meşruiyetinin de ulus-devletlerin sürekliliğinin de bu anlayışın kurumsallaşmasını gerektirdiği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Akkutay, Ali İbrahim. (2016). “Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:65, Sayı:1, ss. 1-61.

Aksan, Cihan ve Bailes, Jon. (2014). “Giriş”, Aksan, C. ve Bailes, J. (Ed.), Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler, Çev. Serap Arslanpay, İstanbul: Metis: ss: 11-43.

Alpar, Güray. (2023). From Geopolitic to Geostrategy, Konya: Palet Yayınları.

Alpar, Güray. (2021). Uluslararası İlişkilerde Stratejiyi ve Coğrafyayı Anlamak, Konya: Palet Yayınları.

Aras, Hüseyin. (2021). “Terörizmle Mücadele Bir İç Güvenlik Meselesi Olarak Kurumsallaşırsa: Yeni Terörizmin Sosyal Maliyeti”, Bakan, S., Yatkın, A., Ağır, O. ve Sezik, M. (Ed.), 20. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu (Kayfor 20), Malatya: İnönü Üniversitesi: ss: 32-46.

Arı, Tayyar. (1997). Uluslararası İlişkiler, İstanbul: Alfa Yayınları.

Bjørge, Tore. (2005). “Introduction”, Bjørge, T. (Ed.), Root Causes of Terrorism: Myths, Reality And Ways Forward, New York: Routledge: pp: 1-15.

Boesche, Roger. (2003). “Kautilya’s ‘Arthaśāstra’ on War and Diplomacy in Ancient India”, The Journal of Military History, Vol.67, No.1, pp:9-37.

Butler, Judith. (2014). “Terör Söylemi”, Aksan, C. ve Bailes, J. (Ed.), Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler, Çev. Serap Arslanpay, İstanbul: Metis: ss: 126-135.

Byman, Daniel. (2005). “Passive Sponsors of Terrorism”, Survival, Vol.47, No.4, pp: 117–144.

Cebeci, Münevver. (2012). “Defining The ‘New Terrorism’: Reconstruction of the Enemy in the Global Risk Society”, Uluslararası İlişkiler, Cilt:8, Sayı:32, ss: 33-47.

Crenshaw, Martha. (1981). "The Causes of Terrorism", *Comparative Politics*, Vol.13, No.4, pp. 379-399.

Çavuşoğlu, Esra. (2020). "Assessing Terrorism as a Hegemonic Conception within the Context of Securitization", *Middle Eastern Studies*, Vol.12, No.2, pp. 349-368.

Doytcheva, Milena. (2009), *Çokkültürlülük*, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İstanbul: İletişim Yayınları.

Falk, Richard. (2002). "Son Dönem ABD Dış Politikasının Terörist Temelleri", Çev. İsmet Birkan, Güzel, C. (Ed.), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç: 304-331.

Goodin, Robert. E. (2006). *What's Wrong with Terrorism?*, Cambridge: Polity Press.

Habermas, Jürgen. (2002). *Öteki Olmak Ötekiyle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları*, Çev. İlknur Aka, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hobbes, Thomas. (2020). *Leviathan*, Çev. Semih Lim, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İsen, Galip Beygü. (1983). "Terörizm: Değişik Boyutlarıyla Çağdaş Bir Sorun", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s. 193-231.

Jackson, Richard. (2017). "Rejim Güvenliği", Collins A. (Ed.), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Röle Akademik: 161-175.

Jackson, Richard. (2015). "The Epistemological Crisis of Counterterrorism", *Critical Studies on Terrorism*, Vol.8, No.1, pp. 33-54,

Jackson, Richard. (2014). "Terörizm Araştırmaları ve Akademi", Ak-san, C. ve Bailes, J. (Ed.), *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler*, Çev. Serap Arslanpay, İstanbul: Metis: 136-150.

Kautilya. (2018). *Arthaşāstra*, Çev. Utku Umut Bulsun, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Leca, Jean. (1998). “Neden Söz Ediyoruz?”, Leca, Jean (Ed.), Uluslar ve Milliyetçilikler, Çev. Siren İdemen, İstanbul: Metis Yayınları: ss: 11-19.

Lutz, Brenda ve Lutz, James. (2017). “Terörizm”, Collins A. (Ed.), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Çev. Nasuh Uslu, İstanbul: Röle Akademik: ss: 273-288.

Lutz, James and Lutz, Brenda. (2011). *Terrorism: The Basics*, New York: Routledge.

Machiavelli, Niccolò. (2019). *Hükümdar*, Çev. Necdet Adabağ, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Maoz, Zeev and San-Akca, Belgin. (2012). “Rivalry and State Support of Non-State Armed Groups (NAGs), 1946-2001”, *International Studies Quarterly*, Vol.56, pp. 720-734,

Mearsheimer, John J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W. Norton and Company.

Meinecke, Friedrich. (2021). *Devlet Aklı: Modern Çağda Devlet Aklı Düşüncesi*, Çev. M. Sami Türk, İstanbul: Albaraka Yayınları.

Morgenthau, Hans J. (1970). *Uluslararası Politika Cilt: 1-2*, Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara: Türk Siyasî İlimler Derneği Yayınları.

Oberschall, Anthony. (2004). “Explaining Terrorism: The Contribution of Collective Action Theory”, *Sociological Theory*, Vol.22, No.1, pp. 26-37.

Özdemir, Haluk. (2008). “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:63, Sayı:3, ss: 113-144.

Rangarajan, L. N. (2018). “Giriş”, *Arthaşāstra*, Çev. Utku Umut Bulsun, İstanbul: Kırmızı Kedi: 13-39.

Santamaria, Yves, (1998), “Ulus-Devlet: Bir Modelin Tarihi”, Leca, Jean (Ed.), *Uluslar ve Milliyetçilikler*, Çev. Siren İdemen, İstanbul: Metis Yayınları: 20-30.

Schmid, Alex P. (2018). “Revisiting The Relationship Between International Terrorism and Transnational Organised Crime 22 Years Later”, <https://icct.nl/app/uploads/2018/08/ICCT-Schmid-International-Terrorism-Organised-Crime-August2018.pdf>, (15.01.2022).

Seyhan, Eda. (2020). “‘Counter-Terrorism’ is a Dangerous Myth, It is High Time We Abolished it”, <https://ceasefiremagazine.co.uk/time-abolished-counter-terrorism/>, (05.07.2020).

Smith, Michael E. (2020). Uluslararası Güvenlik, Çev. Ramazan Gözen, Ankara: Felix Kitap.

Sproat, Peter Alan. (1991). “Can the State be Terrorist?”, *Terrorism*, Vol.14, No.1, pp. 19-29.

Spykman, Nicholas. J. (2020). Coğrafya ve Dış Politika: Kenar Kuşak Teorisi, Çev. Alperen Kürşad Zengin, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Şan Akca, Belgin. (2016). “Dangerous Companies: Cooperation Between States and Nonstate Armed Groups”, <https://www.armedgroups.net/facts.html>, (24.01.2021).

Şan Akca, Belgin. (2021). Maskeli Devletler: Silahlı Örgütlere Sağlanan Devlet Desteğinin Nedenleri, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Şan Akca, Belgin ve Önder, İlayda Bilge. (2018). “PKK Terörizmine Uluslar Ötesi Bir Bakış”, Altun, F. ve Yalçın, H. B. (Ed.), *Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi*, Ankara: SETA: ss: 53-79.

TBB (2006), *Türkiye ve Terörizm*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Viotti, Paul R. and Kauppi, Mark V. (2012). *International Relations and World Politics*, Boston: Pearson.

Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*, California: Addison-Wesley Publishing Company.

Yılmaz, Sait. (2008). *Güç ve Politika*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Extended Summary

There are those who have different views on “state support for terrorism” in academic literature. While some argue that states cannot be associated with terrorism, others find that it has almost become normal. This study is based on the acceptances that “the international system is anarchic” and “states are interest-oriented actors” and accepts the arguments of those who argue that state support for terrorism is a “reality” as the assumption of the study. Based on this assumption, first the proposition “In today, states support terrorism for various reasons or use terrorism as a tool/strategy” was tested and verified. Then, the question “Can terrorism be conceptualized as a purely external security issue in today due to the state support given to terrorism?” was sought to be answered.

The study is like a criticism against the absolute necessity of “internationalizing the counterterrorism”. It claims that expecting other states to absolutely support the counterterrorism in an international system where states support terrorism would be a utopian approach. For this reason, it is argued that conceptualizing the issue of counterterrorism as a purely external security issue may be problematic. It is hoped that the study will generate a discussion on this issue.

The research question of the study was answered based on the concept of “power”. Because within the anarchic structure of the international system, states feel obliged to be powerful. The underlying motivation behind the effort to become powerful is the desire to be in secure. In other words, as stated very clearly by realists, states acquire power for security. While doing this, they use various existing strategies or produce new strategies. It is possible to say that terrorism may be one of the strategies used or produced in this process. Because a deep understanding of the power struggle can make states aggressive. States may find it necessary to carry out their aggressive behaviors by using other actors for various reasons. The necessity to produce or use strategies may give rise to this idea. Moreover, it can legitimize the unlimited use of illegitimate violence. In this context, terrorism can be considered as a state behavior used to acquire power and,

as a result, to expand politically, if not geographically, in order to gain influence in different and important geographies. A state's efforts to become stronger, and the fact that other states think that it has the potential to become stronger due to its geographical location, logistic possibilities, strategic value, etc. can also affect the use of terrorism as a tool. In this context, why states support terrorism to use as a tool in interstate relations, what their reasons are, what understanding these reasons can lead to in the development of those who govern states, and what states can aim for in the light of this understanding are examined under the headings of "reason", "understanding" and "target".

As a result of the examinations, it has been argued that strong states should conceptualize the counterterrorism as an external security issue and oblige other states to support this process. On the other hand, it has been argued that this approach also contains drawbacks for weak states. Our basic argument is as follows: "States that do not refrain from supporting terrorism will not willingly contribute to other states' counterterrorism. In this case, when the issue of counterterrorism is internationalized, states should be obliged to contribute to other states' counterterrorism. The way to do this is to be strong in the international arena. For this reason, the counterterrorism by weak states is full of difficulties."

In the current international system where the nation-state structure is challenged, the counterterrorism should be carried out by valuing the "own scale" and "self-help" policies of states. This approach is also valuable in terms of using public resources effectively and efficiently. If it is not necessary and full of opportunities, the counterterrorism should not be conceptualized as an external security issue. It should be preferred to conceptualize the counterterrorism as an internal security issue. However, measures should also be developed against the social costs that this approach may cause. Because we do not have enough evidence while terrorism is globalizing in the same time counterterrorism is also globalizing.

YAPILANDIRILMIŞ İSTİHBARAT ANALİZ TEKNİKLERİNDEN KIRMIZI TAKIM (ŞAPKA) ANALİZİNİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR BAKIŞ

Namık Çencen* - Serkan Kocamanoglu**

Öz

İstihbarat karar vericinin belirsizlik seviyesini azaltmak için tasarlanmış, mevcut tüm kaynaklardan gelen bilgilerin kullanılması ve odaklanma sürecidir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde araştırma ve geliştirme faaliyetleri istihbarat çalışmaları ve istihbarat analizi üzerine yoğunlaşmıştır. İstihbarat toplulukları ve politika yapıcılar arasındaki bilgi akışını betimlemek için buluşsal bir araç olan istihbarat çarkı; bilgi (olaylar), birikim ve karar arasındaki etkileşim için iyi bir başlangıç noktası olan tanımlayıcı bir istihbarat kuramı sağlar. İstihbarat faaliyetlerinin başlamasından itibaren verilerin analiz edilmesinde problem çözme teknikleri, karar verme, istatistik vb. bilimlerde kullanılan çeşitli analiz tekniklerinin istihbarata uyarlanması suretiyle oluşturulan bir takım klasik analiz teknikleri mevcuttur. Ancak bu teknikler her ne kadar bilimsel temellere oturtulmuş olsa da günümüz dünyasının gelişen koşullarının karşılanmasında, gelişmelerin analiz ve yorumlanmasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Yapılandırılmış analiz teknikleri, analitik düşünceyi düzenlemek ve değerlendirmek için geliştirilmiş bir dizi süreci ihtiva etmektedir. Bu çalışmada yapılandırılmış analiz tekniklerinden biri olan ve yaratıcı düşünce tekniklerinden biri olarak sınıflandırılmış olan "Kırmızı Takım Analizi"nin önemi ortaya konmuştur. Bu çalışma nitel araştırma deseninde tasarlanmış olup, betimsel içerik analizi ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Doküman analizi, anlam çıkartmak, anlayış kazandırmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesi ve değerlendirilmesini gerektirir. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturulan bu bölümler belli başlıklar altında adlandırılarak kodlanmıştır. Bu doğrultuda Kırmızı Takım Analizinin ne olduğu, niçin Kırmızı Takım Analizinin seçildiği, Kırmızı Takım İnşasının Aşamalarının neler olduğu, Kırmızı Takım Analizinin önemi, yararlılıkları ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Tarihi süreç içindeki Kırmızı Takım Analizinin Başarılı ve Başarısız örneklerine yer verilerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Analiz Teknikleri, Kırmızı Takım Analizi.

* Namık Çencen. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, ncencen23@gmail.com, Orcid:0000-0001-8962-4124.

** Serkan Kocamanoglu. Ufuk Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri Doktora Öğrencisi, s.kocamanoglu19@gmail.com, Orcid:0000-0001-5314-4620.

Bu makaleye atf için: Çencen, Namık. ve Kocamanoglu, Serkan. (2024). Yapılandırılmış İstihbarat Analiz Tekniklerinden Kırmızı Takım (Şapka) Analizinin Önemi Üzerine Bir Bakış, SDE Akademi Dergisi 4(3), 387-404

A GLANCE THE IMPORTANCE OF RED TEAM (HAT) ANALYSIS FROM STRUCTURED INTELLIGENCE ANALYSIS TECHNIQUES

Namık Çencen - Serkan Kocamanoğlu

Abstract

Intelligence is the process of utilizing and focusing information from all available sources, designed to reduce the level of uncertainty for the decision maker. Especially during World War II and the Cold War, research and development activities focused on intelligence studies and intelligence analysis. The intelligence wheel, a heuristic tool for describing the flow of information between intelligence communities and policy makers, provides a descriptive theory of intelligence that is a good starting point for the interaction between information (events), accumulation and decision. Since the beginning of intelligence activities, there have been a number of classical analysis techniques for analyzing data, such as problem solving techniques, decision making, statistics, etc. There are a number of classical analysis techniques created by adapting various analysis techniques used in sciences to intelligence. However, although these techniques are based on scientific foundations, it can be said that they are insufficient in meeting the evolving conditions of today's world and in analyzing and interpreting developments. Structured analysis techniques are a set of processes for externalizing, organizing and evaluating analytical thinking.

In this study, the importance of "Red Team Analysis", which is one of the structured analysis techniques and classified as one of the creative thinking techniques, was revealed. This study was designed in qualitative research design and descriptive content analysis and document analysis were used. Document analysis requires the examination and evaluation of data in order to make sense, gain understanding and develop empirical knowledge. These sections, which form a meaningful whole in themselves, are named and coded under certain headings. In this direction, what Red Team Analysis is, why Red Team Analysis was chosen, what the Stages of Red Team Building are, the importance, benefits and limitations of Red Team Analysis were emphasized. Successful and unsuccessful examples of Red Team Analysis in the historical process have been evaluated.

Keywords: *Intelligence, Analysis Techniques, Red Team Analysis.*

Giriş

İstihbarat karar vericinin belirsizlik seviyesini azaltmak için tasarlanmış, mevcut tüm kaynaklardan gelen bilgilerin kullanılması ve bir tür odaklanma sürecidir. Temel olarak güvenliği artırmayı amaçlayan hedeflerin belirlenmesi, ilgili bilgilerin toplanması, analiz edilmesi, dağıtılması ve faaliyete geçilmesinden oluşan tehdit ve fırsatları önceden tespit ederek rakiplere kıyasla gücü koruma amacı güden gizli faaliyetlerdir (Gill, 2009: 213- 214). İstihbarat analizi; pek çok ilgisiz, karmaşık, belirsiz, önemli ve aşırı miktardaki verilerden hareket edilerek bilgilerin kıymetlendirilip anlamlandırılarak kullanılır duruma getirilmesi işlemidir (Çencen, 2024: 157-158). Bu işlem sistematik bir analizden oluşan istihbarat çarkını ön plana çıkarmaktadır. İstihbarat toplulukları ve politika yapıcılar arasındaki bilgi akışını betimlemek için buluşsal bir araç olan istihbarat çarkı; bilgi (olaylar), birikim ve karar arasındaki etkileşim için iyi bir başlangıç noktası olan tanımlayıcı bir istihbarat kuramı sağlar (Marrin, 2009: 131).

İstihbarat faaliyetlerinde, sürecin başlamasından itibaren verilerin analiz edilmesinde problem çözme teknikleri, karar verme, istatistik vb. bilimlerde kullanılan çeşitli analiz tekniklerinin istihbarata uyarlanması suretiyle oluşturulan bir takım klasik analiz teknikleri mevcuttur. Ancak bu teknikler her ne kadar bilimsel temellere oturtulmuş olsa da günümüz dünyasının gelişen koşullarının karşılanmasında, gelişmelerin analiz ve yorumlanmasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Sherman Kent, istihbarat analizcilerinin ihtiyaçlarına uyacak şekilde değiştirilmiş bilimsel yöntemleri kullanmak yerine, istihbarat için özel olarak geliştirilmiş bir yöntemin gereksinimi savunmuştur (Grunt, 2017: 122). 2004 yılında İstihbarat Reformu ve Terörizmi Önleme Yasası geliştirilmiş yöntemlere yönelik gereksinimi karşılamak için yasal bir çerçeve oluşturmuştur. İstihbarat Reformu ve Terörizmi önleme yasasında Yapılandırılmış Analitik Teknikler (YAT) olarak adlandırılan alternatif analiz, istihbarat eğitmeni ve tekniklerin destekleyicisi Randy Pherson tarafından, analizcilerin bunları alternatif olarak değil iyi analizin temel dayanağı olarak görmeye teşvik etmek amacıyla yeniden adlandırılmıştır (Coulthart, 2016: 1).

Yapılandırılmış analitik tekniklerinin (YAT) ABD İstihbarat Topluluğunda uygulanması 1960’larda akademide geliştirilen veriye dayalı, niceliksel metodolojinin istihbarat analizine nasıl uygulanabileceğini araştıran bir CIA iç yazışmasına kadar dayanmaktadır (Heuer, 1978: 9). Heuer ve Davis “alternatif analiz” adını verdikleri yöntemleri geliştirmeye başlamışlardır. Bu terim “yapılandırılmış analitik teknikler” olarak değiştirilmiş ve 2005 yılında CIA’nın analist eğitim programında bu şekilde geçmiştir. Ulusal İstihbarat Konseyi’nin eski başkanı Warren Fishbein ve Greg Treverton, YAT’ların amacını şu şekilde açıklamışlardır: “... *analistlerin ve politika yapımcıların, altta yatan varsayımlara karşı çıkan ve dikkate alınan olası sonuçların kapsamını genişleten yapılandırılmış teknikler yoluyla düşüncelerini genişletmelerine yardımcı olmak. Doğru bir şekilde uygulandığında, analistlerin- tüm insanlar gibi- bilgiyi önyargılar merceğinden seçici olarak algılama, mevcut varsayımları itibarsızlaştırmak yerine doğrulayacak gerçekleri çok dar bir şekilde arama ve eldeki analitik gruplar içindeki erken fikir birliğinden gereksiz yere etkilenme eğilimlerine karşı bir koruma görevi görür.*” (Chang, Berdini, Mandel ve Tetlock, 2017: 1-2).

Yapılandırılmış analiz teknikleri, analitik düşünceyi dışsallaştırmak, düzenlemek ve değerlendirmek için bir dizi süreçtir. Yapılandırılmış analiz teknikleri, bilişsel sınırlamalar ve tuzakların analiz üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için kullanılır (Heuer, 2008: 4). Yapılandırılmış analiz tekniklerinin özü, analistlerin analitik problemleri çözme sürecinde ele almaları gereken büyük miktarda veri ve bilgiyi, bu problemleri bileşenlere ayırarak ve daha sonra belirli bir problemin bileşenlerini analiz etmek için uygun süreçleri uygulayarak düzenlemektir (Grunt, 2017: 125). YAT’lar analistlerin, kayda değer ön yargılardan arınma becerilerine ve sorunlara ilişkin analiz tasarlamada rehberlik sağlar. Ayrıca analistlerin potansiyel ön yargı etkilerini azaltmaya yardımcı olduğu söylenebilir (Arntner, Girven ve Bruce, 2016: 3-5). YAT’ların kullanımı istihbarat başarısızlıklarından kaçınmaya yardımcı olur (Ard, 2023: 624). Eski analizci ve istihbarat profesörü Jose-Miguel Palacios, YAT’ların kullanımının Amerika Birleşik Devletleri dışında zayıf olduğu ve Avrupalı analizcilerin çoğunun kullanmadığını ifade etmektedir (Ard, 2023: 619).

Bu çalışmada ise kuramsal anlamda yapılandırılmış istihbarat analiz tekniklerinden Kırmızı (Kızıl) Takım analiz tekniğinin önemi, tekniğin ne olduğu, tekniğin yararlılıkları, sınırlılıkları ile bu tekniğin uygulanmasına yönelik başarılı ve başarısız örnekler üzerinden önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevaplar aranmıştır:

Kırmızı Takım analiz tekniği nedir?

Kırmızı Takım analiz tekniğinin yararlılıkları nelerdir?

Kırmızı Takım analiz tekniğinin sınırlılıkları nelerdir?

Kırmızı Takım analiz tekniğinin uygulanmasına yönelik başarılı ve başarısız örnekler nelerdir?

1. Çalışmanın Yöntemi

Yapılandırılmış istihbarat analiz teknikleri bağlamında kırmızı takım analiz tekniğinin değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışma nitel araştırma deseninde tasarlanmış olup doküman incelemesi ve betimsel içerik analizi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğ., 2008: 201). Çalışmanın amacına uygunluğu ve araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi veren yazılı materyallerin analizini içermesinden dolayı nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. İlgili alan yazındaki Kırmızı Takım analiz tekniği hakkında bilgi içeren yazılı materyaller çalışmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Nitel analizin temel taşı izlenimdir. İzlenim, verilerin ne “*söylediği*” hakkında bir görüş, imge veya fikir oluşturan araştırmacı üzerinde verinin yarattığı etkidir. Pratik anlamda, analist verileri inceler ve bir yargıya varır; daha sonra kodlama adı verilen bir süreçle bu izlenimleri kavramlar, kategoriler ve özellikler (boyutlandırma) olarak tanımlarlar (Prunckun, 2014: 75-81).

2. Bulgular

2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Kırmızı Takım analiz tekniğinin tanımına ilişkin elde edilen bulgular incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Kırmızı Takım analizi, belli bir kuruluşunun ya da onun olası rakibinin ilgi duyduğu konuları, niyetlerini ve imkân ile kabiliyetlerini daha iyi anlayabilmek için simülasyonların, zafiyet incelemelerinin ve alternatif analizlerin uygulandığı yapılandırılmış bir süreçtir (Zenko, 2022: 95). Kırmızı takım (Şapka) analizi, tehditleri ve fırsatları başkalarının gördüğü gibi algılamaya yarayan bir tekniktir. İstihbarat analistleri sıklıkla yabancı bir liderin, grubun, kurumun veya ülkenin davranışını tahmin etmeye çalışır. Kırmızı Takım, bir sorunu düşman veya rakibin bakış açısından görme uygulaması olarak nitelendirilebilir (U.S. Government, 2009:31; Heuer ve Pherson, 2021: 376). ABD Savunma Bakanlığındaki Savunma Bilim Kurulu, Kırmızı Takımı bir organizasyonun tüm düzeylerdeki stratejik, operasyonel ve taktiksel plan, program ve varsayımlarına meydan okuyan bir strateji olarak tanımlamaktadır (NATO, 2017).

Bu tekniğin temelleri Soğuk Savaş yıllarına dayanmakta olup “Kırmızı Takım” terimi ilk kez Soğuk Savaş sırasında ABD ordusunda kullanılmıştır. Bu terimin geçmişi 1960’ların başlarına kadar gitmektedir. Kızıl takım çalışmalarına benzer çalışmalar henüz bu ismi almadan önce Amerikan ordusunda yürütülmeğe de Soğuk Savaş bu çalışmaların sistemli bir konsept şekline dönüştürülmesinde etkili olmuştur. Kırmızı (Kızıl) takım terimi, savaş oyunlarına oyun teorisi kapsamında yapılan yaklaşımlardan ve Rand Corporation isimli Amerikan düşünce kuruluşu tarafından geliştirilip Pentagon’un “Whiz-kids”¹ olarak adlandırılan görevliler tarafından stratejik analizlerin değerlendirilmesi amacıyla uygulamaya konulmuş olan simülasyonlardan doğmuştur (Zenko, 2022: 95). 11 Eylül 2001’in ertesi günü CIA’in istihbarattan sorumlu direktör yardımcısı Jami Miscik ve iki üst düzey analist teşkilat içinde yarı bağımsız bir alternatif analiz

1 Son derece zeki siyaset analizcileri için kullanılan bir terimdir.

birimi olarak faaliyet gösterecek olan CIA'in Kızıl hücrelerini kurmuşlardır. Bu hücreye “Kızıl Takım” adı verilmiştir. 2011 ve 2012 yılları arasında CIA direktörlüğü yapmış olan David Petraeus bu takımı “Bu takım üyeleri alışlagelmiş türdeki varsayımlara karşı çıkmak ve onları sorgulamak konusunda harika işler çıkarmışlardır; ancak bunu yaparken yine de yerlerini koruyabilmek için doğru dengeyi kurmak zorundalardır” şeklinde ifade etmektedir (Zenko, 2022: 213).

Kırmızı takım analiz tekniği bir istihbarat sorununu farklı bir bakış açısı kullanarak çözmeye çalışan analistler tarafından gerçekleştirilen bir tür yeniden çerçeveleme tekniğidir (Rakibin imkân ve kapasitesi). Kırmızı Takım analizine elverişli konularda, karar alıcının operasyonel ortamlar, hedefin kişiliği ve kullanılan düşünce tarzı hakkında derinlemesine bilgi sahibi uzmanlardan oluşan bir ekip kurması gerekir. Kırmızı takım ekibinin kurulmasından ve geleneksel analizden ayrıldıktan sonra ekip üyeleri;

Kendilerini rakibin yerine koyarak dış uyaranlara rakibin vereceği tepkiyi vermeye çalışır,

Rakibin cevap arayacağı sorular dizisi geliştirir,

Belirli kararlar almak ve rakibin hareket tarzlarını ortaya koymak üzere taslak analiz oluşturur. Oluşturulan bu taslak analizler rakibin kültürel ve kişisel normlarını yansıtabildiği ölçüde analiz sorusunun karşılığını bulmuş olur. Kırmızı takım üyeleri ayrıca önlerine gelen istihbarat analizlerini uzun uzun okumaya vakti olmayan karar alıcılar ve üst düzey yetkililerin dikkatleri çekebilecek noktaları bulup çıkarma konusunda da oldukça kreatif davranmaları önem arz etmektedir (Defense Science Board, 2003: 2-3; ATP 2-33.4).

2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

İkinci Alt Probleme Kırmızı Takım analiz tekniğinin yararlılıklarına ilişkin elde edilen bulgular incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Kırmızı Takım, karmaşık durumlar ve ortamlar hakkında daha kapsamlı bir değerlendirme geliştirmek için birden fazla perspektif arasında

hızlı geçiş yapmasını sağlayacak zihinsel çevikliği geliştirir. Bu geliştirilmiş anlayış, herkes tarafından oluşturulan (sıralama ya da konumdan bağımsız olarak) daha fazla seçenek, daha iyi karar verme ve herkesin doğasında olan görünmeyen önyargı ve eğilimlerden korunma kapasitesine yardımcı olur (The Red Team Handbook, 2019: 1-5; Defense Science Board, 2003: 2-3).

Kırmızı takım analizi, tehditleri ve fırsatları başkalarının gördüğü gibi algılamaya çalışmak için yararlı bir teknik olmasının yanı sıra analistlerin problem veya meseleye ilişkin farklı ve daha doğru bir perspektif kazanmalarına da yardımcı olur. Kırmızı takım analizi genellikle yerleşik analistlerin veya karşıt bir ekibin geleneksel bilgeliğine meydan okumada da önemli bir araçtır. Kırmızı Takım Analizi, analizcinin bilinçli olarak kendini aynı kültüre, organizasyonel yapıya ve kişisel tecrübelerle uyumlayarak liderlerin veya karar alıcıların yerindeymiş gibi davranmalarını sağlamaya katkı sağlar (Defense Science Board, 2003; U.S. Government, 2009: 31). Kızıl Takım Üniversitesinde² öğretim görevlisi olarak çalışan Albay Kevin Benson, tasarım ve karar alma süreçlerinin ayrılmaz parçası olan kızıl takımlar, komutanlara ve personele, akla gelmeyi düşünülebilme, doğru kabul edilen varsayımlara ve durumlara karşı koyma olanağını sağladığına vurgu yapmaktadır (Zenko, 2022: 167). Kırmızı takım analizi istihbarat topluluklarında bilişsel ve örgütsel önyargıların hafifletilmesinin yanı sıra alternatif analizler ve yapılmış istihbarat tahminleriyle rekabet edecek tahminlerin de üretilmesine katkı sağlayacaktır.

Kırmızı Takım Analizi, analistlerin, diğer kişilerin, kuruluşların veya hükümetlerin davranışlarını aktörün doğasına atfetme eğilimini azaltarak davranışsal faktörleri abartmanın (Temel İlişkilendirme Hatası olarak da bilinir) ortak tuzağına karşı korunmalarına ve durumsal etmenlerin etkisini hafife almaya yardımcı olur (Heuer ve Pherson, 2021: 378). Kırmızı Takım Analizi, yıkıcı etkilere sahip sürprizlerin önüne geçmek için önem arz etmektedir. Derinlemesine ve geniş bir perspektiften bakılarak rakibin seçeneklerinin, davranışlarının, uygulanması planlanan stratejilere karşı

2 Kızıl Takım Üniversitesi, 2004 yılında Kızıl takım kadrolarında görev alacak kişilerin eğitilmesi için Amerika'nın Kansas Fort Leavenworth'te Missouri nehrine tepen bakan eski bir cezaevi binasında faaliyetlerine başlamıştır. 2004 yılında emekli karacı Albay Gregory Fontenot direktör olarak atanmıştır.

potansiyel zafiyetlerinin, ilgili konudaki duruşunun, planlarının ve programlarının tahmin edilmesi sürecinde yarar sağlar (Çencen, 2024: 114).

2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Üçüncü Alt Problemde Kırmızı Takım analiz tekniğinin sınırlılıklarına ilişkin elde edilen bulgular incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Analistler bir tehditin “ayna görüntüsü” uygulamasında nasıl düşünebileceği riskini tahmin etmeye zorlanabilirler. Analistler tehditin kendisiyle aynı meseleyi, değerleri veya anlayışı paylaştığı perspektiften kırmızı şapka/takım analizini yanlış bir şekilde yapabilirler. (Tecuci, Boicu, Schum ve Marcu, 2010).

Analistler aynı tehdit veya fırsatlarla karşılaşarlarsa tehditin analistlerle aynı varsayımlara, kültüre ve doktrine göre davranacağını varsayabilirler. Analisti, rakibin analizine yönelik tüm bakış açılarının dikkate alındığına, karara rasyonel ve objektif bir şekilde varıldığına ikna ederek felaket bir plana bağlılığını sağlamlaştırabilir. Rakibin imkân ve yetenekleri, ancak elde edilmiş bilgilerle sınırlı olarak analiz edileceği için analizin geçerliliği, bilinmeyen rakip kapasitesinin ortaya çıkarılmasına muhtaç hale gelir (NATO, 2017). İstihbarat analistleri sıklıkla bir muhalif veya bir rakibin eylemlerini tahmin etmeye çalışır. Bunu yaparken, İkiz Görüntülemenin yaygın hatasından, diğerlerinin dünyayı analistle aynı şekilde düşünüp algıladıklarını varsaymaya yönelik doğal eğilimden kaçınmaya özen göstermelidirler (Heuer ve Pherson, 2021: 381). Kırmızı Takım analiz çalışmalarını yürütmek kolay olmamaktadır. Rakip gibi düşünebilen nitelikli uzmanlardan oluşan bir ekip oluşturmak ciddi zaman ve ekonomik maliyet gerektirmektedir. Kırmızı takım analizini yürütecek analizcilerin normal analizden uzaklaşmalı ve hedefin dünyasında yaşıyormuş gibi çalışmalıdırlar.

İstihbarat topluluğu bünyesinde spesifik bir görevle ilgili olarak oluşturulan kırmızı takım üyelerinin karşısındaki güçlüklerden biri de karar alıcılarının hangi konu üzerinde farklı şekilde düşünceler üretilmesine ihtiyaç duyduklarını doğru şekilde belirleyebilmeleri ve takım üyelerinin bunu ne ölçüde sağlayabilecekleri ile ilgilidir (Zenko, 2022: 237).

2.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Dördüncü alt problemde Kırmızı Takım Analiz Tekniğinin uygulanmasına yönelik başarılı ve başarısız örnek olabileceği değerlendirilen olaylar incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

2.4.1. İki Savaş Arası Dönemde Almanya'da Zırh Teknolojisinin Gelişimi (Başarılı)

Versailles Antlaşması'nın bir sonucu olarak Almanya herhangi bir zırhlı araç satın alamamış ve üretememiştir. Ancak Almanlar, tank geliştirme konusunda ileri seviyede olan İngilizler tarafından yürütülen tatbikatlardan ders çıkarabilmişlerdir. Almanya I. Dünya Savaşı'ndan çıkardıkları dersleri eleştirel bir gözle incelemiş ve bu dersleri yeni doktrine uygulamak için bir dizi çalışma başlatmıştır. Bu inceleme ve çalışmanın neticesinde, Alman ordusu zırhlı kuvvetlerin nasıl kullanılabileceğinin yanı sıra “potansiyel bir rakibin Alman kuvvetlerine karşı zırhlı nasıl kullanılabileceğini” de kavramsallaştırabilmiştir. Rakibin gözünden bakılarak yapılan bu çalışmalar dizisi ile geliştirilen içgörüler, Almanların yıldırım harekâtını yürütmesinde çok önemli bir rol oynamıştır (Defense Science Board Task, 2003: 31).

2.4.2. Post Mortem Operasyonu (Haziran-Temmuz 1945) (Başarılı)

II. Dünya Savaşının seyri sırasında İngiltere kendi ECM³ sistemlerinin etkililiğini değerlendirmede büyük zorluk çekmiştir. Ancak İngiltere, haziran sonu temmuz başlarında kendi ECM sistemlerinin etkililiğini denemek için, sisteme karşı tam ölçekli sahte baskınlar düzenlemeye karar vermiştir. Sahte baskınlarda kendilerini rakibin yerine koyarak dış uyaranlara rakibin vereceği tepkiyi vermeye çalışmışlardır. Doğası gereği operasyon yapaydı. Örneğin, Danimarka'daki hava savunma sistemine savaş sırasında

3 Elektronik karşı önlem (ECM) sistemi, radar, sonar, kızılötesi (IR) veya lazer gibi diğer algılama sistemlerini kandırmak veya aldatmak için tasarlanmıştır. Sistem, düşmana birçok ayrı hedefi gösterebilir, gerçek hedefi ortadan kaybolmuş veya rastgele hareket ediyormuş gibi gösterebilir. Uçakları güdümlü füzelerden korumak için etkin bir şekilde kullanılır. Çoğu hava kuvveti, uçaklarını saldırılardan korumak için ECM kullanır.

saldırılmadığından Alman avcı uçağı yoktu ve çoğunlukla deneyimsiz operatörlerden oluşuyordu. Buna rağmen İngiltere kendi sistemlerinin etkiliği hakkında değerli bilgiler edinmiştir. İngiltere, 1945'te Danimarka'daki Alman hava savunma sahasının tamamını ele geçirmiştir (Defense Science Board Task, 2003: 32).

2.4.3. Pearl Harbor (1941) (Başarısız)

Pearl Harbor saldırısını oluşturan savaş oyunu Japonya için bir başarıydı. Savaş gerçek zamanlı bir faaliyettir. Her zaman hesaplanması mümkün olmayan taktiksel değişimler gözlemlenebilir. Savaş oyununda planlandığı gibi saldırıda Amerika Birleşik Devletleri'nin savaş gemisi filosu batmış ya da devre dışı kalmıştır. Japonya'nın Pearl Harbor için yaptıkları planlama, kırmızı takımın önerdiği yönleri dikkate almamıştır. Uçak gemilerinin savaş sırasında nasıl bir etkisi olabileceği asla düşünmemişlerdi. Baskının yanlış yönlendirilmiş hedefleri savaş oyunlarında ele alınmayan başka bir husustur. Eğer Japonya, savaş gemileri yerine askeri altyapıya (liman tesisi, atölyeler, kuru havuzlar ve petrol depolama tesisleri gibi) saldırmayı yoğunlaşsalar, Amerika Birleşik Devletleri'nin cevabını geciktirmede etkili olurdu. Japonya Amerika filosuna büyük ölçüde tahribat vermiş olsa da Amerika Birleşik Devletleri Donanması hızlı bir şekilde toparlanmıştır. Pearl Harbor saldırıya rağmen hizmet vermeye devam etmiştir. Böylece Amerika Birleşik Devletleri'nin uçak gemilerini alabilmiş ve onları saldırı operasyonları için hazırlamıştır. Baskın sırasında batan gemilerin çoğunu kurtarmak ve onarmak için ekipman seferber edilmiştir. Onları savaşın ilerleyen dönemlerinde saldırı operasyonları için kullanılabilir hale getirmiştir. Japonya'nın Hawaii'deki petrol depolarına saldırması bile, Amerika Birleşik Devletleri'nin aylarca uğraştırıracaktı. Japonya'nın savaş planları, genel stratejisinin aksine, Pearl Harbor baskınının da yer aldığı stratejik yaklaşımda da kusurluydu. Japonya, saldırısındaki taktik hatalarının yanı sıra ön göremediği stratejik hatalarda yapmıştır (Defense Science Board Task, 2003: 33-34).

2.4.4. Midway 1942 (Başarısız)

Mayıs 1942’de Japon Birleşik Filo Karargâhı Midway ve ötesinde planlanan operasyonları test etmek için dört günlük bir dizi savaş oyunu gerçekleştirmiştir. Planların kapsamı bazı eleştirel subayları hayrete düşürmüş ve bu zorlu programın “gerçeğe göre çok daha fazla hayal gücüyle hayal edilmiş gibi görüldüğünü” belirtmişlerdir. Midway operasyonu değerlendirildiğinde ciddi bir başarısızlık olarak söylenebilir. Savaş oyununun ayrıntılarına bakıldığında, savaş planlamacıları için vurgulanması gereken yaklaşım ve felsefedeki kusurlar ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, operasyonların kapsamı ve karmaşıklığı göz önüne alındığında bile, savaş oyunu İmparatorluk Donanmasının tüm operasyonları zorlanmadan yürütebileceği varsayımına dayanıyordu. Bu durum, savaş oyununa başkanlık eden Tuğamiral Ugaki’nin, Japon tarafını olumsuz etkilediğinde oyun hakemlerinin kararlarını etkisizleştiren keyfi müdahalesinden kaynaklanıyordu. İkinci olarak, savaş oyununun yürütülmesinden sorumlu hareket komutanlıklarının planlara aşına olmaması, bu komutanlıkların Birleşik Filo Karargâhı personelinin liderliğini takip etmesine neden olmuştur. Örneğin Birinci Taşıyıcı Vurucu Kuvvet’in (Koramiral Nagumo komutasında) kanadında beliren bir düşman taşıyıcı görev gücüne nasıl tepki vereceği sorusu ortaya çıkmıştır. Alınan muğlak cevap, herhangi bir müdahale planının bulunmadığını göstermiş ve bu olasılığa hazırlanmak için hiçbir şey yapılmamıştır. Aslında Midway’de tam olarak bu olasılık gerçekleşmiştir. Üçüncüsü, savaş oyunları operasyonel kuvvetlerdeki birçok subayın hazırlanan planın çeşitli yönlerinden, özellikle de düşman yeteneklerinin hafife alınması kısmından memnuniyetsizlik duyulmasıyla sona ermiştir. Bu tür çekinceleri dile getirmedikleri için, plancılar çeşitli sorunları ve altta yatan varsayımları ele almakta başarısız olarak planlarına devam etmiştir. Sonuç olarak Midway Japonya açısından başarısızlıkla sonuçlanan bir operasyon olmuştur (Defense Science Board Task, 2003: 34).

Sonuç

İstihbarat analistlerinin yürüttükleri işlerde önyargıların oluşturduğu etkilerin kalıcı şekilde hafiflemesini sağlayabilmek, alternatif analizlere duyulan ihtiyacın da azalması sonucunu doğuracaktır. Analistler, yürüttükleri analiz çalışmalarında belli düşüncelere saplanıp kalmalarına yol açan demirleme ön yargısından kurtuldukları taktirde, hazırlayacakları raporlar ve brifingler sağlıklı olacaktır (Zenko, 2022: 496). İstihbarat toplulukları ürettikleri analiz ürünlerini güçsüzleştiren ve böylece politika yapıcılarının düşünceleri üzerindeki etkilerini azaltan bilişsel ve örgütsel ön yargıların üstesinden gelebilmek için kırmızı takım analizine ihtiyaç duymaktadırlar. Kırmızı Takım analizi geleneksel yöntemlere meydan okumada önemli bir analiz tekniğidir. Kırmızı Takım analizinin kullanımı, birçok kurumda ayna görüntüleme, demirleme ve teyit önyargısı gibi bilişsel önyargıların üstesinden gelmede önemli roller oynadığı söylenebilir. Kırmızı Takım analizi olası bir rakibin eylemlerini ve tepkilerini tahmin ederek, istihbarat topluluklarına geniş bir yelpazeyi keşfetme konusunda kapsamlı alternatifler sunduğu söylenebilir (Moran, 2021: 400-403).

İstihbarat teşkilatları yapılandırılmış analiz tekniklerinin ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde elemanlarının etkin olarak faydalanılabilecekleri kırmızı takım analiz tekniğinin uygulanmasına ilişkin örnek senaryoları içeren öğretim setleri hazırlamalıdır. Mevcut istihbarat elemanlarının Kırmızı takım analiz tekniği ile ilgili bilgi ve becerileri artırılmalıdır. Bunun için mevcut istihbarat elemanlarına konu ile ilgili hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir.

Kaynakça

Ard, M.J. (2023). “Structured Analytic Techniques: A Pragmatic Approach”, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 37(2), 617-633.

Artner, S., Girven, S. R. and Bruce, J. B. (2016). *Assessing the Value of Structured Analytic Techniques in the U.S. Intelligence Community*, Rand Corporation.

ATP 2-33.4 (January 2020). *Intelligence Analysis*. Washington: Department of the Army.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Akademi Yayıncılık.

Chang, W., Berdini, E., Mandel, D.R., and Tetlock, P. E. (2017). “Restructuring Structured Analytic Techniques in Intelligence”, *Intelligence and National Security*,

Coulthart, S. J. (2016). “Why Do Analysts Use Structured Analytic Techniques? An In-Depth Study Of An American Intelligence Agency”, *Intelligence and National Security*,

Çencen, N. (2024). *İstihbaratta Yöntemler: Yapılandırılmış Analiz Teknikleri ve Şeytanın Avukatlığı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Defense Science Board Task Force on The Role and Status of DoD Red Teaming Activities, 2003.

Gill, P. (2009). *Theories of intelligence Where are we, where should we go and how might we proceed?*, P. Gill, S. Marrin, & M. Phythian (Ed.), *Intelligence theory: Key questions and debates* (pp.208-226). Routledge.

Grunt, P. (2017). “Structured Analytic Techniques: Taxonomy and Technique Selection for Information and Intelligence Analysis Practitioners”, *Journal of Management and Financial Sciences*, (30), pp.15-136.

Heuer, R. J. (1978). *Quantitative Approaches to Intelligence Analysis* (Boulder, CO: Westview Press).

Heuer, R. J. (2008). *Taxonomy of Structured Analytic Techniques*, International Studies Association 2008 Annual Convention March 26 – 29, San Francisco.

Heuer, R. J & Pherson. R. H. (2021). *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, Third Edition, Washington: CQ Press.

Marrin, S. (2009). “Training and Educating U.S. Intelligence Analysts”, *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 22 (1), pp:131–146.

Moran, J. P. (2021). “Red Team or Red Herring? Lessons Learned from the Policy Counter Terrorism Evaluation Group”, *International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 23(3), 400-424.

Prunckun, H. (2014). *Scientific Methods of Inquiry for Intelligence Analysis*, Rowman & Littlefield Publishers (Second Edition).

Tecuci, G. & Boicu, M. & Schum, D. and Marcu, D. (2010). *Coping with the Complexity of Intelligence Analysis: Cognitive Assistants for Evidence-Based Reasoning*, Research Report, Learning Agents Center, George Mason University.

The NATO Alternative Analysis Handbook, Second Edition, December 2017.

The Red team Handbook, The Army’s Guide to Making Better Decisions, University Of Foreign Military and Cultural Studies 2019.

U.S. Government. (2009). *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis*.

Zenko, M. (2022). *Kızıl Takım*, (Çev. Korcan Arıkan), Ankara Panama Yayınları.

Extended Summary

Intelligence is considered as the gathering of information and making it ready for use. The word intelligence is the name given to the activities and the entire process to produce information. It can be defined as all the information obtained in this process, the organization that collects this information, the reports and briefings produced by these organizations. The development of technology expands the concept of security and gives rise to new intelligence needs and approaches. Especially during the Second World War and the Cold War, research and development activities focused on intelligence studies and intelligence analysis. Intelligence analysis is the process of generating meaningful information and decision-making from many unrelated, complex, ambiguous, important and excessive amounts of data. Intelligence analysis is the process of processing information about structures and situations of strategic, economic, tactical or operational significance to draw conclusions about the current situation and future prospects. Although the skills and dexterity required for intelligence are seen as the practical applications of this work, which is called art, the part related to analysis is excluded from this.

In this study, the importance of “Red Team Analysis”, which is one of the structured analysis techniques and classified as one of the creative thinking techniques, was revealed. This study was designed in qualitative research design and descriptive content analysis and document analysis were used. Document analysis involves the analysis of written materials that contain information about the facts and phenomena targeted for research. Document analysis requires the examination and evaluation of data in order to make sense, gain understanding and develop empirical knowledge. These sections, which form a meaningful whole in themselves, are named and coded under certain headings. In this direction, what Red Team Analysis is, why Red Team Analysis was chosen, what are the Stages of Red Team Building, the importance, benefits and limitations of Red Team Analysis were emphasized. Successful and unsuccessful examples of Red Team Analysis in the historical process have been evaluated.

Red Team Analysis is a technique used to determine how an individual or group will think and act on various issues by trying to imitate their behavior model. Red Team can be characterized as the practice of seeing a problem from the point of view of an enemy or opponent. The Red Team develops the mental agility to switch quickly between multiple perspectives to develop a more comprehensive assessment of complex situations and environments. This enhanced understanding helps to create more options, better decision-making and the capacity to guard against the unseen biases and tendencies inherent in everyone (regardless of rank or position). Red Team Analysis helps analysts gain a different and more accurate perspective on the problem or issue. Red Team analysis is often an important tool in challenging the conventional wisdom of established analysts or an opposing team. Red Team Analysis helps the analyst to consciously align themselves with the same culture, organizational structure and personal experiences, so that they are in the shoes of the leaders or decision makers.

Analysts may be forced to estimate the risk of how a threat might think in a “mirror image” exercise. Analysts may incorrectly conduct red hat/team analysis from the perspective that the threat shares the same issues, values or understanding as the threat itself. Analysts may assume that if faced with the same threats or opportunities, the threat will behave according to the same assumptions, culture and doctrine as the analysts. By convincing the analyst that all perspectives on the opponent’s analysis have been taken into account and that the decision has been reached in a rational and objective manner, the analyst can solidify his or her commitment to a disastrous plan. Since the opponent’s capabilities and capabilities will be analyzed only to the extent of the information available, the validity of the analysis becomes dependent on uncovering unknown opponent capabilities.

The dizzying developments of the last centuries have caused changes and transformations in many fields. Many disciplines have been directly affected by these very rapid developments. After the end of the Cold War era, developments in areas such as cellular communications, computers,

the Internet, artificial intelligence and cyberspace have added intense and profound meanings to the deepening and expanding concept of security. The repercussions of this have profoundly affected the existing intelligence paradigms and caused significant changes in intelligence approaches. In an information-intensive world, the correct interpretation and effective use of information is vital for effective solutions. The need for the importance of intelligence fiction and information flow is increasing day by day, and this need has been shaped around the new understanding of security in the twenty-first century.

Intelligence communities need red team analysis to overcome cognitive and organizational biases that weaken the analytical products they produce and thus reduce their influence on policymakers' thinking.

BEFORE AND AFTER EU-NATO ACCESSION SECURITY AND DEFENSE DILEMMA OF SLOVAKIA – HOW A NEW IDENTITY UNDER CSDP (THE COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY) HAS BEEN BUILD?

Zahraa Ghazi Fatah-Allah Alhilmee*

Abstract

Following the dissolution of the Soviet Union, the post-Cold War era saw significant transformation in the Eastern European countries that emerged from Soviet influence. Driven by concerns related to security and economic stability, these nations sought to align themselves with Western institutions, ultimately aiming to gain membership in both the European Union and NATO.

The main reason underlying this was that they wanted to get the confidence and peace they wanted as soon as possible. However, they did not delay in realizing that they would not get immediate results on this issue over time and that it was not possible for them to resolve their concerns in this way. It was seen by everyone that neither NATO nor the European Union had addressed security concerns, and that they had to increase defense spending even more. One of these countries was undoubtedly Slovakia.

This article examines Slovakia's journey before and after its NATO membership, highlighting how the country, as an Eastern European state, has been striving to develop a new identity within the framework of the European Common Security and Defense Policy. It also explores the security challenges Slovakia faces in the realms of defense and security, as derived from publicly available sources.

In general, the research was carried out on the basis of Slovakia and its immediate surroundings to a certain extent also the Visegrad countries. Undoubtedly, it is observed that the same problem is experienced more or less in other Eastern European countries. The research conducted will also reveal some suggestions on how a more realistic structure should be aimed at eliminating the need for security in these regions.

Keywords: *Security, CSDP, Identity, Social Constructivism, Visegrad Group.*

* Zahraa Ghazi Fatah-Allah Alhilmee PhD Candidate of Political and Social Sciences at Ankara Hacı Bayram Veli University, zahraaghazi3@gmail.com, Orcid: 0009-0002-2385-7288.
To cite this article: Ghazi Fatah Allah Alhilmee, Zahraa. (2024). Before and After Eu-Nato Accession Security and Defense Dilemma Of Slovakia – How a new Identity Under Csdp (The Common Security And Defence Policy) has been build?, SDE Academy Journal 4(3), 405-430

NATO ÜYELİĞİNDEN ÖNCE VE SONRA SLOVAKYA’NIN GÜVENLİK VE SAVUNMA İKİLEMİ- CSDP (ORTAK GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI) KAPSAMINDA YENİ BİR KİMLİK NASIL İNŞA EDİLDİ?

Zahraa Ghazi Fatah-Allah Alhilmee

Öz

Soğuk Savaş Dönemi ardından Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla, bu ülkeden ayrılan Doğu Avrupa ülkeleri büyük bir dönüşümü yaşamış ve güvenlik ve ekonomik kaygılarının bir sonucu olarak Avrupa Birliği ve NATO’ya üye olmak istemişlerdir. Bunun altında yatan ana neden böylece arzu ettikleri güven ve huzura bir an önce kavuşmak istemeleriydi. Ancak zaman içinde bu konuda hemen sonuç alamayacaklarını ve bu suretle endişelerini gidermelerinin mümkün olmadığını anlamakta gecikmediler. Ne NATO ne de Avrupa Birliği güvenlik endişelerini gidermediği gibi savunma harcamalarını daha da artırmak zorunda kaldıkları herkes tarafından görüldü. Bu ülkelerden birisi de şüphesiz Slovakya olmuştur.

Kimlik inşası; kimlikler üzerinden yaşanan, ötekileştirme, birleştirme, bütünleştirme, gelişme, ayrıştırma ya da çözülme gibi süreçleri açıklayan bir kavram olarak açıklanmaktadır. Kimlik inşası diğer yandan var olma süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve kültürel birikimle şekillenen kimlik, benzeşmenin, kaynaşmanın veya çözülmenin alanı olarak hem bir araya getirci hem de ayrıştırıcı bir özelliğe sahiptir.

Bu makalede bir Doğu Avrupa ülkesi olan Slovakya’nın NATO üyeliği öncesi ve sonrasına odaklanılarak, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında yeni bir kimlik inşasını nasıl inşa etmeye çalıştığı ve bu doğrultuda güvenlik ve savunma alanında yaşadığı güvenlik ikilemleri açık kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında incelenecek ve bu ülkelerin yaşadıkları sıkıntılara ve bir türlü ulaşamadıkları güvenlik ihtiyacına literatür taraması ile bilimsel bir açıklama getirilmeye çalışılacaktır.

Araştırma genel olarak Slovakya ve yakın çevresinde bir oranda da Vişegrad ülkeleri esas alınarak sürdürülmüştür. Şüphesiz aynı sıkıntının diğer Doğu Avrupa ülkelerinde de az ya da çok yaşandığı görülmektedir. Yapılan araştırma, aynı zamanda bu bölgelerde güvenlik ihtiyacının giderilmesine yönelik daha gerçekçi bir yapılanmanın nasıl olması gerektiği konusu üzerinde de bazı önerileri ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, OGSP, Kimlik, Sosyal Yapılandırıcılık, Vişegrad Grubu.

1. Introduction - Social Constructivism Model of Identity; New Identity Construction of Slovakia after the Collapse of Soviet Union

Throughout history, the process of creating a nation, such as Greece, has gone through different stages (Acar, 2018:39).

Following the disintegration of the Soviet Union, three Central European countries that were close to each other came together and formed the Visegrad Group in order to cooperate with each other on issues such as military, economic and energy. After Czechoslovakia was divided into two in 1993, it became known as the Visegrad Four with the participation of Slovakia.

The Common Security and Defense Policy (CSDP) serves as a crucial component of the European Union's Common Foreign and Security Policy, specifically addressing the Union's military and defense initiatives. It provides a framework through which Member States collaborate to cultivate a European strategic culture in security and defense, collectively manage conflicts and crises, ensure the protection of the Union and its citizens, and promote international peace and stability. Slovakia's accession to the EU in 2004 marked a pivotal change in its defense and security posture, sparking significant discussions regarding the construction of a national identity within this new context.

From a social constructivist perspective, this analysis draws upon the theories of Alexander Wendt and Emanuel Adler to explore the shared ideas underpinning the Visegrad Four's approach to the Common Security and Defense Policy. According to Wendt's constructivist theory, national interests are shaped by collective beliefs and ideas rather than solely by material factors. Wendt argues that while all entities have a material foundation - such as bodies for individuals and territories for states - these are given meaning through shared ideas (Wendt, 1995). According to Wendt's hypothesis, identities can be categorized as either personal or corporate. Personal identities refer to "self-organizing and balanced functional structures", which establish a distinction between the self and others, thereby creating a sense of 'I.' When this concept is applied to a

collective entity such as a state, it evolves into a sense of “we” reflecting a group or bloc identity. These personal or corporate identities are formed independently of external influences or the “other” (Wendt, 1994: 224-225).

The emergence of the identification problem/disaster as one of the procedures accompanying a couple of crises of modernism may be evaluated collectively with the lower in danger thresholds in current societies. Behind the current identification disaster, which reasons human beings to understand and interpret people who do now no longer resemble them greater than strangers and greater than others, and which frequently ends in xenophobia, is the circulating of dangers in current society as an ambiguous and uncanny country of being. In Beck’s (2014) Risk Society Based at the reflexive modernization technique that he expressed and advanced round specific subject matters in his later works, the dangers and identities produced via way of means of current society may be referred to approximately the connection between.

January 1, 1993, marks the beginning of Slovakia’s new statehood and evokes significant historical milestones in the nation’s quest for recognition over the past 150 years. One notable event is the national movement in the first half of the nineteenth century, which reached its zenith in 1848-49. During this period, Slovak intellectuals, particularly those surrounding the Professor Ludovit Stur, initiated what Czech historian Miroslav Hroch refers to as “national agitation”. Stur played a crucial role in codifying the Slovak literary language, establishing the foundations of national literature, and drafting the “Demands of the Slovak Nation”, the first political program for this “non-dominant ethnic group”, which combined national aspirations with a broader democratic and anti-feudal vision for Slovakia’s future within the Hungarian state. The second milestone was a real break-through after 1000 years of coexistence with Magyars and other nations in one kingdom. After decades of ruthless “Magyarization,” the Slovaks finally lost trust in the Hungarian state and decided to live together with the Czechs. The “Martin Declaration” from October 1918,

a political document expressing the Slovak will for independence from Hungarians and for a common life with the Czechs, was adopted by a remarkably colorful and representative body of Slovak personalities with different orientations and from different political groupings. The third milestone occurred in October 1938. The “Autonomists” from the Slovak People’s Party gained autonomy for Slovakia that soon changed under Adolf Hitler’s pressure to an independent Slovak state. Stur, Hurban, Hodza, and the other “Men of the Slovak Revival” have been recognized as “men of letters”, enthusiastic priests, and political leaders; they became sort of national heroes (Bútorá and Zora, 1993).

According to Beck, the modern state reached in the historical development of societies (Beck et al. 2003). This period has caused many uncertainties to emerge and danger – the idea of “risk society” based on this danger itself – turned into one of the components of daily life. One of the expectancies of the society from politicians, scientists, technocrats and comparable specialists is they make the uncertainties because of those risks and dangers tolerable. After the Second World War this social shape started to disintegrate, uncertainties started then elevated to complexity, ambiguous members of the family and tactics surrounded societies. As a result, the historical and social experiences resulting from living together are dissolving and, moreover, social inequalities are being individualized. Due to the individualization of inequality, people who are members of society have to choose identities that will define and even determine themselves. This choice is collective. It can be an identity as well as a lifestyle. Thus, identities turn into one of the arrangements that facilitates the reproduction of social inequalities by the capitalist mode of production (Beck et al. 2003).

In terms of social sciences, the concept of identity has been used for the first time in Herberg’s work entitled *Protestant-Catholic-Jew*, written in 1956, to show the co-relation between ethnicity and identity. The adventure of the concept after this period was shaped by texts that were generally handled within the framework of “identity crisis”. The concept

of ‘identity crisis’ was popularized by Erikson, leading to its widespread adoption in the literature. Over time, the term has been applied in various contexts, often with considerable flexibility and, at times, loosely defined (Gleason, 1983: 912). The flexible use of the concept due to its historical development and the explanation of social phenomena that need to be explained with different causality, relational and facts with a flexible concept such as identity make the concept useful for all sub-disciplines of social sciences made it. The research of the “symbolic interactionism” faculty has a unique region withinside the established order of the idea of identification, which began out for use in psychology, social psychology and later anthropology and sociology disciplines and have become one in all their interests. Although symbolic interactionists choose to use the idea of “self” rather than the idea of “identification” at the same time as looking to apprehend and provide an explanation for the social interplay method that shapes the notice of people thru the not unusualplace symbolic structures present in social relations (Gleason, 1983: 917-918), specially Erving Goffman and Peter L. Berger attempted to make clear the sociological context of the idea of identification via way of means of making the transition from the idea of self to the idea of identification.

Within this brackets and views of Beck and Gleason we could say that Slovakia’s proceeding with determining its own policy making structures within its own borders and adapting common the European Union’s security and defense policy as whole acting group. At least that’s what it looks like. However, in reality, it seems that there are problems and concerns about security and prosperity are still largely present. This clearly shows that it is far from actually meeting the security need.

The security policies of the 21st century are shaped by several key principles that have traditionally influenced Western political thought: 1) the peaceful resolution of conflicts and rejection of war, 2) the promotion of tolerance to maintain peace, 3) the advancement of democratization, 4) the preference for market capitalism over socialist economic models, and 5) the implementation of effective governance and policies. However,

it is evident that progress in these areas has been inconsistent across the specified region.

Adapting the concept of identity to social psychology, Tajfel (1970: 96-102) suggested that inter-group relationship processes develop in-group identity and reinforce the sense of belonging, and that these groups' discriminatory behaviors towards groups other than themselves and groups that develop accordingly talked about interrelationships. The fact that similar discriminations and exclusions are starting to occur in these regions also causes the idea that the identity building and integration process has not been successful to gain strength. It can be said that the same issue applies to NATO integration.

2. Before and After EU-NATO Member Slovakia as a Newly Independent State (1993–1997)

It can be said that at the beginning there was hesitation about whether Slovakia would move closer to Europe or America or continue to cooperate with Russia as before.

The ambiguity surrounding Slovakia's international and security policies can be described as a balancing act between East and West. In August 1993, under Mečiar's administration, Slovakia and the Russian Federation signed an Agreement on Friendly Relations and Cooperation. However, by November 1993, Slovak President Michal Kováč formally sought Slovakia's accession to NATO. Additionally, in August 1993, a military cooperation agreement between the Slovak and Russian Ministries of Defence was also signed (Čížik, 2020).

Samson reports that between 1993 and 1998, numerous agreements - totaling eight - were signed between the Russian Federation and the Slovak Republic. Overall, the initial phase of Slovak foreign and security policy, from 1993 to 1997, can be characterized as predominantly oriented towards the East. However, at some point of this era Slovakia's neutrality became additionally regularly discussed (Samson, 1997). According to

Török, the principle intention of Slovakia in this era became to collect global popularity and club in global organisations (Török, 2014: 114).

3. Dzurinda's Government and Slovakia's Western Orientation (1998–2004)

By 1998, Slovakia remained heavily reliant on Russian energy resources and military equipment, yet a significant shift in the rhetoric of Slovak politicians was beginning to emerge. Their statements and policies were increasingly aligned with Slovakia's foreign and security objectives and demonstrated a clear pro-Western orientation. With the change in government, public opinion in Slovakia regarding NATO and EU membership also began to shift. According to Chovančík, statements by Dzurinda and other government officials in both local media and on the international stage underscored Slovakia's commitment to act as a "de facto" NATO member state. Evidence of this policy shift included the cancellation of the Russian S-300 air-defense system, which was incompatible with NATO systems, and the deployment of 150 Slovak soldiers to SFOR operations in Bosnia and Herzegovina. In 1999, Slovakia faced a significant international challenge with the Kosovo crisis, which prompted extensive debate among Slovak political parties. While Mečiar's party (Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko) viewed Milosević's actions against Albanians as a legitimate defense of Yugoslavia's sovereignty, Dzurinda's administration condemned them as genocide. Despite these internal disputes, Dzurinda's government decided to open Slovakia's airspace to NATO forces participating in operations in Kosovo (Čížik, 2020).

The 2001 Security Strategy of the Slovak Republic was the first document to define the nation's security requirements and framework. Notably, this strategy marked a significant shift in security policy by adopting an active approach to shaping the security environment and emphasizing Slovakia's NATO and EU membership as a core national interest, categorized under vital interests (Majer, 2013). Despite Slovakia's efforts to navigate its

security strategy, it is evident that the prescribed path, while necessary, did not fully address the country's security challenges.

4. NATO or CSDP? Which One Has Much Impact on Security and Defense Dilemma of Slovakia?

Slovakia as a Member of NATO and EU (2005–2014)

The Common Security and Defense Policy (CSDP) was established through the St Malo Declaration of December 1998. This declaration, a collaborative effort between the United Kingdom and France, aimed to develop an independent, EU-wide defense policy capable of addressing crisis management situations (Atlantic Community Initiative, 1998).

The period following Slovakia's accession to NATO and the EU introduced new challenges for the country. With the main foreign and security policy objectives considered achieved, Slovakia's priorities were redefined to focus on "effective membership" in both organizations, as well as on issues related to weapons of mass destruction (WMD), Eastern Europe, the Western Balkans, Cyprus, and the Middle East. Despite these updated priorities, there was a misconception that Slovakia's security had been fully secured (Čižik, 2020).

It is important to note that the principal strategic document for this period was the Security Doctrine of the Slovak Republic, adopted in June 1994. This doctrine was developed by Mečiar's government without collaboration with the NGO sector, which was not yet established at the time. Consequently, the document lacked crucial input from independent experts. According to Chovančík, the report was "chaotic, inconsistent, and devoid of a theoretical foundation regarding the security environment, threats, and national security" (Chovančík, 2008, p. 13). Chovančík further argues that this policy document represented the first attempt to consolidate Slovakia's foreign policy goals and orientation. The Security Doctrine aimed to "ensure the transition from individual defense to collective defense through Slovakia's participation in the Partnership for

Peace Programme” (Tarasovič, 2013). However, over time, these efforts led to difficulties. As the international system struggled to address the issues, it became increasingly entangled in a chaotic environment, which has been criticized as a failure (Alpar, 2023, pp. 97-98).

According to Tarasovič, the Security Doctrine outlined the goal for the Slovak Armed Forces to prepare for countering threats to Slovakia’s sovereignty, including responding to military aggression, repelling air attacks, and defending against ground offensives. It was evident that, given Slovakia’s size and resources, the country would be unable to protect itself effectively without integrating into a network of states with collective defense capabilities. Absent a significant shift in the Slovak political landscape, it would have been challenging for Slovakia to alter its Eastern orientation and advance its integration into European and Transatlantic structures. This pivotal change occurred as a result of the 1998 parliamentary elections.

In the immediate post-accession period, Slovakia’s membership led to the dissolution of domestic state aid institutions, with all authority transferred to the European Commission, resulting in the abolition of the State Aid Authority. Conversely, the responsibilities and powers of the Public Procurement Authority expanded significantly. Although the Commission gained the authority to oversee major procurement processes and, if necessary, initiate legal proceedings against Slovakia, the national competition authority continued to address domestic and local issues. However, the Commission retained the ability to intervene in cases of a cross-border nature or, in certain instances, even in national cases where the local authority struggled to progress.

EU membership has thus been linked to significant changes in the extent of EU influence on corruption in Slovakia and to more profound shifts in the channels through which this influence is exerted. From a broader perspective, the key lesson is that research should extend beyond direct policies and instruments to include those with indirect effects. Additionally, when examining the impacts of Europeanization, it is

important to consider not only regulatory and institutional changes but also other factors (Beblavy & Beblava, 2014).

In short, it cannot be said that the expected aspects of the entry process are fully realized.

5. The Period Following Russia's Annexation of Crimea (2014–Present)

It is not only mere question but one would ask itself; Does NATO really protect Europe in a real sense? Considering, Russia's national security concerns and creating another security threat to the whole European Union member-states and non-member states, beside of the current international terrorism plague and illegal migration crisis that are simultaneously progressing at the same time.

Both the occupation of Crimea, the events that followed and the war in Ukraine have shown that the USA is far from providing absolute security in the region. The security provided is only to the extent of the USA's own security. In today's environment, not only Russia's neighboring states but also Western European states feel this insecurity closely.

5.1. Adaptation of PESCO in Visegrad Group

As prior to its protocols and procedures of adaptation and commitments PESCO (Permanent Structure Cooperation) there were three rounds of projects more than ten for each round with EU-member states commitments to it, however among the member states there is lower-degree of attendance and commitment from the member-states such as Latvia, Denmark, Malta, Estonia, Luxembourg, Sweden, Lithuania, Ireland since it affects their own national interest and sovereignty, although Visegrad Four or Group has shown medium-degree of commitment.

In fact, with a deeper investigation, it is necessary not to ignore the claims that an artificial fear of Russia was created in order to keep the

border regions with Europe and especially Russia together (Alpar, 2023: 132). Despite being put on the agenda for a long time and some studies (PESCO), it has become clear that Europe cannot create a reliable and effective defense security organization within itself. This inevitably makes small states like Slovakia dependent and obliged to NATO.

The term foreigner is used for those who reside within a certain community but are not considered as full members of this community (Türkyılmaz, 2001: 477). The concept of the other indicates exclusion and differentiation with a sense of cultural superiority (Alpar, 2023a: 12). In this sense, it is clear that some of the Eastern European countries are seen differently within the European society.

5.2. Foreign Policy

As discussed in the first part of this chapter, Slovakia's foreign policy orientation should be examined from two perspectives: the official/international perspective and the political/domestic perspective. The official/international perspective is reflected in strategic documents and official statements made by the political elite abroad. In contrast, the political/domestic perspective is evident in domestic policies and public statements by politicians in local media. These two perspectives often conflict sharply, resulting in a foreign and security policy that appears unpredictable and ambiguous. Furthermore, recent events in Slovakia, such as the assassination of an investigative journalist in February 2018, have revealed significant divisions within the Slovak political landscape—between pro-Russian and pro-Western factions—that have also impacted Slovakia's foreign and security policy. It seems that an over-reliance on the EU and NATO may have been a strategic error in this context.

For example, the Draft Security Strategy of the Slovak Republic states that (Security Strategy of the Slovak Republic, 2021, p. 5):

The primary foundations of Slovakia's security are its active membership in the EU and NATO. Integration into these institutions represents a key element of Slovakia's civilizational alignment, enhancing its international and political influence and development. The EU has become a fundamental space for Slovakia's values and way of life, while NATO serves as a crucial pillar for its defense and security.

There is indeed a security issue, which is becoming increasingly challenging to address due to existing dependencies. Considering Slovakia's limited resources, the country has consistently engaged in multinational operations rather than relying on unilateral military actions. It is important to note that Slovakia is currently undertaking a significant modernization of its military equipment, including jet fighters, armored personnel carriers, radars, and helicopters. This effort aims to replace outdated and legacy systems and reduce Slovakia's reliance on Russian spare parts.

Slovakia is entirely dependent on Russian oil supplies, a situation also observed in countries like Finland, Lithuania, and Poland. Although theoretically, Slovakia could import oil via the Adria pipeline from Saudi Arabia or other suppliers, the main Slovak refinery is not equipped to process the "light" crude oil from Saudi Arabia. Adapting the existing infrastructure to accommodate this alternative would require significant time (Sona, 2022).

5.3. The End of Central Europe – The Rise of Right Wing Radicalism and Dispute Over Identity in Slovakia and Visegrad Group

Undoubtedly, after the Cold War period, many changes took place in the field of security in Eurasia, which includes Europe. At this point, it is obvious that the great powers had an impact on shaping the Balkans and Eastern Europe (Alpar, 2023b: 61).

The time period 'Central Europe' has long history when it comes to define the future of the region itself however has been sought of nowadays migration crisis and mass media coverage against African workers,

students, expats that were fleeing the war that has been launched by Russian Federation against Ukraine on 24th of February 2022. As noted by Tencsényi, the concept of “Mitteleuropa” emerged as a significant term in international politics during World War I. Earlier geopolitical ideas anticipated this concept, though they did not use the same terminology. In German discourse, “Mitteleuropa” originally described a framework that positioned a German-dominated central region against its Eastern and Western peripheries (Kazharski, 2017).

There is a very close relationship between a country’s geography and its politics (Alpar, 2021).

Although the concept of Central Europe as a geopolitical region situated between East and West has been intuitively understood, the term has been subject to various interpretations. Its meaning has never been fully stabilized, leading to “divergent local usages” across different national and disciplinary contexts (Trencsényi, 2017).

In any case, problems continue for Central Europe, especially security, but this region continues to be left alone in every difficult situation.

According to Neumann, the emerging discourse on Central Europe stemmed from frustration with Soviet dominance in Eastern Europe. As this hegemony began to wane, the discourse started to influence foreign policy debates in the West. A significant moment in this development was the publication of Milan Kundera’s essay in 1983 and 1984, which Neumann identifies as a key breakthrough (Neumann, 1999). In his essay, Kundera argued that nations such as Poland, Hungary, and Czechoslovakia, despite their cultural and political ties to the West, had been subjected to influence from the East (specifically Russia) (Kundera, 1984). What could be defined with post-sovietic trauma for most of the East Europe is that under the term “westernization” they forsake their primordial bond with the region and acting as “advocate of western democracy” against “tyrant and expansionist” acting Russian government.

This continues to create a dilemma and uncertainty about where one belongs.

Kundera conceptualized 'Central Europe' as an integral part of the West that had been artificially divided from the broader Western world by the Iron Curtain. This established a new sphere of thoughts for alienating east (Russia) into others as the opposition to what values represents the Central European countries and identities. This has created a natural binarization and it was directly criticized by Timothy Garton Ash, he stated on the matters of Central European values are not easily to be projected or digested cause of the roots of repression and violence that past experience has major impact on understanding the issue more clearly (Garton Ash, 1986).

The migration crisis introduced a new issue for political parties, prompting them to shift their focus to immigration and portray it as a threat, suggesting it could serve as a "breeding ground for terrorism in Europe and beyond." This shift also provided an opportunity to criticize the EU for its refugee policies, challenging the EU's narrative and solidarity message. The SPR-RSČ, with its strong nativist appeal combining ethnic nationalism and xenophobia, exhibited racist rhetoric against Roma and Vietnamese communities, anti-German sentiments, and opposition to Czech Republic's NATO and EU membership. Additionally, there was criticism of foreign investments and the sale of state-owned companies to foreign firms. The migration crisis further intensified these issues, as reflected in statements such as, "There are problems with the gypsies, but they are still our citizens. Better a gypsy than an incomer" (Valášek, 2016). Similarly, LSNS adapted its rhetoric to the situation, declaring, "We will accept not even one immigrant!... Slovakia is not Africa... We refuse to commit national suicide! We refuse to play the fool!" Jobbik, while more moderate, framed immigration as a security threat, advocating for a "No Vacancy" policy at Europe's borders (Jobbik, undated). This trend is evident in other areas as well, with populism being a central feature of extremist parties' platforms and styles, which are often framed as protest movements (Stojarová, 2018).

Nowadays, it is clearly seen that understanding in the international arena is developing on division and fragmentation and the focus is on differences rather than similarities (Alpar, 2023:129).

The migration crisis prompted various political actors to intensify their criticism of the EU, reinforcing their Eurosceptic, nationalistic, and Christian narratives (as seen in Poland), and emphasizing national values in opposition to what they perceive as the liberal tendencies of Europe (such as LGBT rights, feminism, abortion rights, and euthanasia legalization). This situation reflects a broader trend across many parts of Europe, where rising desperation and identity crises are contributing to significant challenges.

Conclusion: Promising future of CSDP for Slovakia?

The issues related to the security of Slovakia, which are the research subject of this article, are actually valid for the security of all of Europe, including Eastern European countries and even the Balkans, from a broader perspective.

The fact that the imperial powers, who have been looking at Eastern Europe and the Balkans entirely from the perspective of their own interests for almost the last 200 years, interpreted the security of this region based on their own areas of control, prevented this region from seeing itself as secure.

In such an environment, it can be seen that the efforts for the security of the Eastern European region following the Cold War were continued with a superficial perspective and in a way that was not in line with geopolitical and historical realities.

It is not possible for unrealistic efforts to provide security imposed from outside to achieve their goals in the medium and long term.

What needs to be done at this point is for the countries in the region and surrounding areas to come together in accordance with the geographical, historical and cultural realities of the region and to continue their efforts together to ensure their own security.

Bibliography

Acar, Merve. (2018). “Yunan Milliyetçiliğinin Oluşumu ve Modern Yunanistan’da Milliyetçi Tarih Yazımı, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 6, Sayı:2.

Arkonaç, Sibel. (2017). Eleştirel Psikoloji, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Alpar, Güray. (2021). Uluslararası İlişkilerde Stratejiyi ve Coğrafyayı Anlamak, Konya: Palet Yayınları.

Alpar, Güray. (2023). Kültür İletişim ve Diplomasi, Konya: Palet Yayınları.

Alpar, Güray. (2023a). From Geopolitic to Geostrategy, Konya: Palet Yayınları.

Alpar, Güray. (2023b). Stratejik Öngörü ve Uyanma Zamanı, Konya: Palet Yayınları.

Beblavy, Miroslav and Beblava, Emilia. (2014). The Changing Faces of Europeanisation: How Did the European Union Influence Corruption in Slovakia Before and After Accession? (May 5, 2014). *Europe-Asia Studies*, 66:4, 536-556,

Bútorá, M., & Bútorová, Z. (1993). Slovakia: The Identity Challenges of the Newly Born State. *Social Research*, 60(4), pp.705–736. <http://www.jstor.org/stable/40971007> Chovančík, Martin. (2008). Vývoj bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky od roku 1998 [Development of Security Policy of the Slovak Republic since 1998] (Brno: Masarykova Univerzita, 2008), 13.

Čížik, Tomáš. (2020). Security perception and security policy of the Slovak Republic, 1993–2018, *Defense & Security Analysis*.

Deborah L. Michaels & E. Doyle Stevick. (2009). Europeanization in the ‘other’ Europe: writing the nation into ‘Europe’ education in Slovakia and Estonia, *Journal of Curriculum Studies*, 41:2, pp.225-245.

Eilertsen, R.H. (2020). Just a matter of power? Explaining EU Member States' commitment to Permanent Structured Cooperation (PESCO). Master thesis, Department of Comparative Politics University of Bergen.

Foret, Francois. (2009). Religion: a Solution or a Problem for the Legitimation of the European Union?, *Religion, State & Society*, 37:1-2, pp.37-50,

Fosnot, C. T. (2005). *Constructivism: Theory, perspectives, and practice*. New York: Teachers College Press.

Geoffrey, Pridham (2008). Status Quo Bias or Institutionalisation for Reversibility?: The EU's Political Conditionality, Post-Accession Tendencies and Democratic Consolidation in Slovakia, *Europe-Asia Studies*, 60:3, pp.423-454.

Garton Ash, T. 1999. The puzzle of central Europe. *The New York Times Review of Books*. <http://www.nybooks.com/articles/1999/03/18/the-puzzle-of-centraleurope/> accessed from.

Haughton, T. (2014). Exit, choice and legacy: explaining the patterns of party politics in post-communist Slovakia. *East European Politics*, 30(2), pp.210–229. <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.867255>

arina Malová & Branislav Dolný. (2016). Economy and Democracy in Slovakia during the Crisis: From a Laggard to the EU Core, *Problems of Post-Communism*, 63:5-6, pp.300-312,.

'History of the Visegrad Group'. (2017). <http://www.visegradgroup.eu/about/history>. (16.06.2024).

Ivo, Samson, Ivo. *Die Slowakei zwischen Annäherung an Moskau und Streben nach Westintegration [Slovakia between Rapprochement with Moscow and the Desire for Western Defense & Security Analysis 13 Integration]* (Cologne: Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien).

Ixchel Pérez-Durán & Carlos Bravo-Laguna. (2019). Representative bureaucracy in European Union agencies, *Journal of European Integration*, 41:8, pp.971-992,

Jan, Winiecki. (1994). East-Central Europe: A regional survey—The Czech Republic, Hungary. Poland and Slovakia in 1993. *Europe-Asia Studies*, 46:5. 709-734.

Kazharski, Aliaksei. (2017). The End of ‘Central Europe’? The Rise of the Radical Right and the Contestation of Identities in Slovakia and the Visegrad Four, *Geopolitics*. 23(4), pp.754–780.

Kundera, M. (1984). The tragedy of central Europe. *The New York Review of Books*. New York, NY: The New York Review of Books.

Martin Chovančík, *Vývoj bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky od roku 1998 [Development of Security Policy of the Slovak Republic since 1998]* (Brno: Masarykova Univerzita, 2008), 13.

Massrali. Nabila. (2008, Mayıs 6) Ukraine: High Representative Josep Borrell visited Ukraine to reconfirm EU’s support against external threats. The Diplomatic Service of the European Union (EEAS). 06 Ocak 2022 https://www.eeas.europa.eu/eeas/ukraine-high-representative-josep-borrell-visited-ukraine-reconfirm-eu%E2%80%99s-support-against_en

Merket, H. (2012). European external action service and the nexus between cfsp/csdp and development cooperation, *European Foreign Affairs Review*, 17(4), pp.625-652.

Muzikarova, Sona, Muzikarova. (2022, May 19). Europe’s energy security asymmetry. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/europe-energy-security-asymmetry/> adresinden erişildi.

Miroslav, Beblavý & Emília Sičáková-Beblavá. (2014). The Changing Faces of Europeanisation: How Did the European Union Influence Corruption in Slovakia Before and After Accession?, *Europe-Asia Studies*, 66:4, pp.536-556.

Ondrejcsak, Robert. (2006). Security Policies of the Slovak Republic and Hungary – the ‘Limited Differentiation’ in Central Europe. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* Vol. 15, No. 3-4. slovakia and hungary convergencies vs. divergencies (2006), pp. 76-90.

Permanent Structured Cooperation (PESCO), <https://www.pesco.europa.eu/about/>

Peter, Vermeersch. (2002). Ethnic mobilisation and the political conditionality of European Union accession: The case of the Roma in Slovakia, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28:1, 83-101.

Security Strategy of the Slovak Republic, 2021, [security-strategy-of-the-slovak-republic.pdf](https://www.mzv.sk/slovakia/en/strategy-of-the-slovak-republic) (mzv.sk)

Stojarova, Vera. (2018). Populist, Radical and Extremist Political Parties in Visegrad countries vis à vis the migration crisis. In the name of the people and the nation in Central Europe. *Journal Open Political Science*, 1, pp.32-45.

Tarasovič, Vladimir. (2013). Reformy ozbrojených síl Slovenskej republiky nielen ako podmienka integrácie do NATO [Reforms of the Armed Forces of the Slovak Republic not only as a condition for integration into NATO] (Bratislava: Center for European and North Atlantic Affairs, 2013), 3.

Theys, Sarina. (2018). Introducing Constructivism in International Relations Theory, <https://www.e-ir.info/2018/02/23/introducing-constructivism-in-international-relations-theory/>

Török, Marian. (2014). ‘Tri obdobia dvoch desaťročí zahraničnej politiky Slovenskej republiky’ [Three Periods of Two Decade of the Foreign Policy of the Slovak Republic], *Politické vedy* 17, no. 3, pp. 112-151.

Türkyılmaz, Ümrán. (2021). *Amin Maalouf’un Penceresinden Göç ve Kimlik*, Ankara: Gazi Kitapevi

Veljanovska, Katerina. (2015). “The Changing Nature of Security in Europe: the Triangle between Russia’s New Foreign Policy, the CSDP and nato”, *romanian journal of european affairs*, Vol. 15, No. 3, pp.

Tarasovič, Vladimír.(2013). Tarasovič, Reformy ozbrojených síl Slovenskej republiky nielen ako podmienka integrácie do NATO [Reforms of the Armed Forces of the Slovak Republic not only as a condition for integration into NATO] (Bratislava: Center for European and North Atlantic Affairs). 3.

Genişletilmiş zet

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Slovakya ve diğer u Orta Avrupa lkesi, askeri, ekonomik ve enerji konularında işbirliği yapmak amacıyla Visegrad Grubu'na katılmışlardır. Çekoslovakya'nın 1993 yılında iki ülkeye ayrılmasının ardından, Slovakya'nın Visegrad Grubu'na dâhil edilmesi, 2004 yılında Avrupa Birliği'ne katılımıyla önemli lde etkilenen yeni bir ulusal kimlik oluşturma sürecinin başlangıcını işaret etmektedir. Bu değişim, Slovakya'yı Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP) ile uyumlu hale getirmektedir; bu politika, kolektif güvenliği sağlamak ve uluslararası barışı teşvik etmek amacıyla bir Avrupa stratejik kültürünü geliştirmeyi hedeflemektedir.

Sosyal inşacılık perspektifinden bakıldığında, Alexander Wendt ve Emanuel Adler'in teorileri, Visegrad Dörtlüsü'nn CSDP'ye yaklaşımı bağlamında Slovakya'nın kimlik oluşumuna dair içgörüler sunmaktadır. Wendt'in inşacı teorisi, ulusal çıkarların yalnızca maddi faktörlerle değil, kolektif inançlarla şekillendiğini ne sürmektedir. Wendt, kimlikleri kişisel veya kurumsal olarak tanımlar; ikincisi, kolektif ya da blok kimliğini yansıtır. Bu kimlikler, dış etkilerden bağımsız olarak oluşmakta ve Sovyetler Birliği sonrası Slovakya'nın ulusal kimliğinin gelişimini anlamada temel teşkil etmektedir.

Tarihsel olaylar, Slovakya'nın tanınma mücadelesini daha da ortaya koymaktadır. 19. yüzyılda Ludovit Stur gibi entelektüellerin öncülüğünde yürütülen ulusal hareket, Slovak edebi dilinin kodifikasyonu ve Slovak ulusu için ilk siyasi programın taslağının hazırlanması yoluyla Slovak ulusal kimliğinin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, Çekoslovakya'dan Slovakya'ya geçiş 1993 yılında Slovakya'nın kimliğini ve Avrupa bağlamındaki konumunu yeniden tanımlamaya çalıştığı yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir.

Ulrich Beck'in "risk toplumu" kavramı, modern toplumların giderek belirsizlik ve riskle karakterize edildiğini, bireylerin ve ulusların kendilerini tanımlama mücadelesi verdiği bir kimlik krizine yol açtığını ne sürmektedir. Bu teori, özellikle Visegrad Grubu ve Avrupa Birliği'nin güvenlik

ve savunma politikası bağlamında Slovaky'a'nın kimlik inşasında geçerlidir. Beck, risk toplumunda, bir zamanlar toplumları birleştiren kolektif deneyimlerin çözüldüğünü ve bu durumun eşitsizliğin bireyselleşmesine yol açtığını savunmaktadır. Bu da toplumların bazen sosyal eşitsizlikleri artırabilecek kimlikleri seçmeye zorlamaktadır.

Herberg tarafından 1956 yılında tanıtılan ve daha sonra Erikson tarafından popüler hale getirilen sosyal bilimlerdeki kimlik kavramı, bu olguları anlamada kritik bir rol oynamıştır. Kimlik, Avrupa Birliği içindeki entegrasyon süreçleri de dahil olmak üzere geniş bir yelpazedeki sosyal olguları açıklamak için kullanılmıştır. Slovaky'a'nın durumunda, AB ve NATO'ya entegrasyon, ulusun kimlik krizini tamamen çözmemiştir; güvenlik ve refah ile ilgili sorunlar devam etmektedir.

Slovaky'a'nın 1993 yılındaki bağımsızlığını takiben, ülkenin dış politikası, Avrupa ile daha yakın bağlar kurma ve Rusya ile işbirliğini sürdürme arasında bir denge kurmaya çalışmasıyla belirlenmiştir. Bu dönemde Slovaky'a, Doğu yönelimli bir dış politikayı yansıtan Rusya Federasyonu ile birden fazla anlaşma imzaladı. Ancak, Slovaky'a'nın 1993 yılında NATO üyeliği başvurusu, Batı kurumlarıyla daha yakından hizalanma isteğini göstermiştir.

Bu dönemde Slovaky'a'nın tarafsızlığı tartışma konusu oldu ve ülkenin ana hedefi uluslararası tanınma ve küresel organizasyonlara üyelik kazanmaktadır. Slovaky'a'nın dış ve güvenlik politikası sürecinin bu aşaması, Rusya ile tarihi bağları ve Avrupa ile Transatlantik yapılarla entegrasyon istekleri arasındaki hassas bir denge olarak karakterize edilebilmektedir.

1990'ların sonları ve 2000'lerin başları, Başbakan Mikuláš Dzurinda liderliğindeki Slovaky'a'nın dış ve güvenlik politikasında önemli bir değişimi işaret etmiştir. Slovaky'a, hem enerji kaynakları hem de askeri teçhizat açısından Rusya'ya olan bağımlılığından uzaklaşmaya ve giderek Batı Avrupa ve NATO ile uyum sağlamaya başlamıştır. Bu değişim, kamuoyunda NATO ve AB üyeliğini desteklemeye yönelik bir eğilim olarak yansıdı ve

hükümetin Rus askeri sözleşmelerinin iptali ve Slovak askerlerinin NATO liderliğindeki operasyonlara gönderilmesi gibi eylemlerinde kendini göstermiştir.

2001 yılında Slovakya Cumhuriyeti'nin Güvenlik Stratejisi, ülkenin güvenlik politikasında önemli bir dönüm noktası olarak NATO ve AB üyeliğini temel ulusal çıkarlar olarak vurgulamıştır. Ancak bu çabalara rağmen, Slovakya bu dönemde güvenlik ihtiyaçlarını tam olarak karşılamada zorluklarla karşılaşmaya devam etmiş ve dış ve güvenlik politikalarının sınırlılıklarını ortaya koymuştur.

Slovakya'nın NATO ve AB'ye katılmasının ardından, ülke güvenlik ve savunma politikalarında yeni zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. 1998 yılında St. Malo Bildirgesi ile kurulan Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (CSDP), bağımsız bir AB çapında savunma yeteneği oluşturmayı hedeflemektedir. Ancak, Slovakya'nın hem NATO hem de AB'ye entegrasyonu, ülkenin bu organizasyonlara olan taahhütlerini dengeleme yeteneği konusunda sorular doğurmuştur.

1994 yılında kabul edilen Slovakya Cumhuriyeti'nin Güvenlik Doktrini, Slovakya'nın dış politika hedeflerini pekiştirmeye yönelik ilk girişimdi, ancak teorik temeli ve tutarlılığı eksik olduğu için eleştirilmiştir. Zamanla, Slovakya'nın güvenlik politikası, ülkenin sınırlı kaynaklarını ve kolektif savunmanın gerekliliğini yansıtarak, çok uluslu operasyonlara katılım üzerine odaklanacak şekilde evrilmiştir. Bu çabalara rağmen, NATO ve AB'ye entegrasyon süreci Slovakya'nın güvenlik beklentilerini tam olarak karşılamamış ve bu organizasyonların ülkenin güvenlik ihtiyaçlarını karşılamadaki etkinliği konusunda devam eden endişelere yol açmıştır.

Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi ve ardından Ukrayna'da yaşanan olaylar, Slovakya da dâhil olmak üzere Avrupa ülkelerinin güvenliği konusunda ciddi endişeler uyandırmıştır. Bu olaylar, özellikle Rusya'nın saldırganlığı karşısında NATO ve AB'nin mutlak güvenlik sağlama konusundaki sınırlılıklarını gözler önüne sermiştir. Bu organizasyonların yetersiz olduğu algısı, özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki Avrupa devletleri arasında artan bir güvensizlik hissine yol açmıştır.

Visegrad Grubu'nda Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) adaptasyonu, başlangıçta umut verici bir gelişme olarak görülse de, birleşik ve etkili bir Avrupa savunma politikası oluşturmanın zorluklarını ortaya çıkarmıştır. Slovakya'nın da içinde bulunduğu Visegrad Grubu, PESCO'ya yalnızca orta düzeyde bir bağlılık göstermiştir; bu durum, ulusal egemenlik ile kolektif güvenlik arasındaki devam eden gerilimleri yansıtmaktadır.

Slovakya'nın dış politikası hem uluslararası hem de yerel faktörlerden etkilenmiş olup, güvenlik ve savunma konularında karmaşık ve bazen çelişkili bir yaklaşım sergilemiştir. Uluslararası arenada, Slovakya'nın siyasi elitleri, ülkenin güvenlik stratejisinin temel unsurları olarak AB ve NATO üyeliğinin önemini vurgulamışlardır. Ancak, yerel politikalar, Slovakya'nın dış politika kararlarını etkileyen Rusya yanlısı ve Batı yanlısı gruplar arasında önemli bölünmeleri ortaya koymaktadır.

2018 yılında bir araştırmacı gazetecinin suikastı gibi son olaylar, Slovakya'nın siyasi manzarasındaki derin bölünmeleri daha da gün yüzüne çıkarmıştır. Bu bölünmeler, ülkenin uzun vadeli güvenliği ve istikrarı hakkında belirsizlikler yaratarak öngörülemez ve belirsiz bir dış politikaya katkıda bulunmuştur.

Tarihsel olarak Doğu ile Batı arasında bir bölge olarak anlaşılan Orta Avrupa kavramı, çeşitli yorumlara tabi olmuştur. Son yıllarda, bölge, sağcı radikalizmin yükselişi ve ulusal kimlik konusundaki anlaşmazlıklar da dâhil olmak üzere önemli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Göç krizi ve Ukrayna'daki savaş, bu sorunları daha da kötüleştirerek, Slovakya gibi ülkelerin daha geniş Avrupa bağlamında nerede yer aldığı konusunda bir yabancılaşma ve belirsizlik duygusuna yol açmıştır.

Orta Avrupa hakkındaki söylem, baskı ve şiddet deneyimlerinden etkilenen tarihsel deneyimlerden esinlenmeye devam etmektedir. Milan Kundera gibi yazarlar, Orta Avrupa'yı, tarihsel ve siyasi güçler tarafından yapay olarak bölünmüş Batı'nın ayrılmaz bir parçası olarak kavramsallaştırmışlardır. Bu anlatı, kimlikte bir ikililik yaratmış ve özellikle Rusya'dan gelen Doğu etkileri, Orta Avrupa değerleri için bir tehdit olarak görülmüştür.

Sovyetler Birliği'nin oküşünün ardından Slovaky'a'nın yeni bir ulusal kimlik oluşturma yolculuğu karmaşık ve zorluklarla dolu olmuştur. Ülkenin Avrupa Birliği ve NATO'ya entegrasyonu bu süreçte önemli kilometre taşları olarak yer alsa da güvenlik, kimlik ve dış politikayla ilgili devam eden sorunlar, bu çabaların sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Slovaky'a'nın deneyimi, küçük devletlerin hızla değişen bir güvenlik ortamında bölgesel ve küresel politikaların karmaşıklılıklarıyla başa çıkma zorluklarını vurgulamaktadır.

Slovaky'a için yeni bir kimlik inşası sürecinin kolay olmadığı açıktır. Orta Avrupa'da sağcı radikalizmin yükselmesi ve kimlik anlaşmazlıkları, Slovaky'a'nın Avrupa Birliği ve daha geniş uluslararası topluluk içindeki yerini tanımlama çabalarını daha da karmaşık hale getirmektedir. Slovaky'a bu sorunlarla mücadele etmeye devam ederken, ülkenin gelecekteki güvenliği ve istikrarı, ulusal çıkarlarını NATO ve CSDP gibi kolektif güvenlik düzenlemeleriyle dengeleme yeteneğine bağlı olacaktır.

SPORDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİĞE İLİŞKİN SEYİRCİ ETKİSİNİN ADLİ BİLİMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ COVID-19 DÖNEMİ

Aylin Yalçın Sarıbey* - Bert Canbolat**

Öz

Dünyanın en güzel sporu olarak adlandırılan futbol sahip olduğu ekonomik, kitlesel ve sınır tanımayan gücü ile sadece seyircilerin değil aynı zamanda ticaretten siyasete çok geniş kesimlerin de ilgisini çekmiştir. İnsanlar ve halklar arasında bir köprü görevi gören futbol organizasyonları ve sivil toplum örgütü yapısına kavuşan kulüpler günümüzde çok sayıda yardım kampanyasına önderlik etmektedir. Böylesi bir kitleyi yönetmek ise hiç kolay değildir. Kitlelerin takımlar ile kendini özdeşleştirilmesi sonucu bazen olumsuz olaylar da yaşanmıştır. Bu olumsuz olaylar neticesinde yer alan suçların adli bilimler açısından incelenmesi zorunluluğu oluşmuştur. Basit bir şiddet olayın büyük bir toplumsal şiddet dalgasına dönüşebilme ihtimali olan bir konuda geçmiş dönemlerde çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Taraftar etkisi elbette saha içinde yer alan oyuncularına da etkilemektedir. Covid-19 pandemi dönemi gereği taraftarlar stadyumlarından çıkarılmak zorunda kalmıştır. Adeta sporda şiddete taraftarın etkisinin ölçülmesi konusunda bir deney sahası kurulmuştur. Pandemi kısıtlamaları sebebiyle taraftarsız oynanan 2020-2021 ve taraftarların stadyumlara döndüğü 2021-2022 sezonlarında yer alan Galatasaray ve Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor kulüplerinin aralarında oynanan karşılaşmaların verileri kullanılmıştır. Bu seyircisiz dönem ve takip eden seyircili dönemle ilgili olarak futbol yargısı kurullarının dört büyük takımın maçlarına dair verdikleri raporlar incelenerek ilgili süreç boyunca takımlara uygulanan yaptırımlar analiz edilmiş, incelenmiş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Cezaların verilme sebepleri değişse bile ihlallerin yaygın şekilde devam ettiği ve taraftarların olmamasının sadece ceza başlıklarını değiştirdiği görülmüştür. Kurulların raporlarında yer alan kart cezası, seyircisiz oynama cezası vb. ihlal türleri çalışmada ayrıca incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adli Bilimler, Futbol, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi.

* Aylin Yalçın Sarıbey, Prof. Dr. Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, aylin.yalcinsari-bey@uskudar.edu.tr, Orcid:0000-0002-0975-8630.

** Bert Canbolat, Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, bertcanbolat@outlook.com, Orcid:0000-0001-5382-1249.

Bu makaleye atf için: Yalçın Sarıbey, Aylin ve Canbolat Bert. (2024). Sporda Şiddet ve Düzensizliğe İlişkin Seyirci Etkisinin Adli Bilimler Açısından İncelenmesi Covid-19 Dönemi, SDE Akademi Dergisi 4(3), 431-460.

INVESTIGATION OF FAN EFFECT ON VIOLENCE AND DISORDER IN SPORTS IN TERMS OF FORENSIC SCIENCES COVID-19 PERIOD

Aylin Yalçın Sarıbey - Bert Canbolat

Abstract

Football, which is called the world's most beautiful sport, has attracted the attention of not only spectators but also a wide range of people from commerce to politics with its economic, mass and borderless power. Football organisations, which serve as a bridge between people and nations, and clubs, which have acquired the structure of non-governmental organisations, lead many aid campaigns today. Managing such a mass is not easy. As a result of the masses identifying themselves with the teams, negative events have sometimes occurred. As a result of these negative events, it has become necessary to examine the crimes in terms of forensic sciences. Many people have lost their lives in the past on a subject where a simple violent incident can turn into a big wave of social violence. The fan effect, of course, also affects the players on the field. Due to the Covid-19 pandemic period, fans had to be removed from the stadiums. It is as if an experimental field has been established to measure the effect of fans on violence in sports. The data of the matches played between Galatasaray and Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor clubs in the 2020-2021 seasons, which were played without fans due to pandemic restrictions, and in the 2021-2022 seasons, when fans returned to the stadiums, were used. The sanctions imposed on the teams during this period were analysed, examined and some conclusions were reached by examining the reports of the football judiciary committees regarding the matches of the four big teams regarding this period without spectators and the following period with spectators. Even if the reasons for the penalties changed, it was observed that the violations continued to be widespread and the absence of fans only changed the penalty titles. The types of violations such as card penalty, penalty for playing without spectators, etc. included in the reports of the boards are also analysed in the study.

Keywords: Forensic Sciences, Football, Prevention of Violence and Disorder in Sport.

Giriş

Adli Bilimler, adli ve idari soruşturmalarda elde edilen maddi delillerin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle suç ve suçlunun saptanması ve kanıtlanmasında yürütülen teknik hizmetlere verilen yararlanan tüm bilim dallarını kapsayan bir çatı tanımlamadır (Üsküdar Üniversitesi). Çalışmamızda futbol organizasyonunun tarafından idari ve adli soruşturmalarına değinilerek yetkili kurumlar tarafından raporlanan, delillendirilen ve ceza ile sonuçlanan eylemler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun da spor suçlarının önlenmesi amacıyla çıkarılmıştır. Kanun ve bahsedeceğimiz kurular suçun önlenmesini sağlamak ve suç var ise cezalandırmak için bulunmaktadır. Kanun toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Kanun içerisinde futbola 12 kez doğrudan atıf verirken ‘basketbol, voleybol ve hentbol’ şeklinde bir terimi ise 3 kez kullanmıştır. Kanun her ne kadar spor başlığını kullansa da içerik olarak daha çok futbol oyununun düzenlenmesine odaklanmıştır. Bu yüzden kanunun adı gereği Sporda Şiddet ve Düzensizlik terimi kullanılmakla birlikte, yine kanunun da odaklandığı şekilde futbol içeriğine değinilmektedir (6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, 2011).

Futbol insanların bir topun peşinden koştuğu eğlencelik bir işten çok daha fazlasıdır. Bir kere en başta hayallerimizi gerçekleştirmeye çalıştığımız, anlam ve kimlik oyunlarının sergilenişini izlediğimiz bir düşler sahnesidir (Winner, 2017). Futbol sahip olduğu etki alanı ile dünyanın en önde gelen sporlarından birisidir. İzleyici sayısı, ekonomik rakamları ile adeta dev bir endüstri olarak tanımlanmaktadır. Bu yolla diğer sporlardan biraz daha ayrılmıştır. Ülke kanunlarımıza baktığımızda ise yine diğer sporlardan ayrıldığı görülmüştür. Türkiye Futbol Federasyonu kendi kanuna sahip olduğu için diğer federasyonlardan farklı bir görünüm kazanmıştır.

Avrupa halklarının dostluğunun artmasını ve yakınlığının sağlanmasını futbol ile gerçekleştiren Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) tarafından düzenlenen 2020 Avrupa Futbol Şampiyonası 5.23 milyar iz-

lenmeye ulaşmıştır. Turnuvanın final maçını ise 328 milyon kişi izlemiştir (UEFA, 2021). Türkiye açısından bakıldığında ise futbol tarihinde, en üst lig izleyici rekoru 22.09.2013 tarihinde İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadyumu'nda oynanan ve 76.127 kişinin izlediği Beşiktaş – Galatasaray derbisine aittir. Bu müsabakayı İstanbul Atatürk Olimpiyat Stadyumu'nda oynanan 21.09.2003 tarihli 70.125 biletli seyircinin izlediği Galatasaray – Fenerbahçe derbisi takip etmiştir (beinsports). Kitlelerin sporlara olan ilgisi arttıkça hızlı tüketim kültürüne sahip kişilerin huzursuzluğu şiddet ve düzensizlik olarak oyuna aktarılmıştır. Farklı takımı tutsalar bile beraber oturan seyircilerin koltukları ayrılmış, yabancılaşma ve ötekileştirme meydana gelmiştir. Bunun sonucunda şiddet eylemleri artmış ve 6222 sayılı Sporda Şiddet Düzensizliğin Önlenmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile tanımlanan müsabaka periyodunda spor alanları ve çevresinde şiddet ve düzensizliğin önlenmesi düşünülmüştür.

Futbol etkisinin daha yoğun hissedildiği görece orta gelir grubuna sahip ülkelerde takıma yüklenen anlam oldukça karmaşık bir hal almıştır. Ekonomik ve yaşamsal dengesizlikler içerisinde yaşayan kişi kendini temsil ettiğini düşündüğü takımını tek kurtuluş yolu olarak anlamlandırmıştır. Bunun sonucunda da hem tutkulu hem tehlikeli bir taraftarlık başlamıştır. Bireyler manevi bir varlık olarak, ait olma isteklerini, bazen ruhani adanmışlıklarda, bazen siyasi düşüncelerde, bazen de bir futbol takımında bulmuştur (Downie, 2021). Futbol aracılığıyla kimlik edinme ve aidiyet duygusu, toplu ve sorgulamadan hareket ediş tarzından dolayı insanları bireyden güruha dönüştürmektedir. Taraftarlar için, tuttuğu takımın başarısızlığa uğraması aynı zamanda kişisel bir yenilgi duygusu uyandırmaktadır. Bu düşünce, sahada yer alan futbolcunun da tribünde yer alan taraftarların da davranışlarının daha saldırgan ve şiddete yönelik olmasına neden olmuştur (Hünerli, 2011). Şiddet ve düzensizlik denildiği zaman akıllara taraftarlar gelmektedir. Taraftarlar sporda şiddet konusu olduğunda en görünür futbol paydaşını oluştururlar. Elbette bu isimsiz topluluk mensupları belirli eylemler gerçekleştirmiştir. Ancak bireyleri azmettirenler, teşvik edenler ve yardım edenler atlanmakta ve temelde yatan problemler görülememektedir. Yöneticilerin, yorumcuların açıklamaları, ön yargılar ve öğrenilmiş

karşıtlıklar taraftarlar arasında nefrete yol açmaktadır. Özellikle başarısızlık durumlarında hakeme yöneltilen öfke, sorumlular açısından bir çıkış yolu olarak görülmektedir (Downie, 2021). Çalışmada taraftarlık, takım tutma gibi kültürel özellikler göz önünde bulundurulurken, taraftarların şiddet eylemlerine etkisinin incelenmesi amacıyla Covid-19 pandemisi ile seyircilerin stadyumlara veda ettiği ve daha sonra tekrar geldikleri dönemlerde verilen Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararları (2020-2021/2021-2022) açık kaynaklardan incelenerek, yaptırımların içeriği ve sebepleri analiz edilerek sorun detaylandırılmaya çalışılmıştır.

1. Sahada Bir Virüs

Çin'in Vuhan Eyaleti'nde Aralık 2019'da başlayan bir salgınla adını duyduğumuz Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), 13 Ocak 2020'de resmen tanımlanmış bir virüstür (Sağlık Bakanlığı). Çinli Doktor Li Wenliang virüsü fark eden, bu konuda arkadaşlarına bilgi veren ve hatta bu konuda uyarılar yaptığı için yaptırıma uğrayan ilk kişi olmuştur. 30 Aralık 2019 tarihinde doktor arkadaşlarına koruyucu kıyafetler giyerek önlemler almaları gerektiğini söylemiştir. Bunun ardından Çin Kamu Güvenliği Bürosu doktoru 'dedikodu yaymakla' suçlamıştır. 2019'un ocak ayına gelindiğinde ise yerel makamlar doktordan özür dilemiş olsalar da felaket tüm dünyaya yayılmıştır. Çin yönetimi 20 Ocak 2020 tarihinde pandemi sebebiyle bir acil durum kararı almıştır. Dr. Li de bu virüsün kurbanı olmuş ve hayatını kaybetmiştir. Doktor bu bilinmeyen rahatsızlığın 2003 senesinde küresel bir salgına yol açan Sars'a benzediğini ve vakaların Wuhan'da bulunan Huanan Deniz Ürünleri Pazarı kaynaklı olduğunu düşünmektedir (BBC Türkçe). T.C. Sağlık Bakanlığı da Covid-19 salgınının Wuhan bölgesinde yer alan hayvan pazarında bulunanlardan kaynaklandığını açıklamıştır. Virüs insandan insana bulaşarak Vuhan başta olmak üzere önce komşu şehirlere ardında da bütün dünyaya yayılmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu 12.03.2020 tarihinde, ilk koronavirüs duyurusunu açıklamıştır (Türkiye Futbol Federasyonu). Öncelikle maçların Nisan ayı sonuna kadar taraftarlar alınmadan yapılacağı duyurulmuştur.

Seremoni tokalaşması gibi çok temel futbol uygulamaları iptal edilmiştir. 12.03.2020 tarihi itibari ile Türkiye’de kayıtlı vaka sayısı 1 olarak belirtilmiştir (Sağlık Bakanlığı-1) 19.03.2020 tarihli TFF açıklamasında, Süper Lig, TFF 1. Lig, TFF 2. Lig, TFF 3. Lig müsabakalarının ileri bir tarihe ertelendiği duyurulmuştur (Türkiye Futbol Federasyonu-1). Spor hukuku açısından ise 01.04.2020 tarihli TFF açıklamasında Tahkim Kurulu’na başvuru süresinin durdurulmasına karar verildiği açıklanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-2).

16.05.2020 tarihinde Almanya Futbol Ligi Bundesliga futbol maçlarını tekrar oynatmaya başlamıştır. Bu futbol toplumu açısından çok önemli bir gelişme olmuştur. Pandeminin durdurduğu hayatın yeniden başladığının adeta bir işaret fişegi olmuştur. Futbol içerisine artık sosyal mesafe, maske, dezenfektan gibi kavramlar girmiştir. (euronews Türkçe, 2020). TFF Sağlık Kurulu’nun hazırladığı Futbola Dönüş Öneri Protokolü’nün ardından liglerin 2020’nin haziran ayında başlatılacağı açıklanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-3). 03.09.2020 tarihinde ise TFF, T.C. Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu’nun verdiği görüş uyarınca 2020-2021 futbol sezonunun ilk devresini de seyircisiz oynatmaya karar verdiğini açıklamıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-4). Covid-19 Salgını Nedeniyle Müsabakalarda Uygulanacak Tedbirlere İlişkin Talimat ile karşılaşmalarda yeni uygulamalar yürürlüğe konmuştur. Talimat, Süper Lig, TFF 1. Lig, TFF 2. Lig ve TFF 3. Lig, Türkiye Kupası ve TFF Süper Kupa müsabakalarına katılan paydaşları da kapsayıcı şekilde düzenlenmiştir. Talimatta farklı konularda nasıl davranılması gerektiğine dair kural ve tedbirler bulunmuştur. Yeni sezonda Müsabakalarda Uygulanacak Covid-19 Tedbirlerine İlişkin Talimat 10.08.2021 tarih ve 95 sayılı toplantıda kabul edilmiştir (Türkiye Futbol Federasyonu-5). Artık ilgili şartları taşıyan, aşılanmış seyirciler stadyumlardaki yerlerini almaya başlamıştır. Son olarak 04.03.2022 tarihli TFF açıklamasında Covid-19 tedbir talimatlarının yürürlükten kaldırıldığı açıklanmıştır (Türkiye Futbol Federasyonu-6).

2. Şiddet, Futbol ve Kanun

Liverpool futbol takımı eski menajeri Bill Shankly ‘Futbol ölüm kalım meselesi değildir, daha fazlasıdır!’ diye bir tanımlama yapmıştır. Liverpool ‘un bir din, stadyumları olan Anfield’in bir sunak, kulüp personelinin ise ‘cemaatin hizmetkarları’ olarak tanımlamıştır. Shankly futbolu bir takım olmak, topu paylaşmak, oyunu paylaşmak, dertlerimizi paylaşmak için bir aracı olarak değerlendirmiştir (Socrates,2020). Bu gibi duyguların yoğun yaşandığı İngiliz futbolunda Liverpool takımının geleneksel kodlarına baktığımızda mücadeleci, her top için kavga eden bir stilden yana olduğu anlatılmıştır (Socrates, 2020)

İlk futbol takımlarının tamamı belirli bir grubun bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Sporun yanında bir arada olma duygusuna ve kendine has bir kimliğe sahip olmuştur. Futbolun temellerini anlamak için Victoria Dönemi Britanya’sına göz atmak gerekir. Uppingham Okulu’nun müdürü ve Victoria Dönemi’nin eğitim alanında önde gelen simalarından Rahip Edward Thring organize spor ile gençliğin eğitilmesi üzerine dönemin elitleri gibi kafa yormuştur. Bu çalışmaları sırasında Cambridge Üniversitesi’nde futbol oynayan ve oyunu standartlaştırmayı düşünen kardeşi J. C. Thring ile modern futbolun oluşması konusunda ilk adımları atmıştır (Winner, 2017). Modern futbolun ortaya çıkmasından bu yana ortak bir amaç için bir araya gelme ve beraber vakit geçirme etkinliği olarak gelişen futbol dünyayı etkilemiştir. Aynı zaman Britanya için asker yetiştirme kültürünün bulunması futbolun temellerine dair ipuçları barındırmaktadır.

Futbol kulüpleri aynı zamanda bir sivil toplum örgütüdür. İşçi takımları, kilise takımları, bölge-şehir takımları olarak kurulan yerel organizasyonlar daha sonra uluslararası çerçevede yardım organizasyonlarına dönüşmüştür (Winner, 2017). Black Lives Matter, Ukrayna’nın İşgaline Karşı Birleş, Savaşa Hayır, Çocuklar İçin UEFA, Avrupa Futbolu İnsan Hakları İçin Birleşiyor, Her Türlü Ayrımcılığa Karşı Mücadele ve Futbol Herkesin Oyunu vb. kampanyalar yürütülmüştür (Premier League, 2020) (Premier League, 2022) (UEFA, 2024) (UEFA, 2024-1) (Premier League) (FIFA).

İngiltere Premier Lig kulüpleri Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşı sivil toplum örgütü olarak görevini yapmıştır. 20 kulüp maçlara çıkarken Ukrayna renklerinde kol bantları takmış, stadyumlarda para yardımları toplanmıştır. Karşılaşmalar başlamadan saygı duruşunda bulunulmuş ve bütün dünyaya savaşın durdurulması çağrısında bulunulmuştur (Premier League-2).

Günümüzde futbol bir idari yapılanmaya sahiptir. Futbol, Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) başta olmak üzere dünyanın en güzel oyunu sloganı ile tanımlanmaktadır. Futbol oyun içindeki paydaşlarıyla ve oyunun etkisinde yer alan paydaşlarıyla bir yaşam alanı barındırmaktadır. Elbette oyun insanın içinde yer alan kötülüklerden de etkilenmiştir. Siyasi çekişmeler, dini ayrımlar, savaş vb. etmenler oyunu etkilemiş ve ayrımları kuvvetlendirmiştir. Bunun yanı sıra yerel çekişmelerin ise oyunun gelişimine katkısı mevcuttur. Ancak bazı zamanlarda bu çekişmelerin de aşırıya kaçtığı görülmüştür. Örneğin Brezilya'da Sao Paulo'nun Morumbi Stadyumu'nda Rio de Janerio şehri takımlarından gelen Zico'nun Brezilya Milli Takımı lehine attığı goller Rio de Janerio ve Sao Paulo şehirlerinin rekabetinde dolayı skor tabelasına işlenmeyip yok sayılmıştır (Downie, 2021). Oyun içinde kalan rekabete tolerans gösterilebilir olsa da taraftarların adli suçlara karışmaları ise asıl büyük problemi oluşturmaktadır. 1800'lerin sonuna doğru Londra'da Patrcik Hooligan isimli bir taraftar bir polisin öldürülmesinden sorumlu tutulmuştur. Holigan tabirinin etimolojik kökeni tam bilinmese de Polonya'da da kullanıldığı görülmüştür (Dizdar, 2019). Aşırılık yanlısı taraftarlardan dolayı çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Futbol yöneticileri olaylardan dersler alarak çok sayıda yeniliğe imza atmıştır.

Futbol tarihinin en büyük facialarında biri İngiltere'de 15 Nisan 1989'da Sheffield'da bulunan, Hillsborough Stadyumu'nda oynanmıştır. Liverpool-Nottingham Forest arasında oynanan İngiltere Federasyon Kupası (FA) yarı final karşılaşmasını izlemek için gelen 53.000 taraftar stadyuma giriş yaptıkları sırada turnikelerin yetersiz kalması sonucu oluşan

sıkışma ile büyük bir kaos yaşanmıştır. İzdiham sonucunda ezilme korkusu ile 96 kişi hayatını kaybetmiş 766 kişide yaralanmıştır (BBC Türkçe-1). 1991 yılında çıkan Adli Tıp raporuna göre saat 15:15'te ilk ambulansların olay yerine ulaşmıştır. Fakat o esnada insanların çoğunun hayatını kaybettiği açıklanmış ve olayların bir kaza sonucu olduğu görüşü belirtilmiştir. İnanırcılığı olmayan olayın kaza olduğuna yönelik raporun ardından 2009 yılında facianın yeniden incelemesi amacıyla yeni bir heyet oluşturulmuştur. 3 yıl süren çalışmaları sonucunda güvenlik kuvvetlerinin olayın üstünü kapatmak için uğraştığı ve suçu seyircilere attığına kanaat getirilmiştir. Araştırma raporuna göre gereken önlemler alınsaydı en az 41 kişi hayatının kurtarılabilirdiği belirtilmiştir. Dönemin İngiliz Hükümeti'nin hukuki süreçten ayrı olarak yaptığı ve Lord Peter Taylor tarafından yönetilen soruşturma ise futbol güvenliği açısından dönüm noktası olmuştur. Yaklaşık 1 aylık incelemeler sonucunda tarihe 'Taylor Raporu' olarak geçen iki rapor hazırlanmıştır. İlk rapor güvenlik kuvvetlerinin görevini doğru şekilde yapmadığını belirtmiştir. Taylor'a göre, turnikesiz kapıların da açılması ile düzensiz şekilde giriş yapan seyirciler zaten sıkışık olan noktalara ilerlediği için kaos her geçen dakika artmış ve faciaya sebep olmuştur. İkinci rapor ise bir daha asla benzeri faciaların yaşanmaması için stadyumlara getirilecek yeni düzenlemeleri tanımlamıştır. Hillsborough'da meydana gelen faciadan sonra 'Taylor Raporu'nun önerileri uygulanmaya başlanmıştır (BBC Türkçe-1)

Tarihler 29 Mayıs 1985'i gösterdiğinde Liverpool-Juventus, Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası Finali için Belçika Brüksel'de karşılaşmıştır. Yaşanan saha olayları sonucu maçta 39 kişi hayatını kaybetmiş, 900 kişi de yaralanmıştır. İngiliz ve İtalyan taraftar arasında bir gerilim yaşandığı için karşılaşmaya sadece Liverpool taraftarı değil diğer İngiliz taraftarları da gitmiştir. Bu bir nevi intikam karşılaşması ise büyük bir facia ile sonuçlanmıştır (TRT Spor).

Ülkemizde yaşanan en büyük futbol faciası ise 17 Eylül 1967 günü dönemin Türkiye 2. Lig'inde Kayseri Şehir Stadyumu'nda Kayserispor-Sivasspor müsabakasında yaşanmıştır. Olay o döneme kadar yaşanan en bü-

yük facialardan biri olmuştur. Sivassporlu 39 taraftar ve Kayserli 2 kişi olmak üzere toplam 41 kişi hayatını kaybetmiştir (Başaran, 2017). Almanya'nın Ankara Büyükelçiliği'nin Berlin'e aktardığına göre ise olaylarda 40 kişinin öldüğü ve 65 kişinin yaralandığı bildirilmiştir (Eşel, 2021). Adli Tıp raporuna göre insanların olaylar sebebiyle stadyum çıkış kapılarına yönelmesi ile sıkışma sonucu hayatlarını kaybettiği ve 4 dakika 55 saniye içerisinde şok ve astesi ile öldüğünü açıklamıştır. Sivas Stadyumu çıkış kapıları ile Kayseri Stadyumu çıkış kapılarının birbirinin tersine açılması ise olayın bir diğer talihsiz tarafı olarak öğrenilmiştir. Sivas taraftarları kapının açılacağı düşüncesi ile gittikleri için sıkışmalar yaşanmıştır.

4 Nisan 2015 tarihinde Rize'de bir Türkiye Süper Lig karşılaşmasında Rizespor-Fenerbahçe müsabakası yapılmıştır. Karşılaşmanın ardından futbolcular ve teknik ekibin taşıyan Fenerbahçe takım otobüsü İstanbul'a dönmek için Trabzon Havalimanı'na doğru hareket etmiştir. Kfile Trabzon'a yaklaşırken Sürmene ilçesinde silahlı saldırıya uğramıştır (Sözcü, 2021). Saldırıda otobüs şoförü, başından yaralanmış ancak son bir hamle ile otobüsü uçurumlu yolda durdurmayı başarmıştır. Olayın ardından otobüs şoförünün başından metal parçalar çıkarılıp emniyet güçlerine teslim edilmiştir. Yapılan olay yeri incelemesinde olay yerine 200 metre mesafede saldırıda kullanıldığı düşünülen bir tüfek bulunmuştur.

Hillsborough Faciası, Heysel Faciası ve Sivas-Kayseri gibi olaylar dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanmıştır. Futbol yöneticileri FIFA, UEFA bu güzel oyunu korumak için çeşitli önlemler almıştır. Yukarıda bahsettiğimiz Fenerbahçe takım otobüsü saldırısı ise futbolun ne denli tehlike yaratabileceğini gözler önüne sermiştir. Bir otobüs dolusu insan ölümle burun buruna gelmiştir. Ekonomisi, etki alanı, sivil toplum ve daha pek çok başlık ile özel çalışmalar yürütülmesi gereken bir alan halini almıştır. Taylor Raporu ile başlayan ve gelişen süreçler sonrasında nihayet 2011 yılında ülke futbolu yeni bir döneme girmiştir. Hitap edilen kitlenin ulaştığı büyüklük artık sporun ve taraftarlığının kendine özgü bir kanuna sahip olmasını gerekli kılmıştır.

6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun 31.03.2011 tarihinde kabul edilmiştir. Düzenleme ile tanımlanan zaman ve mekân birleşimi uyarınca şiddet ve düzensizliğin önlenmesini düşünülmüştür. Spor organizasyonu düzenlenen mekanlarda güvenliğin sağlanması amacıyla mülki idare amiri tarafından görevlendirilmiş kolluk amiri müsabaka güvenlik amiri olarak tanımlanmıştır. Spor müsabakalarında alınacak güvenlik önlemleri konusunda ilgili tüm kişi ve kuruluşlarla gerekli koordinasyonu sağlamak üzere müsabaka güvenlik amiri görevlendirilmiştir. İl spor güvenlik kurulları ise vali veya yardımcısının başkanlığında, belediye ve kanunda sayılan diğer temsilcilerden oluşturulur. Spor karşılaşmaları izleyicileri ev sahibi kulüp sorumluluğuna verilmiştir. Bulundurulması suç olmayan ama yasaklanan yaralayıcı aletleri karşılaşma alanı veya taraftar alanına getiren kişiye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verileceği, bu araçları ilgili alanlarda kullanarak müsabaka düzenini bozan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği kanunda belirtilmiştir. Spor alanlarında din, dil, ırk vb. ayrımlar gözeterek hakaret oluşturan eylemlerde bulunan kişinin, bir yıldan üç yıla hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Yetkisiz olarak özel alanlara giren kişinin üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı, eylemin müsabaka güvenliğini bozması halinde, failin bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Mallara zarar veren kişiler ve onların taraftarı olduğu spor kulübü meydana gelen zarardan müteselsilen sorumlu olduğu, zararı gideren spor kulübünün sorumlu taraftarlarına rücu hakkı olduğu tanımlanmıştır.

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu, 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkın Kanun tarafından TFF Hukuk Kurulların arasında yer almaktadır. Üyeleri, 13 üyeden oluşan Hukuk Kurulları Aday Komisyonu tarafından tespit edilen her bir üyelik için belirtilecek olan 3 aday arasından Genel Kurul tarafından seçilmektedir. PFDK, 1 başkan, 6 asil ve 6 yedek üyeden oluşturulmaktadır.

3. Materyal ve Metod

Çalışmamızda yer alan veriler Türkiye Futbol Federasyonu'nun resmi internet sitesinden alınmıştır. Zaman periyodu olarak pandemi kısıtlamaları sebebiyle taraftarsız oynanan 2020-2021 ve taraftarların stadyumla-

ra döndüğü 2021-2022 sezonlarında yer alan Galatasaray ve Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor kulüplerinin aralarında oynanan karşılaşmaların verileri kullanılmıştır. En çok şampiyon olmuş takımlar arasında rekabet seviyesinin yüksek kabul edildiğinden ilgili sezonlar, pandemi kısıtlamalarının ve seyirci faktörünün, şiddet eylemleri ve uygulanan yaptırımlara etkisinin tespit edilmesi düşüncesiyle belirlenmiştir. En çok şampiyon olan ve görünürlüğü yüksek takım taraftarlarının heyecanının da yüksek olduğu tahmin edilmiştir. Açık kaynaklardan olan TFF internet sitesi üzerinden PFDK Kararları alınmıştır.

Pandemi döneminde yer alan taraftar kısıtlatmalı 2020-2021 sezonunda ve seçtiğimiz kulüpler arasında oynanan 12 maç ve taraftarların stadyumlarda yerini aldığı 2021-2022 taraftarlı sezonda ilgili kulüpler arasında oynana 12 maç olarak verileri alınmıştır. PFDK tarafından raporlanan ve maddi deliller üzerinden soruşturularak suç ve suçluların tespit edildiği, uygulanan sarı ve kırmızı kart bilgileri, para cezaları, toplam ceza sayısı ve cezaların içeriği üzerinden bir ölçüm yapılmıştır. Tekrar eden aykırılıklar tespit edilmiş ve renklendirilmeye çalışılmıştır. Bahsedilen yöntem ile taraftarların olmadığı sezonda ve taraftarların tribünlerde yerini aldığı sezon arasında bir analiz yapılmıştır.

4. Bulgular

2020-2021 Süper Lig Sezonu Seyirci Kısıtlı Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri
Etkinlik Adı: Trabzonspor-Beşiktaş
Maç Kodu: 1009
Olay Yeri: Şenol Güneş Spor Kompleksi-Trabzon
Müsabaka Tarih/Saat: 13.09.2020 - 20:00
Skor: 1-3
Sarı Kart: 3 - 2
Kırmızı Kart: 1
PFDK: YOK

2020-2021 Süper Lig Sezonu

Seyirci Kısıtlı

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri

Etkinlik Adı: Galatasaray - Fenerbahçe

Maç Kodu: 1025

Olay Yeri: Ali Sami Yen Spor Kompleksi - İstanbul

Müsabaka Tarih/Saat: 27.09.2020 - 19:00

Skor: 0 - 0

Sarı Kart: 7 - 4

Kırmızı Kart: -

Tarih / Toplantı Sayısı: 01.10.2021 - 7

Ceza Alan Klüp: Galatasaray

- 1.) **Ceza Sebebi:** Stadyum dışarısından stadyuma yanıcı-patlayıcı madde atılmasından dolayı talimatlara aykırılık

Ceza: 24.000TL

- 2.) **Ceza Sebebi:** Takım halinde sportmenliğe aykırı hareketi

Ceza: 10.500TL

2021-2022 Süper Lig Sezonu

Seyircili

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri

Etkinlik Adı: Fenerbahçe - Galatasaray

Maç Kodu: 1313

Olay Yeri: Şükrü Saraçoğlu Spor Kompleksi - İstanbul

Müsabaka Tarih/Saat: 10.04.2022 - 20:30

Skor: 2 - 0

Sarı Kart: 3 - 4

Kırmızı Kart: -

Tarih / Toplantı Sayısı: 10.04.2022 - 58

- 1.) **Ceza Sebebi:** Taraftarın neden olduğu çirkin ve kötü tezahürat nedeniyle

Ceza Alan: Fenerbahçe

Ceza: e-bilet bloke

- 2.) **Ceza Sebebi:** Taraftarın neden olduğu saha olayları

Ceza Alan: Fenerbahçe

Ceza: 32.000TL

2021-2022 Süper Lig Sezonu

Seyircili

Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Müeyyideleri

Etkinlik Adı: Beşiktaş - Fenerbahçe

Maç Kodu: 1358

Olay Yeri: Beşiktaş Stadyumu - İstanbul

Müsabaka Tarih/Saat: 08.05.2022 - 19:00

Skor: 1 - 1

Sarı Kart: 6 - 3

Kırmızı Kart: -

Tarih / Toplantı Sayısı: 12.05.2022 - 64

1.) Ceza Sebebi: Taraftarın neden olduğu çirkin ve kötü tezahürat nedeniyle ve bu eylemin aynı sezon içinde ev sahibi kulübü olduğu müsabakada 8. kez gerçekleştirilmesinden dolayı

Ceza Alan: Beşiktaş

Ceza: 350.000TL, e-bilet bloke

2.) Ceza Sebebi: Taraftarın neden olduğu saha olayları nedenleriyle

Ceza Alan: Beşiktaş

Ceza: 48.000TL, e bilet bloke 2 müsabakadan (2 farklı eylemden bloke edildiğinden)

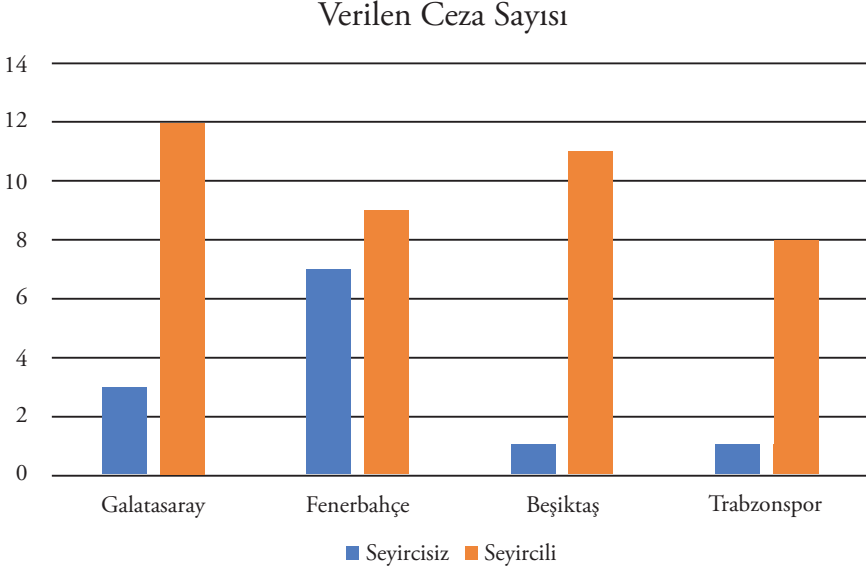
3.) Ceza Sebebi: Takım halinde sportmenliğe aykırı hareket

Ceza Alan: Beşiktaş

Ceza: 9.000TL

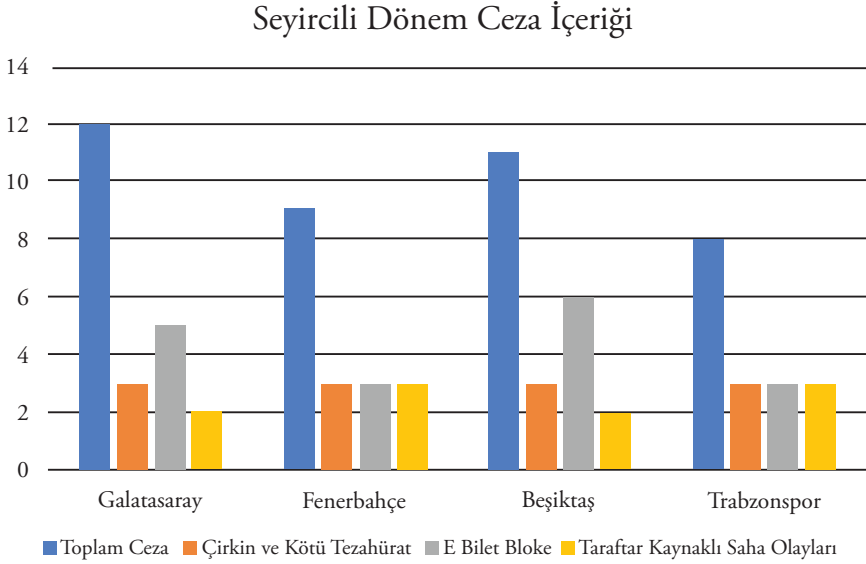
(Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022)

Şekil 1: Verilen Ceza Sayısı (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

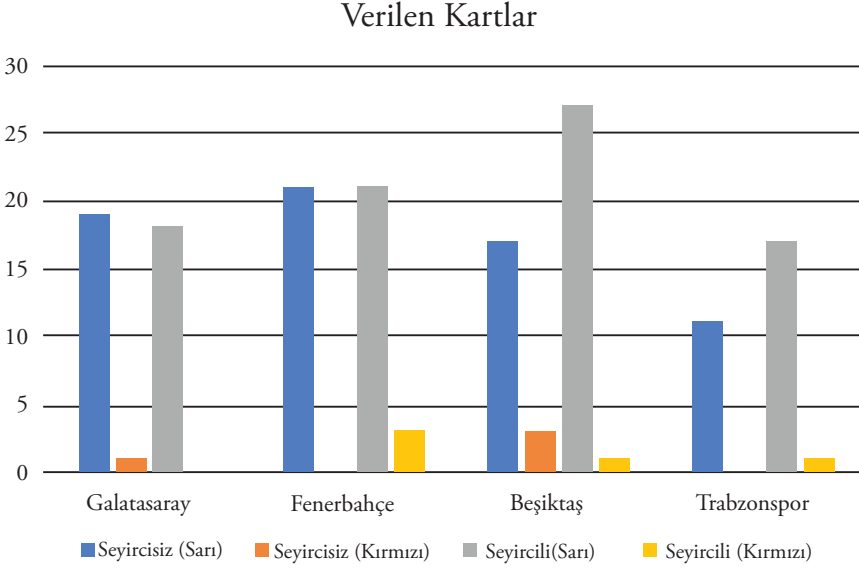
Tüm takımların seyircili olarak oynadığı karşılaşmalar, seyircisiz olarak oynananlara göre daha fazla ceza yaptırımına uğramıştır. Seyirci faktörünün ceza sayısı başlığında önemli bir değişken olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 2: Seyircili Dönem Ceza İçeriği (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

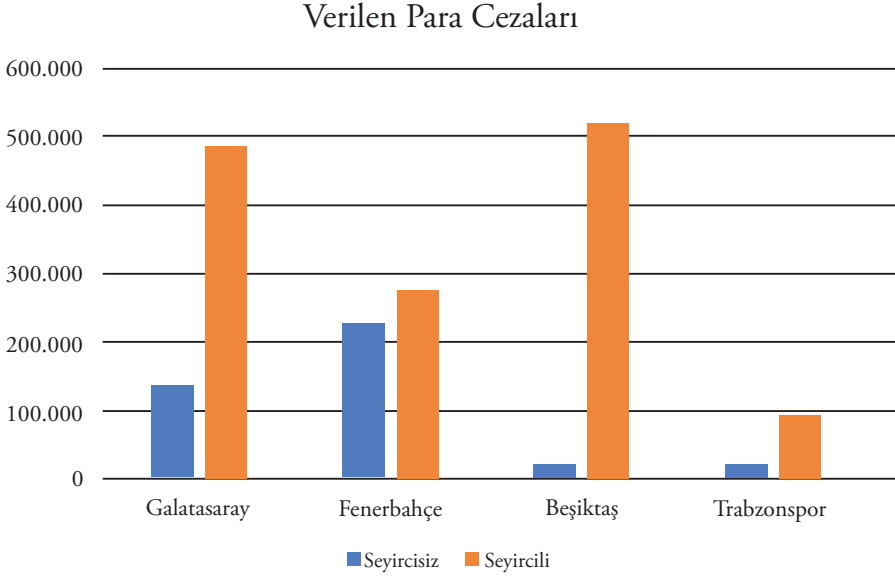
Tribünlerin devreye girdiği bir zaman diliminde ceza rakamlarında büyük artışlar gözlemlenmiştir. Bu artışa sebep olan cezalara baktığımızda ise saha olayları, çirkin-kötü tezahürat ve elektronik biletlerin bloke edilmesi gibi başlıklar karşımıza çıkmıştır. Bu başlıklar taraftarlarla ilişkilendirilmiştir. Galatasaray açısından 12/10, Fenerbahçe açısından 9/9, Beşiktaş açısından 11/10 ve Trabzonspor açısından 8/8 cezanın seyirci temelli olduğu görülmüştür. Taraftarsız döneme baktığımızda ise herhangi bir ceza başlığında kümelenme bulunmamıştır.

Şekil 3: Verilen Kart Sayıları (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

Hakemler tarafından verilen kart sayıları değerlendirildiğinde ise taraftarsız dönemde içerisinde de ortalama bir düzeyde görünse de taraftarların stadyumlara geri dönüşü ile beraber görece bir artışa sebep olduğu görülmüştür. Kırmızı kartlar açısından baktığımızda ise taraftar etkisinde ziyade çok daha detaylı ve zor bir karar olmasından dolayı kitle etkisinin düşük olabileceği ihtimali düşünülmüştür.

Şekil 4: Verilen Para Cezaları (Canbolat, Yalçın Sarıbey, 2022).

Taraftarların stadyumda yerini aldığı zaman diliminde uygulanan para cezası yaptırımını, taraftarların olmadığı döneme göre oldukça belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Taraftarların yerlerini alması para cezalarının miktarında önemli bir artış sağlamıştır.

5. Tartışma

PFDK tarafından verilen 2022-2023 sezonları üzerine yapılan bir araştırmada Süper Lig kulüpleri en çok çirkin-kötü tezahürat başlığından ceza almıştır. Yine Süper Lig maçlarında elektronik biletin bloke edilmesi ve para cezası ağırlıklı olarak uygulanmıştır. Yapılan araştırma farklı ligleri de kapsadığından en çok yaptırım konusu olan turnuvanın TFF 3. Lig olduğu belirtilmiştir (Şimşek, Kesler, 2023). Seyircinin stadyumlarda yerini alması ile aynı başlıkların ortaya çıktığı görülmüştür. 2016-2017 Süper Lig sezonunda Süper Lig kulüplerine uygulanan Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararları incelenerek yapılan bir çalışmada en çok cezalandırılan ve en çok cezaya sebebiyet veren paydaşın seyirciler olduğu belirlenmiştir.

Seyircilerin ardından ise sporcular ve yöneticiler sıralanmıştır. En çok uygulanan yaptırımın ise karşılamaya girişin engellenmesi ve para cezası olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan yaptırımların detaylarına baktığımızda en çok saha olayları ve çirkin-kötü tezahürat tanımlamalarının yer aldığı belirlenmiştir (Şirin, Sevilmiş, 2019). İlgili çalışma ile paralel olarak çalışmamızda da taraftar etkisinin ceza sayılarını büyük oranda etkilediği, taraftarların bulunmadığı zaman aralığına kıyasla hem genel ceza sayılarını hem de para cezalarını artırdığı, bunun yanı sıra elektronik biletin bloke edilmesi şeklinde kulüplerimiz için karşılaşmaya giriş yasağı tanımlamasının yaptırımlar arasında önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Cezaları biraz daha yakından incelediğimiz durumda çirkin ve kötü tezahürat başlığı ile saha olayları başlıklarının yine taraftarsız döneme kıyasla tüm kulüplerimiz açısından ceza konusunda en büyük artışı sağlayan tema olduğu saptanmıştır. Uygulanan yaptırımları taraftar etkisini tespit edebilmek bakış açısı ile incelediğimiz zaman büyük benzerlikler gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada şahısların takımlara göre daha çok ceza aldığı belirtilmiştir. Fakat seyircilerin 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'da yer alan yaptırımlara uğrayıp uğramadığı tespit edilememiştir. Kanun ile Kurul Kararları arasında bir birliğin bulunduğu dair bir tespit yapılamamıştır. Taraftar böylesine olağanüstü bir dönemde bile değişmediği raporlar üzerinden görülmektedir. Süper Lig içerisinde yer alan diğer takımlarının verileri ile çalışmamızda yer alan veriler karşılaştırıldığında Dört büyüklerin verilerinin diğer takımlar açısından da anlamlı sonuçları olduğu görülmüştür. 2019-2020 pandemi dönemi öncesinde oynanan ve taraftarların katılım sağladığı sezon ile 2020-2021 pandemi içerisinde yer alan kısıtlanmalı seyircisiz sezonların ilk devrelerinde oynanan karşılaşmalar değerlendirildiğinde toplam 7604 faul yapıldığı, bunların 3882'sinin pandemi öncesi 3752'sinin pandemi döneminde gerçekleştiği, pandemi öncesi 764 sarı 48 kırmızı karta pandemi de ise 692 sarı 43 kırmızı kart verildiği tespit edilmiştir. Gözlemlenen kart görme farkının pandemi döneminde yer edinmiş olan hastalık korkusu düşüncesi ile futbolcuların temastan kaçtığı ve bu yolla futbolcuların ikili mücadeleye girmekten imtina ettiği ne kanaat getirilmiştir. Kırmızı kart sayısında ise pandemi öncesi ve pande-

mi dönemi karşılaştırıldığında anlamlı bir sonuca rastlanmamıştır (Tunç, 2021). Takımların taraftarlarının tribünlere dönmesi ile birlikte taraftar kısıtlaması bulunan döneme göre daha fazla sarı kart aldığı belirlenmiştir. Yapılan faul sayısı ve buna istinaden gerçekleşen kart sayısı ile temaslı oyun arasında bir ilişki olduğu düşüncesiyle taraftar etkisinin temaslı oyunu teşvik ettiği, temaslı oyununda tribünleri tetiklediği ve iki yönlü olarak temasın artmasının kart sayısını artırdığı düşünülmektedir.

Futbolun tutkusu ve seyircisinin yarattığı dünya pandemi, hastalık korkusu gibi değişkenleri dışlayarak kart sayısının arttırabilmiştir. Kart sayısı veri setine odaklandığımızda sarı kartların pandemi kısıtlamaları olduğu dönem içerisinde azaldığı, kısıtlamalarının olmadığı dönem içerisinde ise arttığı gözlemlenmiştir. Kırmızı kart konusunda ise gerek cezanın ağırlığı gerek VAR (video asistan hakem) sisteminin yarattığı gelişmelerin yorumlanması için zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kırmızı kart verilerinde ise anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Şirin-Sevilmiş 2019, Tunç, 2021 gibi diğer takımları da kapsayan çalışmalar ile kendi çalışmamızı eşleştirdiğimizde 4 büyük takımın verileri ile diğer takımlarının verilerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Pandemi öncesi taraftarların stadyumlarda olduğu 2019 yılında Kurulun en fazla çirkin ve kötü tezahürat cezası verdiği görülmüştür. Pandemi öncesi 810 para cezası ve 242 seyirci kaynaklı cezalar verildiği taraftarsız dönemde ise 692 para cezası ve 75 seyirci kaynaklı ceza verildiği görülmüştür (Hoş, 2021). Pandemi kaynaklı kısıtlama döneminin taraftarları denklemden çıkarması ile cezalarda değişim ve azalma sağlandığı, taraftarların dönmesi ile para cezası ve çirkin ve kötü tezahürat cezası başta olmak üzere izleyici kaynaklı çok sayıda ceza başlığının verildiği PFDK Kararlarında görülmüştür.

Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün hem pandemi dönemi öncesi hem de pandemi kısıtlamaları dönemi karşılaştırılarak yapılan bir çalışmada pandemi döneminde ikili temastan kaçınıldığı tespit edilmiştir (Tunç-Erdem, 2022). Hastalığa yakalanma endişesi sebebiyle temaslı mücadelenin azaldığından bahsedilmesinin yanı sıra saha içindeki sporcuları tetikleyecek tribün etkisinin olmadığından dolayı karşılaşmalarda yaşanan ikili müca-

delelerin azaldığı düşünülmüştür. Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu'nun 2016/2017 ve 2017/2018 sezonlarında en fazla çirkin-kötü tezahürat ve saha olaylarından dolayı para cezası verdiği görülmüştür (Çiçek, 2018). Çalışmamızda ise pandemi döneminde rastlanmayan ilgili ceza başlıklarının taraftarların stadyumlara dönmesiyle birlikte ilgili PFDK Kararları'nda yerini aldığı gözlemlenmiştir. Gelir seviyesi ile taraftarların şiddet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Ekonomi insan hayatında baskın bir değişken olduğundan dolayı ekonomik durumun kötüleşmesinin taraftarların şiddet eğilimini artırdığı belirlenmiştir (Kurtiç-Yaman, 2014). Taraftarların şiddet eğiliminin ekonomik verileri üzerine ilişkisi incelenmeye değer görülmüştür. 6222 Sayılı Kanun'un 12. Maddesi bulundurulmasını suç saymasa da yasakladığı yanıcı, yakıcı ve parlayıcı maddelerden 27.09.2020 tarihli seyircisiz oynanan Galatasaray-Fenerbahçe karşılaşması esnasında stadyuma uçan balonlar aracılığı ile dışarıdan gönderilmiş ve bu PFDK raporlarına geçmiştir. Kanun bu eylemin 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası cezalandırılacağını tanımlamıştır. Ancak PFDK Galatasaray'a para cezası yaptırımını uygulamışsa da 6222 sayılı kanuna göre bir yaptırımın uygulanıp uygulanmadığı tespit edilememiştir. Böyle bir cezanın uygulandığı bir senaryoda medya vasıtası ile duyurulacağı ve hızlıca ulaşılabileceği değerlendirilmektedir.

Kanun, şiddeti teşvik edecek açıklama yapan spor kulübü veya federasyon yöneticilerine cezanın yanı sıra ayrıca idari tedbir olarak spor karşılaşmalarını katılmalarının yasaklanacağını ve yasak süresinin bir yıl olacağını belirtmiştir. Çalışmamıza baktığımızda Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş yetkililerinin sportmenliğe aykırı açıklamalarda bulunduğu, Beşiktaş ve Fenerbahçe görevlilerinin hakeme hakaret ettiği PFDK Kararları uyarınca tespit edilmiş ancak bu suçları işleyenlere 6222 sayılı kanun uyarınca belirlenen yaptırımların uygulanıp uygulanmadığı tespit edilememiştir

Sonuç

Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor ülke en üst futbol liginde yer alan ve en çok şampiyonluk sayısına ulaşmış olan kulüplerimizdir. Bu sebeple doğal olarak daha çok Avrupa Kupaları'na katılmış, gelirler elde etmiş, görünürlüğe sahip olmuş ve kitleleri arkalarında toplamışlardır. Aralarında olan rekabet seviyesi ise diğer takımlara oranla daha yüksektir. Covid-19 sebebiyle taraftarların önce sahadan çıkarıldığı ve sonrasında tekrar alındığı sezonlar olan 2020/2021 ve 2021/2022 dönemlerinde Kurul tarafından uygulanan yaptırımların değişimlerinin analiz edilmesi yoluyla taraftar etkisinin ölçülmesi istenmiştir. Kurul yaptığı araştırmalar ve raporladığı maddi deliller ışığında suç ve suçluları tespit etmektedir. 2020/2021 pandemi sezonunda 4 büyük kulüp olarak adlandırdığımız en çok şampiyonluk sayısına ulaşan takımlarımız arasında 12 maç oynanmış bunların 3 tanesinde PFDK tarafından herhangi bir ceza verilmemiştir. 2021/2022 seyircili sezonda ise 12 maç oynanmış ve sadece 1 maçta PFDK tarafından ceza verilmemiştir.

Pandemiden dolayı kısıtlanmalı dönem ile taraftarlı dönemi Ceza sayıları bakımından karşılaştırdığımız Şekil 1 görselinde seyircilerin tribünlere döndüğü dönemde ceza sayılarının belirgin şekilde yükseldiği tespit edilmiştir. Yani taraftarların stadyumlara dönmesi takımların aldığı ceza sayısını arttırmıştır. Bu artışların içeriğini analiz ettiğimiz Şekil 2 görselinde ise Çirkin ve kötü tezahürat, elektronik biletin bloke edilmesi ve saha olayları şeklinde tanımlanan başlıklarının anlamlı bir şekilde taraftarların tribünlere döndüğü dönem içerisinde 4 büyüklere yaptırım sebebi olarak uygulandığı tespit edilmiştir. Galatasaray açısından 12/10 Fenerbahçe açısından 9/9 Beşiktaş açısından 11/10 Trabzonspor açısından 8/8 şeklinde, taraftar kaynaklı tanımladığımız başlıklardan verilmiştir. Hakem tarafında gösterilen kartlar açısından bir inceleme yaptığımız Şekil 3 görselinde ise sarı kartların Galatasaray ve Fenerbahçe için hemen hemen aynı olsa da Beşiktaş ve Trabzonspor açısından taraftarların yerini alması sonucu kart sayılarının belirgin şekilde yükseldiği tespit edilmiştir. Kırmızı kartlar açısından karşılaştırıldığında ise kart gösterilmesinin doğası gereği daha zor

olması ve VAR sistemi (video asistan hakem) gereği çeşitli paydaşları olduğu için pandemi kısıtlamalı ve serbest taraftarlı dönem arasında anlamlı bir değişim tespit edilememiştir. Kurul tarafından verilen para cezaları açısından karşılaştırdığımızda ise seyircilerin yerlerini almasıyla takımların uğradığı yaptırım sayılarının oldukça arttığı görülmüştür. Çalışmamızda yararlandığımız Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor takımlarının aralarında oynadıkları karşılaşmaların geriye kalan Süper Lig takımlarının tamamı açısından da bu konuda bir örneklem olduğu tespit edilmiştir. Pandemi dönemi içerisinde yer alan taraftarsız karşılaşmalarda ise herhangi bir yaptırımda yoğunluk sağlanmadığı, yaygın şekilde bir talimatlara aykırılık yaptırımını uygulandığı görülmüştür. Taraftarların olmadığı bir karşılaşmada Galatasaray kulübüne stadyuma yanıcı madde atılması futbolumuzun içinde yer aldığı ilginç iklime adeta bir ayna tutmuştur.

Covid-19 pandemi dönemi futbolun en özel paydaşı olan taraftar etkisini denklemin dışında bırakmıştır. Sert bir kanun ve dünyayı etkileyen bir felaket olmasına rağmen sıklıkla ihlallerin yaşanması çok şaşırtıcı olmuştur. İhlallerin sıklığı, uygulanan yaptırımların görece hafif kaldığı kanaati oluşturmuştur. PFDK Kararlarında verilen cezaların 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'da yer alan cezalarla eşleşen maddeleri olmasına karşın kanunun devreye girip girmediği tespit edilememiştir. Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu kararlarının bir örneğinin de ilgili kanun uyarınca Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından yetkilendirilmiş asliye ceza mahkemelerine gönderilip gönderilmediği belirlenememiştir. İlgili kararların bu yönde bir ihbar kabul edilmesinin kanunun etkinliği ve etkililiğini artıracakları öngörülmektedir. PFDK Kararları'nın kanun ile eşleştirilmesi yapılarak cezaların hukuki olarak da verilmesi caydırıcılığı arttıracaktır. Yasal yaptırımlar ile federasyonun yaptırımlarının eşleşmesinin sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi için önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Kaynakça

Başaran, K. (2017). Sivas-Kayseri Türkiye'nin En Büyük Futbol Faciası, Ed: Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları

Canbolat, B. & Yalçın Sarıbey, A. (2022), Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi Bağlamında Covid-19 Döneminde Yer Alan Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.

Critchley, S. (2018). Futbol Düşünürken Aslında Ne Düşünürüz? Çev: Oğuz Tecimen, İstanbul, Metis Yayınları.

Çiçek, E. (2018). Türkiye'deki Profesyonel Futbol Faaliyetlerinde Disiplin İhlali Oluşturan Fiiller ve Bunların Kulüplere Maliyeti. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.

Downie, A. (2021). Doktor Socrates Futbolcu, Filozof, Efsane, çev: Bora İşyaşar, İstanbul: İthaki.

Dizdar, C. (2019). Var, futbolun cenaze merasimidir!. TRT Akademi, 4 (8), 522-535. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/47420/598481>.

Eşel, G. (2021). Alman Dışişleri Belgerinde: 1967 Kayserispor Sivasspor Maçı. Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 6 (1), 48-62 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inciss/issue/62380/900788>.

Hoş, H. (2021). Türkiye'de Futbol ve Basketbol Branşlarında Meydana Gelen Disiplin İhlallerinin Belirli Yıllara Göre Değişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Hünerli, S. (2011). Türkiye'de Futbol İktidarı ve Fanatizmin Karikatürlerde Yansıması. Sanat Dergisi, 0 (19), 97-107. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2607/33555>.

Kurtiç, N. & Yaman, M. (2014). Futbol Taraftarını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (12), 45-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11209/13385>.

Şimşek, B., & Kesler, A. (2023). Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) 2022-2023 Sezonunda Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK) Kararlarının Analizi. Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi, 5(2), ss: 118-129.

Şirin, E. F. & Sevilmiş, A. (2019). Spor Toto Süper Ligi Turgay Şeren Sezonunda Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararlarının İçerik Analizi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 10 (3), ss: 325-334.

Tunç, Y. (2021). Süper Lig Takımlarının Pandemi Dönemi Öncesinde ve Pandemi Döneminde Yaptığı Maçların Müsabaka Analizinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Tunç, Y. & Erdem, K. (2022). 2019-2020 ve 2020-2021 Sezonlarında TFF Süper Liginde Şampiyon Olan Takımların Pandemi Dönemi Öncesindeki ve Pandemi Dönemindeki Müsabakalarının Karşılaştırılması. Spor Eğitim Dergisi, 6 (1), ss:14-19.

Winner, D. (2017). Kökler İngiliz Futbolunun Yakın Tarihi, ed: Alican Saygı Ortanca-Erkal Ünal, Çev: Egemen Özkan, İstanbul, İthaki Yayınları.

İnternet Kaynakları

BBC Türkçe-1, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47934066>.

Socrates (2020), <https://socratesdergi.com/yazi/kultur-fc>.

Premier League-2, <https://www.premierleague.com/news/2513934>.

TRT Spor, <https://www.trtspor.com.tr/haber/detay/futbol-tarihinin-buyuk-utanci-heysel-faciiasi-209694>.

Sağlık Bakanlığı, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> Erişim Tarihi: 19.05.2022.

BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55962284> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33152> Erişim Tarihi: 20.05.2022

Sağlık Bakanlığı-1, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Sözcü (2021), <https://www.sozcu.com.tr/fenerbahceden-silahlisaldiri-anmasi-aydinlanmayan-gun-wp6352542>

Türkiye Futbol Federasyonu-1, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33181> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-2, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33209> Erişim Tarihi: 20.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-3, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33260> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-4, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=33704> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

[https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Covid-19-Salgini Nedeniyle-Musabakalarda-Uygulanacak-Tedbirlere-Iliskin-Talimat.pdf](https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Covid-19-Salgini_Nedeniyle-Musabakalarda-Uygulanacak-Tedbirlere-Iliskin-Talimat.pdf) Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-5, <https://www.tff.org/Resources/TFF/Auto/a2bb2> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

Türkiye Futbol Federasyonu-6, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=687&ftxtID=37142> Erişim Tarihi: 21.05.2022.

euronews Türkçe (2020), <https://tr.euronews.com/2020/05/16/covid-19-salg-n-nedeniyle-ask-ya-al-nan-bundesliga-da-maclar-yeniden-basl-yor>

UEFA (2021), <https://www.uefa.com/news-media/news/026d-132519672495-56a014558e80-1000--uefa-euro-2020-impresses-with-5-2-billion-cumulative-globa/>

6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun (2011), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6222&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Beinsports, <https://beinsports.com.tr/fotogaleri/turkiyede-en-cok-seyircili-maclar/10>.

Premier League (2020), <https://www.premierleague.com/news/1680826>.

Premier League (2022), <https://www.premierleague.com/news/2511965>.

UEFA (2024), <https://projets.uefafoundation.org/en/>.

UEFA (2024-1), <https://www.uefa.com/news-media/news/028c-1a9c-80b6410e-e9bdb2ada116-1000--football-everyone-is-welcome/>

Premier League, <https://www.premierleague.com/footballandcommunity/noroomforracism>.

FIFA, <https://inside.fifa.com/social-impact/human-rights>.

Üsküdar Üniversitesi, <https://uskudar.edu.tr/mdbf/adli-bilimler>.

Extended Summary

Football is one of the world's most popular sports. With the economy it creates, its power to influence the masses and its boundlessness, it has attracted the attention of not only sports fans but also a wide range of people from commerce to politics. It has been quite difficult to keep such an audience under control. Although this mass is of course indispensable for sports, it has also created acts of violence in sports. Violence and disorder and the prevention of crimes under this heading has been a subject of attention for forensic sciences. The lack of necessary interventions in acts of violence and disorder in sports has caused many casualties. The Covid-19 period removed the spectators from the stadiums and the mass alleged to be the source of violence could not be found at the time of execution. It is aimed to make an analysis by evaluating the violations through the penalties given by the boards for the matches of the Big Four during this special period and the following period. The penalties given to the teams during the relevant periods were analyzed. Other data are analyzed separately in the study. Law No. 6222 on the Prevention of Violence and Disorder in Sports, adopted on 31.03.2011 and published on 14.04.2011, has started to be implemented. The Law aims to prevent violence and disorder in and around sports grounds before, during or after competitions, in places where fans are permanently or temporarily in groups, or on the way to and from the venue of the competition. The PFDK is composed of one President, six full and six substitute members. The members of the Board must be graduates of law faculties with at least 10 years of experience. The members of the Board cannot be members of sports clubs subject to the jurisdiction of the TFF Legal Boards or shareholders, managers or supervisory board members of the subsidiary companies of these clubs. On 12.03.2020, TFF announced the first coronavirus announcement. In the statement, it was announced that the competitions would be without spectators until the end of April. Ceremonial handshakes and the practice of accompanying children were abolished, and hand sanitizers were instructed to be prepared. Regarding the protocol tribunes, the people on the list of 25 people each for maximum two teams to be submitted to

the TFF representative at the Competition Organization Meeting were not included in the team lists and it was decided that a maximum of 5 football players and TFF officials who could be accredited could enter the matches. In addition, it was announced that persons who were sentenced to disqualification, entry ban, ban from the competition or administrative caution could not be included in the accreditation list of 25 people. As of 12.03.2020, the number of registered cases in Turkey was 1. Relevant data are taken from the official website of the Turkish Football Federation (TFF). The time period is 2020-2021 (without spectators) and 2021-2022 (with spectators) seasons in which Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor teams played each other. The relevant seasons were selected in order to observe the effect of pandemic restrictions and spectator effect on violations and acts of violence in the relevant competitions where the level of competition is considered high. The Professional Football Disciplinary Board Decisions of the competitions played between Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor, which had more than one champion in the selected seasons, were taken from open sources from the website of the Turkish Football Federation. 2020/2021 pandemic period is taken as the season with spectator restrictions (12 matches, relevant first and last competition dates 13.09.2020-08.05.2021) and 2021/2022 as the free season without restrictions (12 matches, relevant first and last competition dates 12.09.2021-08.05.2022). The fines, total number and content of penalties, yellow and red card information were grouped numerically. As for the content of the penalty, the decisions that were repeated more than once, including Ugly and Bad Cheering, Field Incidents and E ticket blocking were grouped and transferred. Based on this data, the seasons without and with spectators were compared. The data in our study shows that Galatasaray, Fenerbahçe and Beşiktaş officials made unsportsmanlike statements, Beşiktaş and Fenerbahçe officials insulted the referee, and Galatasaray, Fenerbahçe and Beşiktaş officials were penalized for the referee's actions. However, it could not be determined whether a sanction specified in the law was applied. It was attempted to examine the content of the decisions made by PFDK in the 2020/2021 and 2021/2022 seasons, respectively,

when the fans were removed due to Covid-19 and returned to the stands due to Covid-19 on the competitions played between Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş and Trabzonspor, which are the multiple-time champions in the TFF Super League and have the most fans, flamboyance and visibility nationwide, and to color how they changed, i.e. the fan effect. The Covid-19 pandemic has necessarily disabled the fan factor, which is both an indispensable and controversial figure among football stakeholders. Despite the Law No. 6222 on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports and the existence of an element affecting the whole world such as the new coronavirus, the prevalence of violations in general has been quite surprising. The frequency of violations brought to mind the thought that the fines were relatively light. Although the penalties imposed in PFDK decisions have articles that match the penalties in the Law No. 6222 on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports, it could not be determined whether the law came into effect. For example, while the law stipulates that those who make statements that encourage violence in sports will be banned from watching for 1 year as an administrative measure in addition to a fine, it could not be determined whether this sanction was applied to those who were penalized by PFDK in this direction. It could not be determined whether a copy of the PFDK decisions was sent directly by the Council of Judges and Prosecutors to the relevant criminal courts of first instance authorized by the relevant laws. It was estimated that the use of PFDK decisions as a notice in this direction would increase the efficiency and effectiveness of the law. The law states that its authority to impose sanctions does not remove the authority of the federation. However, it could not be concluded whether both the law and the federation have achieved unity of action. It is seen that the full harmonization of the law and federation sanctions is very important for the prevention of violence and disorder in sports.

HALİDE EDİB ADIVAR'IN YENİ TURAN ROMANINDA TURANCILIĞA YENİ BİR YAKLAŞIM

Hiranur Baylan Aslan*

Öz

Halide Edib'in 1911'de tefrika ettiği ve 1912'de kitap olarak yayımladığı Yeni Turan romanı, Turan fikrinin işlendiği Türk edebiyatındaki ilk romandır. Adından da anlaşılacağı üzere romanda Turan fikrine yeni bir yaklaşım getirilir. Roman 1912'de yayımlanmasına rağmen 1930'ların Osmanlısını tasavvur eder. Siyaset sahnesinde Osmanlı'nın ayakta kalması için çaba gösteren Türk milliyetçisi fakat adem-i merkezîyeti savunan Yeni Turan Partisiyle, milliyetçiliği Osmanlı'nın yıkılma sebebi gören ve merkezîyetçiliği savunan Yeni Osmanlı Partisinin çekişmesini anlatan romanda Turancılık ve milliyetçilik düşüncesi tartışılır. Turancılık mefkûresinin önemli ismi Gökalp'e göre Turancılık, Türk kavimlerinin sınır gözetmeksizin bir araya gelip Turan adı altında birleşmesi anlamına gelirken, romanda Halide Edib kendi Turan fikrini sadece Türklerle değil, Osmanlı sınırları içerisindeki tüm etnik unsurları bir araya getirip federasyon şeklinde fakat yine Türklerin yönettiği bir yapı olarak ifade eder. Yaygın Turan ülküsüne göre merkezi, güçlü bir yönetim gerekirken Yeni Turan'da adem-i merkezîyet önerilir. Rejim olarak farklı yaklaşımları olmakla birlikte romandaki milliyetçilik düşüncesi Gökalp'in milliyetçiliğiyle benzer şekildedir. İslamîliği ve Türklüğü bozmadan, eğitim ve kültürü artırma yoluyla medenileşmek ortak gayedir. Gökalp milliyetçiliğinde birleştirici unsur "hars" iken Halide Edib bunu "zihni seviye" olarak ifade eder. Bu çalışmada Turancılık/Türkçülük düşüncesine dair yazılmış ilk roman Yeni Turan'daki "yeni teklifler" Gökalp mefkûresiyile karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Halide Edib'in liberal fikirlerinin Türk milliyetçiliğiyle kaynaştırılmaya çalışılması ve bunun birleştirici bir unsur olarak tasarlanması ayrıca tüm bunların bir edebi eser üzerinden sunulması, çalışmayı ilgi çekici hale getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turancılık, Türkçülük, Halide Edib Adıvar, Ziya Gökalp, Adem-i Merkezîyet.

* Hiranur Baylan Aslan. Doktor Adayı, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, hiranurbaylan@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6215-9840
Bu makaleye atf için: Aslan, Hiranur Baylan. (2024). Halide Edib Adıvar'ın Yeni Turan Romanında Turancılığa Yeni Bir Yaklaşım, SDE Akademi Dergisi 4(3), 461-485

A NEW APPROACH TO TURANISM IN HALIDE EDİB ADIVAR'S NEW TURAN NOVEL

Hiranur Baylan Aslan

Abstract

Halide Edib's novel Yeni Turan, which was serialised in 1911 and published as a book in 1912, is the first novel in Turkish literature to deal with the idea of Turan. As the title suggests, the novel brings a new approach to the idea of Turan. Although the novel was published in 1912, it imagines the Ottoman Empire of the 1930s. In the novel, the idea of Turanism and nationalism is discussed in the political scene, which tells the story of the conflict between the Turkish nationalist but decentralist Yeni Turan party, which strives for the survival of the Ottoman Empire, and the Neo-Ottoman party, which sees nationalism as the reason for the collapse of the Ottoman Empire and advocates centralism. According to Gökalp, an important figure of Turanism, Turanism means the unification of Turkic tribes regardless of borders under the name Turan, whereas in the novel, Halide Edib expresses her idea of Turan not only as a union of Turks, but also as a federation of all ethnic elements within the Ottoman borders, but also as a structure ruled by Turks. According to the common Turanian ideal, a centralised, strong government is required, whereas in Yeni Turan decentralisation is proposed. Although they have different approaches in terms of regime, the idea of nationalism in the novel is similar to Gökalp's nationalism. The common goal is to civilise through increasing education and culture without destroying Islam and Turkishness. While the unifying factor in Gökalp's nationalism is 'hars', Halide Edib expresses it as 'mental level'. In this study, the 'new proposals' in Yeni Turan, the first novel written on the idea of Turanism/Turkism, will be analysed in comparison with Gökalp's ideas. The fact that Halide Edib's liberal ideas are tried to be fused with Turkish nationalism.

Keywords: *Turanism, Turkism, Halide Edib Adıvar, Ziya Gökalp, Decentralisation.*

Giriş

Osmanlı Devleti, millet olma hasebiyle herhangi bir ırka müstenit olmayıp farklı dil, din, kültür ve ırka sahip insanlar arasında inanç temelinde şekillenen bir sosyo-siyasi yapıya sahiptir. Fransız Devrimi sonrasında Avrupa'da yayılmaya başlayan ve imparatorlukların dağılmasına sebep olan milliyetçilik hareketleri Balkanlardaki gayr-ı müslim unsurların Osmanlı'dan kopuşuna zemin hazırlar. 18. yüzyıldan itibaren Balkanlar'da yaşanan toprak kayıpları “anasır-ı muhtelif” arasında yüzyıllardır var olan düzenin ve devletin bütünlüğünün bozulmaya başladığını haber verir. II. Mahmut yaşanan toprak kayıplarına son vermek için müslim ve gayr-i müslim unsurların eşit sayılacağı bir Osmanlılık kimliği oluşturmaya çalışır. Devletin bütün icraatlarında ve bütün kanunlarda “her sınıf tebaanın müsavatı” ilkesi, Osmanlılık siyasetine temel teşkil edecek Tanzimat Devri icraatlarının esasını oluşturur (İnalçık, 1944: 255). Klasik dönemde padişaha bağlılığı ifade eden bir terim olarak “reaya” yerini “tebaa” gibi tüm Osmanlı unsurlarını kapsayan bir kavrama bırakır (Mardin, 2012:32). Tanzimat Fermanı'ndan sonra 1856 Islahat Fermanıyla “Osmanlılık” siyasetindeki kararlılık açık bir şekilde görülür. 1876'da yürürlüğe giren devletin ilk anayasası Kanun-i Esasi'de “Devlet-i Osmaniyye tâbiyetinde bulunan efradın cümlesine herhangi din ve mezhepten olursa olsun bilâ istisna Osmanlı tâbir olunur” (İnalçık, 2019: 144) ifadesiyle Osmanlılık siyaseti resmi ve kesin bir hâl alır.

Tanzimat ve Islahat Fermanı'nın içerdiği düzenlemelerle oluşturulan Osmanlı kimliğinin benimsenmediği çok geçmeden anlaşılır. Gayr-ı müslim unsurlar farklı dinlere ve milletlere mensup olduklarından kendileriyle aynı dini ve soyu paylaşan Batılı büyük devletlere ve Rusya'ya daha fazla aidiyet hissederler. İmparatorlukların yıkılıp ulus-devletlerin kurulmaya başladığı çağda Osmanlı Devleti bünyesindeki bu unsurlar bağımsızlık mücadelesine girişip din temelli değil fakat ırk/millet temelli ulus devletler kurmaya çalışırlar. Bu gelişmelerin etkisiyledir ki Tanzimat'tan itibaren Osmanlı'nın temel ve kurucu unsuru olan Türklerin tarihine ve dağıldığı coğrafyalara dair yeni dikkatler oluşmaya başlar. Henüz Tanzimat

yıllarında bir Türk milliyetçiliğinden bahsedilmese de Türk varlığından ve tarihinden bilimsel sahada özellikle de dil ve tarih alanındaki çalışmalarla farkındalık oluşturulmaya başlanır. Bu dönemde Süleyman Hüsnü Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Şemsettin Sami gibi Tanzimat aydınlarının çalışmaları Osmanlı'daki Türkçülüğe giden yolun ilk adımlarıdır. Fakat II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla birlikte Türklüğe dair çalışmalar akamete uğrar ve Türkçülüğün bir fikir akımı olarak ortaya çıkması 1908'de meşrutiyetin yeniden ilan edilmesiyle başlar.

II. Mahmut'un oluşturmak istediği Osmanlılık fikri ne gayr-ı müslim unsurlar tarafından ne de Müslüman ahali tarafından pek kabul görmemiştir. Gayr-ı müslim unsurlar kendilerine tanınan yeni haklarla Osmanlı'ya herhangi bir bağlılık göstermedikleri gibi ayrılıkçı hareketlere daha fazla cesaret gösterebilmişlerdir. Müslüman millet ise daha önce sahip oldukları üstün millet niteliğinden feragat etmek zorunda kaldıkları ve daha önce reaya olan milletlerle aynı seviyede oldukları için memnun değillerdir. Gerek dönemin siyasi şartları gerekse iç ve dış baskılarla gerçekleştirilen ıslahatlar başarıya ulaşmamış, Osmanlılık bir üst kimlik olarak birleştirici bir güç haline gelmemiştir. Osmanlı'da devletin yönetim esaslarını şekillendiren İslam'ın birleştirici unsuruna daha fazla vurgu yapılmaya başlanır. Akçura bu durumun ilk olarak Sultan Abdülaziz'in son dönemlerindeki diplomatik yazışmalarında fark edildiğinden ve "Panislamizm" sözünün işitilir olduğundan bahseder (Akçura: 1976: 22).

II. Abdülhamid, hilafet makamını İslam milletlerinin birlik olması yolunda daha etkin kullanır. Bu durum ilk bakışta Osmanlılık siyasetinin daraltılmış şekli olarak algılsa da Osmanlı'daki gayr-ı Müslim tebaanın durumu göz önüne alındığında Osmanlı sınırları içerisinde bu unsurların ayrışmalarını teşvik edecek olsa da sınırları aşan İslam dünyası içinde daha büyük bir birliğe imkân sağlayacaktır. Devletin genel siyasetinde İslam inancı merkeze konmaya başlanır ve padişah, hakan, sultan gibi unvanlar yerine halife unvanı daha fazla kullanılır. Bu irade aynı zamanda yeni yeşermeye başlayan milliyetçilik duygularının sönmesine sebebiyet verir. II. Abdülhamid tahtta kaldığı sürece ittihad-ı İslam siyasetini uygulamaya

çalışır ve Türklüğe dair bir söylem devlet kademesinde görülmez. Bu siyasetin Balkanlardaki yansıması ise daha fazla Türk düşmanlığı ve devlete isyanın artması şeklinde gerçekleşir. II. Abdülhamid dönemindeki toprak kayıplarıyla yaşanan gelişmeler İslamcılık siyasetinin de başarıya ulaşmadığını gösterir. Bu dönemde gizli bir şekilde teşkilatlanan ve daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyetini kura Jön Türkler arasında Türkçülük fikirleri neşet etmeye başlar.

II. Abdülhamid döneminde ilmî çalışmalar gerçekleştiren Türkçü aydınlar İttihat ve Terakki içinde birleşerek II. Meşrutiyet'te gerçekleştirilecek Türkçülük faaliyetlerine zemin hazırlar. Ayrıca Rusya topraklarında daha önceden başlamış olan Turancılık çalışmaları da İstanbul'a taşınırken, Rusya'daki Turancı isimler İstanbul'da Türkçülük alanındaki ilk derneklerin kurulmasında ve mecmuaların çıkmasında etkili olurlar. Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali gibi okumak için İstanbul'a gelen isimler 1908 sonrasında İstanbul'daki Türkçülük faaliyetlerine katılır ve hatta Cumhuriyet'in kurulmasında da rol alırlar (Soysal, 2008: 484). Bu isimler arasında en önemlisi Yusuf Akçura'dır. Akçura 1908 devriminden hemen sonra İstanbul'a gelir ve İttihat ve Terakki cemiyetini kendi siyasal çizgisine getirmeye çalışır. O tarihe kadar Osmanlı aydınları arasında daha ziyade kültürel yönüyle zikredilen Türkçülük Akçura'nın etkisiyle siyasal bir çizgiye evrilir. Bu tarihten itibaren Osmanlı'da Turancılık ve Türkçülüğün siyasal ve ideolojik gelişimi başlar.

1. Halide Edib, Ziya Gökalp ve Turancılık/Türkçülük

Halide Edib Adıvar 1882 yılında İstanbul'da anneannesinin Beşiktaş'taki konağında dünyaya gelir. Doğumundan sonra anne ve babası başka bir eve taşınırlar. Taşındıkları evde çok geçmeden annesini veremden kaybeden Halide Edib babasıyla birlikte yeniden anneannesinin ve dedesinin yaşadığı konağa döner. İleride, çocukluk ve gençlik hatıralarını yazacağı kitabına verdiği Mor Salkımlı Ev ismi, çocukluğunun geçtiği anneannesinin evidir. Halide Edib'in babası Mehmed Edib Bey sarayda çalışır ve II. Abdülhamid'in kâtiplerinden biridir. Eşi Bedrifem hanımı kaybettikten

sonra yeniden evlenen Mehmed Edib Bey Yıldız'da yeni bir eve taşınır ve Halide Edib çoğunlukla anneannesi ve dedesiyle vakit geçirir. Anneannesi Nakiye Hanım Mevlevi bir aileye mensup derviş-meşrep yaşayan kültür-lü biridir. Dedesi Kemahlı Ali Efendi ise doğulu bir adam olarak Halide Edib'in hatıralarında yer alır. Halide Edib yaşadığı Mor Salkımlı Evde Doğu kültürünü ve Mevleviliği tanıyarak büyür.

II. Abdülhamid'in kâtiplerinden olan babası Mehmed Edib Bey, Yahudi kökenli ve Avrupalı yaşamı benimsemiş biri olarak Halide Edib'in Anglo-sakson eğitimi almasını ister. Babası Halide'yi saraya mensup gayri Müslimlerin çocuklarının gittiği yurda verir. Orada rahatsızlanan Halide tekrar anneannesinin yanına döner. Bu evde okuma-yazmayı öğrenden Halide Edib, Elifba ve Kuran öğrenmeye başlar. Halide Edib biraz büyüdüğünde babası onu Amerikan Kız Kolejine götürür. Bu kolej güzel manzaralı bir Ermeni konağında eğitim vermektedir. Fakat o dönemde Türk öğrencilerin yabancı okullarda eğitim görmesi hoş karşılanmadığından babası bir saray çalışanı olan Halide Edib için çıkartılan bir *irade*¹ ile okuldan alınır (Çalışlar, 2019: 33). Eğitimine babasının evinde devam eden Halide Edib, Amerikan kolejindeki hocalarından özel ders almaya devam eder. Ayrıca dönemin ünlü simalarından Ebüllisan Şükrü Efendiden İslamiyet'i öğrenirken, Rıza Tevfik'ten Türkçe ve Edebiyat dersleri alır. Bir süre sonra babası Halide'yi yeniden Amerikan kolejine yazar. O yıllarda lise ve yüksekokul bölümleri olan kolejin yüksekokul bölümünde okuyan Halide küçükken öğrendiği İslamiyet ve doğu kültürünün yanında burada Hristiyanlık ve Batı kültürünü öğrenmiş olur. Halide Edib Amerikan kolejinin kendisi üzerinde bir bütün olarak özgürleştirici bir etki yarattığını söyler (Halide Edib, 1926: 190). Halide Edib'in hayatında vefatına kadar varlığını hissettirecek ve eserlerine yansiyacak olan Doğu-Batı çatışmasının temelleri bu dönemde atılmıştır.

Kolejde okuduğu yıllarda dönemin önemli matematikçisi Salih Zeki'den özel matematik dersleri alan Halide Edib, koleji bitirdikten sonra kendinden yaşça oldukça büyük olan öğretmeniyle, babasının itirazına

1 Padişah tarafından çıkartılan kanun kuvvetindeki emir.

rağmen evlenir. İki erkek çocuğu dünyaya getiren Halide Edib, Salih Zeki'nin ikinci eş almak istemesinden dolayı eşinden ayrılır. Halide Edib'in *Yeni Turan* romanına kadar olan eserlerinde çoğunlukla kadınların aldatılması ve evliliklerdeki mutsuzluklar konu edinir. Bu duruma yaşadığı hayatın etkisi olduğu muhakkaktır.

1908 yılında Meşrutiyet ikinci kez ilan edildiğinde Halide Edib bir süredir amatör olarak başladığı yazarlık işini dönemin serbestiyet ortamının da etkisiyle Tefik Fikret'in başında olduğu *Tanin* gazetesinde resmen devam ettirir. Babası ve eşi İttihat ve Terakki yanlısı olan Halide Edib de meşrutiyetin ilanını "istibdattan" kurtuluş olarak görmektedir ve adeta ruhları yeniden doğmaktadır (Adıvar, 2022: 159). Özellikle kadının toplumsal konumuyla ilgili sık sık yazan Halide Edib okuyuculardan eleştiri mektupları da almaktadır. Siyasi gelişmelere oldukça ilgi gösteren Halide Edib, fikirlerini çekinmeden kaleme alır ve bunun karşılığında ölüm tehditleri aldığı için 31 Mart vakasından sonra bir süre Mısır'a oradan da İngiltere'ye kaçmak zorunda kalır. Daha sonra İstanbul'a dönen Halide Edib'in hayatı farklı bir istikamete evrilir. Halide Edib 1910 yılından itibaren Türkçülerle temasa geçmeye başlar. Balkan Savaşlarının başladığı yıllarda Ziya Gökalp ile tanışır ve Türk Ocağıyla temas kurmaya başlar. Gökalp ile bu yıllarda başlayan diyalogu zaman zaman kesilse de ömür boyu sürecek bir dostluğa dönüşür. Halide Edib 1911 yılından itibaren Türk Ocağı'nın faal üyelerinden biridir ve ocağın yayın organı *Türk Yurdu* dergisinde yazılar yazmaya başlar.² Halide Edib'in bu yıllarda yazdığı yayınların birçoğu *Türk Yurdu* dergisinde yayımlanır.

Yeni Turan romanındaki milliyetçi duygularda Gökalp'in tesirinin olduğunu söyleyen Halide Edib, Gökalp'in bazı şiirlerinde kendine yer bulur. Çalışlar'a göre 1913'te *Türk Yurdu*'nda yayımlanan Kızıl Elma şiirindeki Ay Hanım, yaptıkları ve yazdıklarıyla Halide Edib'in kopyasıdır (Çalışlar, 2019: 111) Halide Edib, o yıllarda Gökalp'in kendisini Fazlıpaşadaki evinde sık sık ziyarete geldiğinden bahseder. Ziyaretçileri arasında

2 Türk Ocağı resmi olarak 25 Mart 1912'de kurulmuş olsa da kuruluş hazırlıkları dokuz ay öncesinden başlamıştır. Dernek 1911'den itibaren faaliyet göstermektedir.

sadece Gökalp yoktur, aynı zamanda dönemin diğer önemli Turancılarından Yusuf Akçura, Hamdullah Suphi, Ömer Seyfettin gibi Türkçü aydınlar da vardır. Halide Edib Gökalp'i "Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki'nin belki de büyük mütefekkiri ve partisinin felsefesini kendisine göre tespit etmiş bir şahsiyetti. Panturanizm hareketi de onunla başlar. Fakat kanaatimce o zaman Ziya Gökalp yanlış tefsir edilmiş. Çünkü o dünya Türk birliğini siyasi olmaktan ziyade kültürel olarak telakki ederdi" cümleleriyle tanıtır. (Adıvar, 2022: 193) Halide Edib, dönemin neredeyse tüm Türkçü isimleriyle diyalog halindedir. Türk Ocağındaki faaliyetlerine devam eden Halide Edib, 5 Mart 1915'te İtilaf kuvvetlerinin Türk savunmasını kırmak amacıyla başlattığı hareketin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini tartışmak üzere Akçura'nın daveti üzerine yapılan toplantıya katılır. Toplantıya İttihatçı olan ve olmayan neredeyse bütün Türkçü aydınlar katılmıştır. O toplantıda aynı zamanda milliyetçiliğin ne olduğu da tartışılır. Ali Bey Hüseyinzâde, Mehmet Emin Yurdakul, Fuat Köprülü, Ömer Seyfettin bu tartışmalarda kendi milliyetçilik fikirlerini savunurken bir milletin benliğinin nasıl tanımlanabileceğine dair net bir görüş birliğine varamadılar. Halide Edib Ömer Seyfettin'den bunun sınırlarının neden çizilemediğini, neden muğlak olduğunu şu cümlelerle öğrenir: "Bu sahada Ziya Gökalp ne derse biz de onu kabul ederiz. Bundan dolayı bilhassa Ziya Gökalp'in İstanbul'da olmaması bize sarıh bir şey söylemek imkanını vermedi" (Adıvar, 2022: 232). Gökalp'in Türkçü aydınlar üzerindeki etkisini böylece ifade eder.

Halide Edib, 1915'ten sonra Gökalp'le fikir ayrılığına düştüğünü söyler. Halide Edib'in Balkan Savaşları sonrasında Bulgar muhacirlerinin yaşadıklarını öğrenmesiyle başlayan milliyetçi duyguları, *Yeni Turan* romanında zirveye ulaşırsa da zamanla bu seviyesini yitirmeye başlar. Siyasi olarak Gökalp'le farklı düşüncelerinin de bunda etkisi vardır. Halide Edib Türkiye'de milliyetçilik kültürünün sadece milli bir kültür oluşturmak ve Türkleşmek üzerine kurulduğunu ifade ederken onun hayali *Yeni Turan* romanında da ifade ettiği gibi sadece milli kültüre kavuşmuş değil, aynı zamanda liberal ve siyasette demokratik bir Türkiye'dir (Enginün, 2007: 43). Halide Edib'in milliyetçilikle ilgili fikirlerini kendi kaleminden şöyle

okuyabiliriz: “Ben milliyetçiliğin muhabbetle, karşılıklı bir anlayışla dolu bir ülke yaratacağını zannetmiştim. Fakat milliyetçilik ölçüsünü kaçırdıkları zaman yer yer insanların birbirini boğazlamaya başladıkları, yeryüzünü bir salhaneye döndürdüklerini gördüm.” (Adıvar, 2022: 228) Bu tespiti Türk milletiyle ilgili değil genel bir tespittir. Halide Edib’in milliyetçiliği sadece adem-i merkezîyetçi değil, aynı zamanda bireye ve ferdiyetçiliğe verdiği önemle de dikkat çekicidir. Ziya Gökalp’le milliyetçilik hususunda birbirini etkilemiştir fakat iki konuda birbirinden ayrılırlar: Turancılık ve ferdiyetçilik (Enginün: 2019: 51). Halide Edib, farklı gelenek ve kültürlerle sahip olduklarından Rusya’daki Türklerle birleşmeyi amaç edinen Turancılığı imkânsız görür. Fert ve cemiyet konusunda da Gökalp’le farklı düşüncelere sahiptirler. Gökalp “fert yok cemiyet var, hak yok vazife var” derken Halide Edib bu ifadelerin, ferdin haklarının rahat bir şekilde gasp edilmesi tehlikesi doğuracağını düşünür. Halide Edib’in rüyası “her ferdin ruhuna, fikrine ve medeni bir vatandaş gaye ve vazifelerine hâkim ve sahip olacak kadar eğitilmiş olduğu, her ferdin hakkını koruyacak bir adalet mekanizmasının tesis edilmiş olduğu ve refah seviyesi üst düzeyde” bir ülke meydana getirmektir (Enginün, 2007: 17)

Türk edebiyatında Turancılık ile ilgili ilk romanı kaleme alan Halide Edib, Turancı sayılmış olmasına rağmen hiçbir zaman Turancı olmamıştır (Enginün, 2019: 46) Romanda bahsedilen Turan ütopyası, Gökalp’in Turan’ından oldukça farklıdır. Romanda bahsedilen Turan ile Türkiye dışındaki Türkleri içeren sınırları net çizilmemiş bir birlik kastedilmez. Aksine Osmanlı sınırlarını aşmayan ve Türk olmayan unsurları da kapsayan bir Turandan bahsedilir.

Halide Edib, II.Meşrutiyet Döneminin en aktif isimlerinden biridir ve dönemin tüm siyasi ve ideolojik tartışmalarının içerisinde yer almaktadır. *Yeni Turan*’dan sonra siyasi ve toplumsal konularla daha fazla ilgilenen Halide Edib’in bu tarihten sonraki roman karakterlerinde özüne sahip çıkmaya çalışan bir tavır görülmeye başlar. Ayrıca onun ilk siyasi ve ideolojik romanı *Yeni Turan*, dönemin Turancılık/Türkçülük tartışmalarına yeni bir öneri getirir. İlk bakışta Turancılık fikrini, dönemin popüler söylemine uygun

olarak destekliyor görünse de aslında Halide Edib henüz Osmanlı'da yeni tartışılmaya başlanan Turancılık fikrine yeni ve alternatif bir bakış açısı sunar. Gökalp başta olmak üzere güçlü bir merkezizeti savunan Türkçülerin aksine Halide Edib, adem-i merkezizete dayanan liberal bir rejim önermektedir. Bu yönüyle Halide Edib, Ziya Gökalp ve Prens Sabahattin'in başını çektiği merkezizet – adem-i merkezizet tartışmalarında da konumunu belli eder. Halide Edib'in adem-i merkezizeti savunan tavrı Türkçülerle herhangi bir sorun yaşamasına sebep olmaz. Aksine Gökalp başta olmak üzere dönemin önde gelen Türkçüleri Halide Edib'in eserinden övgüyle bahsederler. Burada etkili olan unsur Halide Edib'in romanındaki Türklük düşüncesinin Gökalp'in Türkçülüğünden beslenmesidir. Gökalp *Türkçülüğün Esasları*'nda Türkçü akımın edebi sahadaki etkisinden bahsederken kendisinin *Turan* şiirinin yaktığı kıvılcımlarla ortaya çıkan eserler arasında Halide Edib'in *Yeni Turan*'ını da zikreder. Gökalp bu konuda “Halide Hanım (Yeni Turan) adlı romanıyla Türkçülüğe büyük bir kıymet verdi” diyerek eseri Türkçülüğe hizmet verdiğini ifade eder. (Gökalp, 2019: 11). Aynı şekilde Halide Edib de Gökalp'ten etkilendiğini “onun başta Yeni Turan olmak şartıyla ilk eserlerimizin üzerinde tesiri vardır” diyerek ifade eder (Adıvar, 2022: 194).

2. Yeni Turan Romanı ve Ütopik Turan

Halide Edib Adıvar'ın ilk politik ve aynı zamanda Milli edebiyatımızdaki ilk ütopik romanı olan *Yeni Turan* 1912'de yayımlanır fakat eserde geçen olaylar 1930'ların Osmanlısını anlatır. Eser “Ey Yeni Turan, sevgili ülke, söyle, sana yol nerede?” sorusuyla başlarken bu ifade bize Halide Edib'in roman boyunca milliyetçi duygularla tasavvur ettiği ülkesini aradığını hissettirir. Eser'de bu soru sık sık sorulurken aslında eser boyunca bu soruya cevap verilmektedir. Halide Edib kendi ideolojik tavrını ve liberal yaklaşımını yeni bir Turan ülküsüyle birleştirmektedir. Bu ülkü daha önce de bahsettiğimiz gibi Ziya Gökalp'in Turan mefkuresinden farklıdır.

Romanda 1930'ların siyasi atmosferi iki parti üzerinden takdim edilmektedir: Osmanlılık fikrini devam ettirmeye çalışan, herhangi bir Türk-

lük vurgusuna sahip olmayan, gelenekçi Yeni Osmanlılar Partisi ve Türklüğü her noktada en büyük amaç edinen, sadece siyasi mecrada kalmayıp sosyal çalışmalarla ve özellikle eğitimle Türk gençlerinin yetişmesi ve Türklüğün toplum içinde benimsenmesi için çalışan Yeni Turan Partisi. Yeni Osmanlılar Partisinin başında, eşinin vefatından sonra kendisini tamamen parti işlerine adayan tecrübeli ve yaşı ilerlemiş Hamdi Bey, Yeni Turan Partisinin başında ise 35 yaşlarında, Türklüğe hizmet etmeyi hayatının temel amacı haline getiren Oğuz karakteri vardır. Romandaki ana karakterlerden biri de ideal Türk kadını portresi olarak çizilen Kaya karakteridir ki esas adı Samiye olup kendisini Yeni Turan artisinin sosyal çalışmalarına adadıktan sonra Kaya ismini almıştır. Romandaki olaylar Hamdi Bey'in yeğeni ve aynı zamanda Yeni Osmanlılar Partisinin mensubu olan Asım karakteri aracılığıyla açığa kavuşmaktadır. Asım vefat etmek üzereyken vicdani bir rahatsızlık duyar ve Yeni Turan Partisine haksızlık ettiğini, onları anlayamadığını itiraf eder. Halide Edib burada Asım üzerinden II. Meşrutiyet dönemi düşünce ortamına üstü örtük bir mesaj vermektedir. Yeni Osmanlılar ve Yeni Turan Partisini Asım şöyle tanıtır: “Eski Turan’ın çocuklarına karışarak ortaya koydukları Osmanlı tipine önem veren, onun karakterini korumak isteyen biz Yeni Osmanlılar ile bu, atalarının başladığı dümdüz hatta doğru yola çıkarak oradan olgunluğa yürümek isteyen Yeni Turan arasındaki ayrılığı bütün güç ve gerçeği ile o gün anladım. (...) Onlar nasıl ta eski Irak’a dönmek ve Turan’ı korumak istiyorlarsa biz de Osmanlı denilen bu yeni şey için çalışıyorduk” (Adıvar, 1982: 26-27).

Eserin başında İttihatçıların güç kaybetmesiyle beraber Yeni Osmanlıların iktidara gelmesi tasvir edilir. İttihatçıların bıraktığı boşluğu işe Yeni Turan doldurmaktadır. İttihatçıların Türkcü mensupları da Yeni Turan’a destek vermektedir. Yeni Turan iktidarda olmamasına rağmen sosyal çalışmalarlarıyla halk nezdinde genel olarak ilgi görmeye ve seilmeye başlar. Kurdukları vakıflarla, okullarla, düzenledikleri halka açık konferanslarla destek bulmaya başlamış, parti lideri Oğuz’u konferanslardaki söylemleriyle kendisini halka izah etme imkânı bulmuştur. Yeni Turan’ın en çok öne çıkan özelliği kadınların da erkekler gibi çalışmalarda aktif bulunmasıdır. Oğuz’un aynı zamanda akrabası olan Kaya, Yeni Turan Partisinin sosyal

çalışmalarına öncülük eden isimlerden biridir. Bu arada Kaya karakteri birçok açıdan Halide Edib'i anımsatmaktadır. Balkan Savaşları sonrasında Halide Edib yardım derneklerinde ve hastanelerde fiilen çalışır. Eğitim kurumlarında öğretmenlik ve müfettişlik yapar. Bunun akislerini *Yeni Turan* romanında görmek mümkündür.

Romandaki Kaya karakteri Yeni Turan yurtlarında benzer faaliyetlerde bulunur. Fakat roman boyunca dikkat çeken Kaya'nın giyim kuşamı ve başını bağlama şekli düşünüldüğü gibi eski Türklerden esinlenmeyip Halide Edib'in İngiltere'de bulunduğu yıllarda tanıma fırsatı bulduğu Quaker mezhebinden alıntılanmıştır. Halide Edib bu durumu şöyle ifade eder: “Burada bu kitabın üzerinde tesiri olduğu için Quaker'lardan bahsedeceğim. Bu mezhebe mensup olanlar arasında biraz yaşamış ve onlardan da bazı noktalarda ilham almıştım. (...) Pazar günleri diğer Hristiyan kiliselerinden başka olan sade ve sakin bir binadaki mabetlerine beni de götürürlerdi. Yeni Turan'daki kadınların gri yeldirmeleri, yüzleri açık fakat başlarındaki beyaz örtüler galiba biraz buranın ilhamıyla oluşmuştu.” (Adıvar, 2022: 199-200). Yine aynı romandaki Türkçü Oğuz karakteri gerçek hayatta o dönem Osmanlı'da başlayan Türkçülük faaliyetlerinin mimarlarından olan Yusuf Akçura'yı anımsatır. (Çalışlar, 2019: 109). Halide Edib'in bu dönem romanlarında realist unsurlar oldukça fazladır. Bu nitelik karakter inşasına da yansımıştır. “Halide Edib, bazı romanlarında, söz gelimi ünlü *Handan*'da, *Yeni Turan*'da, *Mevut Hüküm*'de, hatta *Ateşten Gömlek* ve *Kalp Ağrısı*'nda sanki tersyüz etmiş, bu kez, özel yaşantılarından iz düşümlerle roman kişileri yaratmıştır.” (İleri, 2009: 300) *Yeni Turan* romanı bir ütopya sunsa da Halide Edib'deki realist tavır karakter inşasındaki biyografik unsurların kullanılmasıyla kendini gösterir.

Romanda Oğuz ve Kaya karakterinin ön plana çıkması ve Yeni Turan Partisinin başarıya ulaşmasındaki temel unsurlar olarak sunulması Halide Edib'in ferdiyetçiliğe verdiği önemli ilgilidir. Her ne kadar romanda sistemli çalışmanın getirdiği bir başarı anlatılmış olsa da sistemin en önemli unsurunu eğitim oluşturmakta ve Yeni Turan'ın eğitim politikası nitelikli bireyler yetiştirmektir. Yeni Turan'ın ön plana çıkan isimleri Oğuz, Kaya,

Ertuğrul ve Sungur kendi kendilerini yetiştirmiş milli tarih, coğrafya, din ve ferdi sorumluluk duygularıyla büyümüşlerdir. Onlar da başkalarını yetiştirirler. Zira ülkenin baştanbaşa değişmesi, böyle insanların artmasına bağlıdır. Teşkilatlanır ve aynı ülküyü paylaşanlar iktidara gelirse ancak o zaman sosyal değişimler yaşanır.

Yeni Osmanlılar Partisi lideri Hamdi Bey, çocukluğundan itibaren tanıdığı Kaya karakterine içten içe bir hayranlık duymaktadır. Hamdi Bey gerek kendi partisinin iktidarını korumak için gerekse Oğuz'u ve partisini bertaraf etmek için Dâhiliye nazırlığının gücünü kullanarak Oğuz'u tutuklatır ve idamla yargılanması için uğraşır. Kaya karakteri ise aynı zamanda teyzesinin oğlu olan Oğuz'a âşıktır ve daha önemlisi Yeni Turan'ın hedeflerine ulaşması için Oğuz'un serbest kalmasını istemektedir. Bu sebepten çocukluğundan tanıdığı ve babasının arkadaşı olan Hamdi Bey'den Oğuz'un serbest bırakılmasını ister. Hamdi Bey, Kaya'ya duygularını açar ve Oğuz'un idamdan kurtulması ve salıverilmesi için kendisiyle evlenmesini teklif eder. Kaya Oğuz'un zarar görmesinden çekindiği için istemeyerek de olsa teklifi kabul eder ve Hamdi Bey'le evlenir. Oğuz karakteri de Kaya'yı sevmektedir ve ayrıca Kaya, Yeni Turan'a karakter veren önemli bir kadının Yeni Osmanlılar Partisinden biriyle evlenmesinden oldukça müteessirdir.

Oğuz bir hafta kadar ortalıktan kaybolduktan sonra tekrar parti çalışmalarına devam eder. Konferanslarına gösterilen ilgi oldukça artmıştır. Bir sonraki seçimlerde Oğuz'un liderlik ettiği Yeni Turan iktidara gelir. Bu arada Kaya, evinden pek çıkmaz ve Yeni Turan'ın çalışmalarını gazetelerden takip etmektedir. Evlenmiştir fakat evinde hiç huzurlu değildir ve üzüntüden sık sık rahatsızlanmaktadır. Eşi Kaya'yı çok seven Hamdi Bey eşinin sıhhat bulması için bir süre siyasetten uzak durur ve Avrupa'da tatil programı hazırlar. Tatilden döndükten sonra siyasete yeniden dönen Hamdi Bey Oğuzla yeniden uğraşmaktadır. Bu sırada eve gelen bir telefonla Oğuz'un Fatih Camiinde bir deli tarafından vurulduğu haber verilir. Bu haberi Asım, Hamdi Bey'e ulaştırır ve Kaya'nın öğrenmemesi için çaba gösterirler. Nihayetinde çok geçmeden Kaya, Oğuz'un vurulduğunu öğre-

nir ve eşi Hamdi Bey'i Oğuz'un ölümünden dolayı olarak sorumlu tutar. Oğuz'a karşı söylemlerinin onu hedef haline getirdiğini, Oğuz'un yaşaması için daha önce kendisiyle mecburen evlendiğini söyleyerek eşini terk eder ve roman son bulur. Halide Edib, romanında esasen kendi Turan fikrini aktarmak ister ve romandaki bu karmaşık gönül ilişkilerini sırf romanı ilgi çekici hale getirmesi için eklendiğini belirtir. Halide Edib Yeni Turan romanını yazma sebebiyle ilgili şunları söyler: “

“*Yeni Turan* hiç şüphesiz bir ütopyaydı ve ütopyalar gibi tahakkuk ettirilmesi mümkün olmayan gayeleri vardı. Bu eser kadınların rey sahibi olacağı, hayat ve insan münasebetleri makul ve muntazam olabileceği bir devri tahayyül ediyordu. (...) Liberal ve demokratik bir Türkiye, emek ve sadeliğe doğru giden idare sisteminde şovenliğe yer vermeyen, Yakın Şark'ta bir nevi birleşmiş milletler şeklini istihdaf eden bir Türkiye bu kitabın baş gayesiydi. Tabii aşk hikâyesi sırf roman diye oraya sokulmuştur.” (Adıvar, 2022: 199).

Roman'da Oğuz'un konferanslarında Yeni Turan Partisinin parti programı, Turancılığa ve Türkçülüğe yaklaşımlarını, devletin yönetim sistemiyle ilgili tekliflerini öğreniriz. Bu teklifler aslında Halide Edib'in kendi düşünceleridir ve Oğuz'un ağzından kendi düşüncelerini ifade eder. Halide Edib, romanın başında Turancılığa dair ilk fikirlerini Yeni Turan yurtlarındaki öğrencilerin söylediği bir şarkı ile ifade eder: “Ey Yeni Turan, sevgili ülke, söyle sana yol nerede? Altı yüz yıl var, yabancı illerde, ırak yollarda susuz yaylalar, gölgesiz dağlarda gezdin; kurak, çorak ülkelerde, kurak çorak ağaçlar gibi kurudun. Söyle, senin can veren berrak ırmağın, yeşil yurdun nerede?” (Adıvar, 1982: 27) Halide Edib'in buradaki “altı yüz yıl” vurgusu önemlidir. Onun Turancılık fikrinin merkezinde Osmanlı tarihindeki Türklerin çabaları ve merkezîyet sisteminin Türklere yüklediği ağır sorumluluklar ve neticesinde Türklerin yıprandığı fikri yatar.

Halide Edib'in Turan fikri, dönemin yaygın Turan ülküsünden rejim şekli açısından ayrılır. II. Meşrutiyet döneminde Turancılar ve Türk milliyetçileri merkezi bir hükümeti savunurken, Halide Edib adem-i merkezîyet fikrini savunmaktadır. Osmanlı'nın bir süredir yaşadığı toprak ka-

yıpları ve diğer etnik unsurların ayrılıkçı faaliyetleri Türk milliyetçilerinin adem-i merkeziyet fikrine soğuk bakmasına sebep olur. Zira adem-i merkeziyet diğer etnik unsurların bu ayrılıkçı faaliyetlerine daha fazla yardımcı olacaktır. Fakat Halide Edib, kendisi de bir Türk milliyetçisi olduğunu bu eseriyle belirtmiş olmasına rağmen Osmanlı'nın kurtuluşunu ve dolayısıyla Türklerin tekrar kuvvetlenmesini adem-i merkeziyetin uygulanmasına bağlar. Bu sebepten eser boyunca merkeziyet, adem-i merkeziyet tartışması yaşanır. Halide Edib, Oğuz aracılığıyla aklındaki sistemi açıklamaya çalışır. Oğuz'un Turan fikri onun bir konferansındaki çağrısından anlaşabilmektedir:

“Evet, ben mademki sizi Yeni Turan'ın yoluna çağırıyorum, aynı zamanda bu yolun daha sağlam ve daha doğru ve sonu doğruya, iyiye çıkar olduğunu ispat etmeliyim. Sanmayınız ki ben, bu yola yalnız Turan'ın çocuklarını, Türk kardeşlerimi çağırıyorum. Hayır, hepsini, Türkiye'nin bütün çocuklarını, bu toprakta, ülkede geçmişini, hayatını, atalarını ve tarihini saklayan Türkiye'nin bütün çocuklarını; Kürtleri, Arapları, Ermenileri, Rumları, hepsini çağırıyorum ve hepsi için bu yolun bugün en doğru yol olduğunu iddia ediyorum. Yalnız, diyorum ki Turan'ın asıl çocuklarının, Türklerin, bu yolda öteki vatandaşlar arasında manen ve maddeten onlar kadar güçlü, onları ve bütün memleketi, iplikleri kaçmış çorap örgüsü gibi sökülüp dağılmaktan koruyacak kadar birbirine sıkışmış, birleşmiş ve her şeyi yapmaları gerekeceğini ileri sürüyorum.” (Adivar, 1982: 31).

Oğuz'un Turan fikrinde adem-i merkeziyet kendisini hemen hissettirir. II. Meşrutiyet'teki yaygın Turan fikri doğrultusunda sadece Türklere oluşan ve sınırları aşan ve güçlü bir merkezi yönetime sahip Turan fikrinin aksine Osmanlı topraklarındaki diğer unsurları da ihtiva eden ve onlara yönetimde söz hakkı tanıyan Amerikanvari bir federal sistem. Oğuz'un ağzından kendi düşüncelerini aktarmaya devam eden Halide Edib, Osmanlı tarihindeki devletleşme tecrübesinden istifa ettiğini açıklar. Osmanlı geliştiği şartlar dâhilinde güçlü bir merkeziyet sistemi kurabilmiştir fakat bunu yaparken, topraklarını genişletirken diğer milletlerin kültüründen, bilgi birikiminden faydalanmıştır. Bazı milletler de Osmanlı topraklarına

katılmayı kendileri istemişlerdir. Zira Osmanlı sağladığı adalet duygusuyla diğer milletlere de refah bir yaşam sunabilmiştir. Fakat gelinen noktada bunu tekrar etmenin ve yeni bir merkezi sistem kurabilmenin imkânı yoktur. Çünkü artık Türk'ten başka diğer unsurlar da Türkiye'nin pek önemli bir kısmın teşkil etmektedir. Ayrıca bu unsurların önemli bir kısmında, on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın meydana getirdiği “ulusçuluk” duygusu son kuvvetinde bulunmaktadır. O denli güçlü ki aynı dine bağlı olanlar bile ırk meselesinde birbirinden ayrılıyorlar. Bu düşüncelerini gerekçe göstererek Osmanlı'nın içine bulunduğu zor şartlardan kurtulmak ve yeniden bir diriliş gerçekleştirmek için Türk'ü, Arap'ı, Ermeni'yi, Rum'u vesaireyi birbirine bağlayacak ortak bir çıkar ve sevgi bulmalı diye sistemini savunur. (Adıvar, 1982: 34). Bu sistemin gerçekleşmesi için Osmanlı topraklarını, her unsurun kendi irade ettiği, yaşayıp öldüğü bir ülke olmak üzere sevmeli ve her dakika öteki unsurların gırtlığına atılmaya çalışmamalı diye ekler.

Herkes kendi ilinin, kendi ırkının, tarlasının ve kişiliğinin uygarlık ve ilerlemesinden sorumlu olmalıdır. Herkes kendi küçük memleketini ve ırkını bir ortak yurt düşüncesi çerçevesinde idareye alışmalıdır. Çünkü “merkeziyet” politikası ile yirmi yıl sonra memlekette Türklerden eser kalmayacağını düşünen Oğuz, Türklerin yok olmasından sonra Osmanlı'nın da dağılacığını ve diğer unsurların da bu işten zarar göreceğini düşünür. Bunun gerçekleşmemesi için yapılacak şey açıktır: “... büyük Arabistan ve elinde kalan adalarıyla Asya ve ortak bir Türklük anlayışı altında toplanan meşrutî bir federasyon” (Adıvar, 1982: 38). Bu federasyon sistemi aynı zamanda Avrupalı sömürgeci devletlere karşı da Osmanlı'yı, Türkleri ve diğer unsurları koruyacaktır. Yönetim şekliyle alakalı Oğuz net olarak nasıl bir sistem önerdiğini şöyle ifade eder: Yeni Turan'ın programı: Geniş bir ‘adem-i merkeziyet’e, fakat federasyon bağları altında kuvvetli noktaya, bir başa, hükümete bağlayacak ortak çıkar ve sevgi. (...) Yeni Tura, komşularına ve kafa yetenekleriyle memleket ve topraklarının gelişmesine çalışmaya izin verirken kendi de bütün gücünü Yeni Turan çocuklarının her türlü ilerleyişine, gelişme ve büyümelerine çaba harcayacaktır” (Adıvar, 1982: 38).

Yeni Turan dini açıdan yine diğer unsurlara mezhepsel bir özgürlük tanımaktadır. Böylece İslam'ın uygarlığa engel olup olmadığı tartışmalarına da güzel bir cevap vermeyi amaçlamaktadır. Zira Avrupa'nın Osmanlı'da tartışma konusu halinde getirdiği İslam'ın gelişmeye engel olduğu düşüncesi Osmanlı'daki manevi bağları da sarsmaktadır. Yeni Turan bu soruna, siyasi olarak kısmi özgürlük verdiği unsurlara dini açıdan tam bir mezhepsel özgürlük tanıyarak çözüm bulmayı amaçlamaktadır.

Yeni Osmanlılar Partisi lideri Hamdi Bey Oğuz'un Yeni Turan programını açıkladığı toplantıya gizliden katılmıştır. İlginç bir şekilde yeğeni ve partide görevli Asım da ondan habersiz Oğuz'un konuşmasını bir köşeden dinlemektedir. Çıkışta karşılaşan bu iki Yeni Osmanlı Partisi taraftarı merkeziyet ve adem-i merkeziyet farkına ve Oğuz'un fikirlerine dair konuşmaya başlar. Hamdi Bey, adem-i merkeziyet fikrinin Türk milliyetçiliği ile ilişkilendirilmesine şaşırmıştır. Hem Türklere imparatorlukta çok fazla yer vermemek hem Türk milliyetçiliği yapmak hem de yönetimin büyük bir kısmını Türklerden alarak Turan ülküsü peşinden koşmak birbiriyle çelişen fikirler olarak görünmektedir. Hamdi Bey, Turancılık ve Adem-i merkeziyete farklı unsurların oylarını almak için kurgulanmış bir sistem olduğunu düşünür: "Onların oltalarında iki yemleri var: Türkler için Yeni Turan maskaralığı, Türklerden başkaları için gelecekte bir federasyon!" (Adıvar,1982: 42).

Dahiliye nezaretinin mecliste sunduğu bir kanun teklifinin tartışılması esnasında Hamdi Bey ile Oğuz, yani merkeziyet ve adem-i merkeziyet tartışmasının sembol isimleri, mecliste yüzyüze fikirlerini açıklarlar. Halide Edib bu kurguyla Türkçülük, adem-i merkeziyet ve Turan fikirlerini soru cevap şeklinde izah etme imkanı bulur. Hamdi Bey'e göre "... milliyetçilik akımı ve 'adem-i merkeziyet' akımı birbirini doğuran iki felakettir" (Adıvar, 1982: 82). Ona göre Yeni Turan ilginç bir Türkçülük yaparak Osmanlılık kimliğine sırt çevirmektedirler. Bu durum Türklerin diğer unsurlarla olan tek ortak noktasını yok etmektedir. Yeni Turan kendi eliyle kendisini Anadolu'da küçük bir aşiret haline getirmeye çalışmaktadır. Türk imparatorluğu ancak bir hayalden ibarettir. Hamdi Bey'e göre merkezi güçlü

bir hükümetle yönetime geçenler Türk de olsa Arap da olsa Ermeni de olsa ülke her zaman Osmanlı kalacak, resmi dini de İslam olarak devam edecektir. Aksi düşünceler Osmanlı'nın dağılmasına sebep olacaktır. Zira Avrupa ülkeleri güç kazanmış unsurların bağımsızlık kazanması için daha rahat hareket edecektir.

Oğuz, Hamdi Bey'in bu itirazlarını dikkatle dinledikten sonra savunmasını on dokuzuncu yüzyıldan itibaren İmparatorlukları sarsan ulusçuluk üzerinde yoğunlaştırır. Bu kaçınılmaz bir şekilde Osmanlı'da yıkım getirecektir ve bu yıkımın engellenmesi için gereken şey adem-i merkezizettir. Her millet kendi ulus devletini oluşturmak isterken Osmanlı'nın dağılmasını engellemek için uluslara muhtariyet verilmesi gerekir. Bu sürede Türkler de uzak coğrafyalardaki sorumluluklarından büyük ölçüde kurtulacağı, sınır boylarını korumak için savaşmak zorunda kalmayacağı için kendi ırkının sorunlarıyla daha fazla ilgilenerek ve eğitim yoluyla bilinçli Türk milleti meydana getirebilecektir. Aynı zamanda bu sistemle unsurlar arasında çekişme olmayacağından daha huzurlu bir hayat sürmek mümkün olacak ve Avrupa devletlerine karşı birleşen uluslar birbirine karşı husumet beslemeyecektir. Herkes kazançlı çıktığı vakitse kimse ayrılıkçı çabalara girmeyecektir. Yeni Turan'ın adem-i merkezizeti için ilk adımlar da valilere geniş yetkiler verilmesi, mahallî memurlar tayin edilmesi ve milis kuvvetlerin kurulmasıdır (Adıvar, 1982: 85). Meclisteki tartışmalar sonunda kanun teklifi kabul edilir ve adem-i merkezizetin ilk adımı atılmış olur.

Hamdi Bey bunu büyük bir yenilgi olarak görürken Yeni Osmanlılar Partisi, Türkcülük karşısında İslamcılık politikası gütmeye başlarlar. Yeni Turan'ın başarısız olması için Müslümanlar arasına fitne sokulduğu propagandası yaparak Türkleri puta tapıcılıkla, Türklük akımına kapılarak Macar, Finler gibi Hristiyanlığa eğilimli olmakla suçlarlar. Oğuz ise bütün çabasını Yeni Turan programını uygulamak için harcıyordu. Karşılaştığı zorluklar Oğuz'u yorarken çıkarmak istediği kanunlara bazen kendi partisinden de destek bulamıyordu. Bu olayların üzerinden iki yıla yakın geçtikten sonra Oğuz Fatih Camiinde bir deli tarafından suikasta kurban gider ve roman son bulur. Yeni Turan çalışmalarının başarıya ulaşmış olmadığı maalesef bilinemez.

Sonuç

Halide Edib'in kurgusal metni *Yeni Turan*, içerdiği siyasi ve ideolojik tartışmalarla edebiyatın sınırlarını aşarak tarihi bir belge niteliği kazanır. Osmanlı'da Turancılığın tartışılmaya başlandığı yıllarda böyle bir eser kaleme alarak Türkçülük/Turancılık tartışmalarına farklı bir boyut kazandırır. Eser boyunca aslında kendi liberal düşüncelerini ifade ederken gelebilecek karşı soruları da Hamdi Bey ağzıyla sormaktadır. Tabi ki Yeni Turan'ın karizmatik ismi Oğuz'u Halide Edib'in düşüncelerini savunduğu için kısmen daha haklı bir konuma yükseltmektedir. II. Meşrutiyet Dönemi'nin yaygın Turan fikrinin aksine Halide Edib, yeni bir Turan ütopyası oluşturmaktadır. Bu düşüncesine göre Osmanlı Devleti'nin temelini Türklerin oluşturmasına rağmen muhtelif unsurlar arasında en fazla yorulan ve zarar gören millet Türk milletidir. Türkler devlet işlerine koşturmaktan, sınırları muhafaza etmek için savaşmaktan, devleti sürekli güçlü tutmaya çalışmaktan millet olarak sürekli mihnet ve eziyet çekmiştir. Aksine diğer unsurlar ticaretle uğraştıklarından, savaşmadıklarından ve Türklere nazaran daha rahat bir hayat yaşadıklarından ötürü zenginleşip güçlenmişlerdir. Bu durum devletin merkeziyetçi sisteminden kaynaklanmaktadır. Bunun yerine Osmanlı tebaası olan milletler kendi siyasi işlerinde ve iç meselelerinde sorumluluk alsalar Türkler sadece savaşmak durumunda kalmayacak, kendi eğitimi ve ticaretiyle ilgilenebilecek ve Tarihteki eski gücünü yeniden kazanabilecektir.

Ziya Gökalp'in merkeziyetçi idare sisteminin aksine adem-i merkeziyete dayanan Yeni Turan milliyetçiliği Gökalp'in milliyetçilik fikriyle benzer niteliğe sahiptir. Zira Gökalp milliyetçiliği de ırka değil kültüre dayanan bir milliyetçiliktir. Yeni Turan romanında her ne kadar Türk ırkı vurgulanmış olsa da Osmanlı'nın ayakta kalmasını sağlayacak şey diğer unsurları da içine alan Amerika benzeri federal bir sistemdir. Rejim olarak böyle bir teklif sunarken Osmanlı'nın sosyal sorunlarına da eğitim yoluyla çare aranır. Halide Edib romandaki Samiye (Kaya) karakteri ile kadının eğitimdeki rolüne vurgu yapar. Kadın, Yeni Turan ütopyasında erkekle birlikte toplumun ve devletin şekillenmesi ve kurtulması için erkekle eşit bir ko-

numdadır. Halide Edib'in ferde verdiği önem eğitimle ilişkilidir. Toplumların güçlenmesi için fertlerin nitelikli olması gerekir. Bu da ancak eğitimle mümkündür. Eğitim kadar diğer önemli bir mesele de hürriyet meselesidir. Halide Edib'e göre ferdin hürriyeti ancak liberal bir sistemle, adem-i merkezîyetle mümkündür. Zira merkezîyet ferdin hürriyetini kısıtlamaktadır.

Halide Edib hatıralarında *Yeni Turan* romanının Osmanlı coğrafyasının farklı noktalarında olumlu etkiler oluşturduğundan bahseder. Bugün Libya sınırları içinde olan Derne'den aldığı bir mektupta, Osmanlı'nın Derne'deki tek makineli tüfek birliğinin altı zabiti tarafından "Yeni Turan zabitleri" diye imza edildiğinden bahseder. Taşkent'ten, Kazan'dan *Yeni Turan*'a dair mektuplar aldığını, memleketteki bazı dükkânlara Yeni Turan ismi verildiğini söyler. Halide Edib'e göre kendi Turan fikirleri olumsuz bir eleştiri almamıştır. Hatta 1912'de yayımlanan romanından sonra Türk Ocağı içindeki faaliyetlerine devam etmiş devrin Türkçü isimleri tarafından itibar görmeye devam etmiştir. Kitap yayımlandıktan kısa bir süre sonra Balkan Savaşlarının patlak vermesi ve Balkanlar'da neredeyse Osmanlı toprağının kalmamasıyla adem-i merkezîyet fikri gerçek yaşamda tüm geçerliliğini yitirir ve Halide Edib'in "hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini bildiğim" dediği ütopyik Turancılığı tartışılmadan gündemden düşer.

Kaynakça

Adivar, Halide Edib. (2022). *Mor Salkımlı Ev*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Akçura, Yusuf. (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çalışlar, İpek. (2019). *Halide Edib Biyografisine Sığmayan Kadın*, İstanbul: YKY.

Enginün, İnci. (2007). *Halide Edib Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Enginün, İnci. (2019). “Halide Edib Adivar ve Ziya Gökalp”, Halide Edib Adivar, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Halide Edib. (1926). *Memories of Halide Edib*, London: John Murray, Albemarle Street.

İnalcık, Halil. (1944). “Tanzimat Nedir?” AÜDTCF Yıllık Araştırmalar Dergisi 1940-1941, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, ss: 237-263.

İnalcık, Halil. (2019). *Devlet-i 'Aliyye – Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – IV Ayanlar, Tanzimat, Meşrutiyet*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mardin, Şerif. (2012). *Türk Modernleşmesi – Makaleler 4*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdoğan, Günay Göksu. (2008). “Dünyada ve Türkiye’de Turancılık”, *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları. ss: 388-405.

Sosyal, Gün. (2008). “Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasına Katkısı”, *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss: 483-504.

Extended Summary

Halide Edib Adıvar lived between 1882 and 1964 and is one of the important women writers of Turkish literature and history of thought. Born in Istanbul, Halide Edib lived a life influenced by Eastern and Western culture since her childhood. She learnt about Islam and the mystical aspects of Eastern culture through her grandmother, and about Western and Christian culture under the influence of the American college she attended. Shortly after the declaration of the Second Constitutional Monarchy, she started writing for the newspaper *Tanin*, which was headed by Tevfik Fikret. Halide Edib Adıvar establishes contact with the Turkish Hearth from the 1910s onwards and starts to write articles on Turkish nationalism, although she had not made any nationalist discourse until then. The most important of these is her work *Yeni Turan*, the first nationalist/Turanist novel of the period.

According to Halide Edib, there was no nationalist consciousness in the history of Ottoman Turks. However, the Balkan Wars (October 1912-August 1913), which started in 1908 with the policies of the Bulgarians regarding the Turks in the Balkans after they declared their independence and the activities of the Serbs in the same direction after the Hungarian Empire annexed Bosnia-Herzegovina, caused the Balkan Turks to suffer great atrocities. Subsequent Balkan migrations to Anatolia, especially to Istanbul, attracted the attention of the Constitutional Monarchy intellectuals. The accounts of the Balkan refugees after the Balkan Wars create hatred among the Turks in Anatolia, especially in Istanbul. In Halide Edib's words, everything Turkish was attractive in those days. The Turk thinks about himself, he is alone and has lost his superiority. Under the influence of this feeling and thought, feelings of nationalism began to awaken among the people. In the same period, Turkism activities started with the efforts of intellectuals of Turkish origin who came to Istanbul from Russia and the initiatives of the members of the Committee of Union and Progress in Istanbul. Turkish associations and Turkish hearths were established in Istanbul. Anyone who considers

himself/herself a Turk can join these hearths, which are based on culture. Public conferences are organised in these hearths, which become political in time. In the event of the collapse of the Ottoman Empire, the idea that a Turkish state would be established in its place began to be embraced.

In the field of literature, nationalist works were published in order to strengthen Turkish nationalism and to make people adopt it. *The Turkish Poems* written by Mehmet Emin Bey, *the works in the Genç Kalemler* magazine published by Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin and Ali Canip are the first of these. The first work written about Turanism as a novel is Halide Edib's *Yeni Turan*. Halide Edib says that she wrote *Yeni Turan* under the influence of Ziya Gökalp. Halide Edib met Ziya Gökalp in 1910 and their lifelong friendship began. Although the idea of nationalism in Halide Edib's works was influenced by Gökalp, there are significant differences between them in terms of the political regime, the relationship between the Turkish nation and other nations, and the relationship between the individual and the community. The issue that Halide Edib insists on in her novels and all her writings is the relationship between the individual and the society. Always attaching great importance to the individual, Halide Edib establishes a close relationship between freedom and the individual, political regimes and ideologies. Halide Edib, who argues that individual freedoms can only be limited to laws that do not harm the freedoms of other individuals, admires the manifestation of freedom in England. She always regards it as the centre of freedom and individual development. Because of these thoughts, the political regime in the utopian 'New Turan' she creates in her novel is based on decentralisation. In the centralist nationalism led by Gökalp, 'there is no individual, there is nation'. In the years when the Ottoman Empire was on the verge of collapse and minority elements were struggling for independence, the decentralisation system would strengthen separatist efforts and Turks would be deemed to have renounced their founding status. With the influence of the Balkan Wars, the idea of centralisation will continue to be defended. The foundations of the new Turkey to be established will be laid with this idea.

Contrary to the widespread Turanian idea of the Second Constitutional Monarchy Period, Halide Edib creates a new Turanian utopia. According to this idea, although Turks formed the basis of the Ottoman Empire, it was the Turkish nation that suffered the most among the various elements. Turks, as a nation, suffered from running state affairs, fighting to protect the borders, and trying to keep the state strong all the time. On the contrary, other elements became richer and stronger because they were engaged in trade, did not fight and lived a more comfortable life compared to the Turks. This was due to the centralist system of the state. Instead, if the nations that were Ottoman subjects took responsibility for their own political affairs and internal affairs, the Turks would not only not have to fight, but would be able to take care of their own education and trade and regain their former power in history.

The novel was serialised in 1911 and published as a book in 1912. However, the events in the novel take place in the Istanbul of the 1930s. Halide Edib imagines the Ottoman Empire of the 1930s as utopian. In the novel, in the 1930s, the Union and Progress Party has weakened and in its place there are two rival parties on the political scene: The New Turan party, which advocates the idea of decentralisation and gives importance to Turkism, and the New Ottomans party, which represents tradition and Ottomanism. The leader of the New Turan Party takes his name from Oguz, the ancient Turkic ruler. Oguz is a hardworking, young, idealistic leader. His only aim is for the Turks to regain their strength and return to their former glorious days. Hamdi Bey, the leader of the New Ottomans party, is an old and experienced politician who is loyal to his traditions. After the death of his wife, Hamdi Bey devotes himself completely to party affairs, is almost against innovation and believes that the idea of nationalism will destroy the Ottoman Empire.

The main idea in *Yeni Turan* is that Turkism should be handled with a liberal attitude and should have a political system shaped by decentralisation. It aims to offer the widest possible freedom to all ethnic and religious elements living in the Ottoman lands, thus both preventing

them from breaking away from the Ottoman Empire and sharing the great burden on the shoulders of the Turks. However, Turks are still in charge of the state. Halide Edib expresses Turkism and the idea of Turan in *Yeni Turan* through the mouth of Oğuz as follows: ‘Do not think that I am calling only the children of Turan, my Turkish brothers and sisters to the road. No, I am calling all of them, all the children of Turkey, all the children (...) of the whole Turkish land (...) who keep their past, life, ancestors and history in this land.’

In contrast to Ziya Gökalp’s centralised administrative system, New Turan nationalism based on decentralisation has similar characteristics with Gökalp’s idea of nationalism. Because Gökalp’s nationalism is a nationalism based on culture, not race. Although the Turkish race is emphasised in the novel *Yeni Turan*, what will ensure the survival of the Ottoman Empire is an American-like federal system that includes other elements. While presenting such a proposal as a regime, a solution to the social problems of the Ottoman Empire is sought through education. Halide Edib emphasises the role of women in education through the character of Samiye (Kaya) in the novel. In the utopia of New Turan, the woman is in an equal position with the man for the shaping and salvation of the society and the state. The importance Halide Edib attaches to the individual is related to education. Individuals must be qualified for the strengthening of societies. This is only possible through education. Another issue as important as education is the issue of freedom. According to Halide Edib, the freedom of the individual is only possible with a liberal system and decentralisation. Because centralisation restricts the freedom of the individual.

Shortly after the publication of the book, with the outbreak of the Balkan Wars and almost no Ottoman land left in the Balkans, the idea of decentralisation loses all validity in real life and Halide Edib’s utopian Turanism, which she says ‘I know will never be realised’, falls off the agenda without being discussed.

HAKEMLİ SDE AKADEMİ DERGİSİ

YAZIM KURALLARI

I. Genel Kurallar

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Akademi Dergisi yılda üç sayı (Ocak, Mayıs, Eylül) olarak yayımlanan hakemli akademik bir dergidir.

Dergi; uluslararası ilişkiler, sosyal bilimler, ekonomi – finans, hukuk, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, güvenlik, enerji alanlarında araştırma ve incelemeye dayalı çalışmalara yer vermektedir.

SDE Akademi Dergisi'ne Türkçe gönderilecek makaleler için 150-250 kelimelik İngilizce özet, İngilizce gönderilecek makaleler için 150-250 kelimelik Türkçe özet verilmesi gerekmektedir. Türkçe yazılan makale sonuna 750 kelimedenden az olmamak kaydıyla Genişletilmiş İngilizce özet "Extended Summary" eklenecektir. Aynı şekilde İngilizce yazılan makaleler için makale sonuna 750 kelimedenden az olmamak kaydıyla "Genişletilmiş Özet" eklenecektir. Verilen Türkçe ve İngilizce özetler, çalışmanın amacını, yöntemini, kapsamını ve temel bulgularını kapsamalıdır.

Hangi dilde yazılmış olursa olsun yazının başlığının Türkçe ve İngilizce olarak yazıya eklenmesi ayrıca yine Türkçe ve İngilizce olarak (3) anahtar sözcüğün belirtilmesi gerekmektedir.

Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazıların uzunluğu 5.000-8000 sözcük arasında olmalıdır. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde SDE Akademi Dergisi bütün yayın haklarına sahip olacaktır. Yayın Kurulu'nun, makale kabulü konusunda hem içerik hem de biçim bakımından nihai karar hakkı saklıdır.

Dil ve anlatım bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır. Çalışma, iyi tanımlanmış bir problematiğe dayanmalı ve başlıklar bu problematikte uyumlu olmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, çalışmanın kapsamını yansıtacak zenginlik ve yeterlikte olmalıdır.

Yazarlar tarafından sisteme yüklenen makaleler editör kurulu tarafından incelenerek makalenin değerlendirilmeye alınıp alınmamasına karar verilir.

Dergiye verilecek yazılar Yayın Kurulu'nca ilk değerlendirilme yapıldıktan sonra iki hakeme gönderilecek, hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine, yazının geri çevrilmesine ya da üçüncü bir hakeme gönderilmesine karar verilecek ve durum yazara en kısa sürede bildirilecektir. Yayımlanmayan yazılar yazara geri gönderilmeyecektir.

Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını, e-posta adreslerini ve Orcid (Open Researcher ve Contributor ID) numarasını bildirmelidir. (<http://orcid.org>)

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç (1) ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

SDE Akademi Dergisi'ne gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu, yazarın e-posta aracılığıyla yazı için "basıla" verdiği kabul edilecektir. Yazı teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için ayrıca yazara gönderilmeyecektir. Bu nedenle yazım yanlışlarının olağanın üzerinde olması yazının geri çevrilmesi için yeterli görülecektir.

II. Yazım Kuralları

YAZI, word formatında, 1.5 satır aralığında, ana bölümlerinde 12 punto; dipnot, özet, kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 10 punto harf büyüklüğünde ve Times (New Roman) karakterinde yazılmalıdır.

Yazının giriş ve sonuç bölümlerine numara verilmemelidir. İzleyen bölümler yalnızca ilk harfleri büyük olacak şekilde numaralandırılmalıdır.

III. Atıflar, Dipnot ve Kaynakça:

Metin içinde yapılacak atıflar ayrıca içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu atıf sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynakların metin içindeki atıf ve kaynakçadaki yazılış biçimleri örneklerle gösterilmiştir:

Tek yazarlı kitaplar ve makaleler:

Kitap için metin içi yollama:

(Karpat, 2011:49).

Kaynakçada:

Karpat, Kemal H. (2011). *Türk Siyasi Tarihi*, Çev. Ceren Elitez, İstanbul: Timaş Yayınları.

Makale için metin içi yollama:

(Tanrısever, 2015:11).

Kaynakçada:

Tanrısever, Oktay. (2015). “Energy Diplomacy in an Increasingly In-terdependent and Globalizing World”, *Energy and Diplomacy Journal*, 1(1), s. 5-16

Editoryal yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içindeki yollamada:

(Alpar, 2020: 273).

Kaynakçada:

Alpar, Güray. (2020), “Clifford Geertz”, Erdem, T. (Ed.), *Milliyetçilik*, İstanbul: Otorite: 271-281.

Kurum yayınları:

Metin içindeki yollamada:

(DPT, 1989: 145).

Kaynakçada:

DPT (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994 (Ankara).

İnternet kaynakları:

Metin içindeki yollamada:

(Pınar, 2020).

Kaynakçada:

Pınar, Abuzer. (2020), “Corona Pozitif Faiz Negatif”, <https://www.sde.org.tr/abuzer-pinar/genel/corona-pozitif-faiz-negatif-kose-yazisi-16531>, (20.09.2020)

Metin içindeki yollamada:

(Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada:

Dışişleri Bakanlığı (2010), <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (16.06.2010).

Yollamalar dışındaki açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır.

İletişim Bilgileri

Adres: Stratejik Düşünce Enstitüsü

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12 Çankaya-Ankara

Yazılar Word formatında tek dosya halinde
makale@sdeakademidergisi.org mail adresine gönderilmelidir.

Tel : +90 312 473 80 45

Fax : +90 312 473 80 46

E-mail : makale@sdeakademidergisi.org

Web sitesi : www.sdeakademidergisi.org

Taranan Indexler ve Veri Tabanları
Indexes&Databases

ASOS
indeks

”**ACARINDEX**

derginin indirme linki

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12
Çankaya-Ankara

Telefon: (0312) 473 80 45

E-posta: makale@sdeakademidergisi.org
www.sdeakademidergisi.org

